

RAJAMAILLA

Jälleenrakennuskauden kasvattamat kylät entisessä Pohjois-Tyrvännössä

Selvitys, maankäyttö- ja kehittämissuunnitelma

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO
Arkkitehtuurin koulutusohjelma

Diplomityö 24.3.2010

Teija Mätäsniemi

Tarkastaja professori Staffan Lodenius

DIPLOMITYÖTIIVISTELMÄ

Tekijä	Opisk.nro	Esittelypvm.
Teija Mätäsniemi	150255	24.3.2010

Diplomityön nimi

Rajamailla – Jälleenrakennuskauden kasvattamat kylät entisessä Pohjois-Tyrvännössä
Selvitys, maankäyttö- ja kehittämissuunnitelma

Tarkastaja

Professori Staffan Lodenius

Tiivistelmä

Tämä selvitys on jatkoa kesällä 2009 Kylät kehällä -hankkeessa tehtyyn maankäyttö- ja kehittämissuunnitelmaan Haukilan alueelle. Sen päämääränä oli löytää rakennuspaikkoja yksityisten mailta, jotta alueelle saataisiin uusia lapsiperheitä pelastamaan vielä toiminnassa olevan Haukilan kyläkoulun tulevaisuus. Jatkotyöskentelyssä on tarkemmin tutkittu jälleenrakennuskauden vaikutuksia alueella. Tavoitteena on herättää positiivista huomiota myös tuon aikakauden tuottamaan kulttuuriperintöön.

Pääasiallisena lähdeaineistona ovat olleet aluetta koskeva kirjallisuus ja eri aikakausien kartat. Tärkeää paikallistietoa ovat antaneet myös alueen asukkaat ja erityisesti maanomistajat. Valokuvat täydentävät kirjoitusta ja niiden tehtävä on kuvata ja tallentaa nykytilannetta.

Tässä työssä esitellään alueen kehittymistä mannerjäätikön väistymisen jälkeen. Alue sijaitsee Hämeen sydänmailla Vanajaveden koillisosassa ja kuuluu Suomen varhaisimpiin asuttuihin alueisiin. Alue on kokonaisuutena muodostanut Tyrvännön pohjois-osan, mutta 1970-luvulla pohjoisimmat kylät Mälkiäinen, Uskila ja Tykölä on liitetty Valkeakoskeen ja eteläisempi Monaalan alue Hattulaan. Pohjoisimmat osat kuuluvat siis Pirkanmaahan ja eteläisin osa Kanta-Hämeeseen. Nykyisin myös Länsi-Suomen ja Etelä-Suomen lääninraja jakaa alueen.

Uhrikivet ja kiviröykkiöt ovat muinaismuistoja pakanalliselta ajalta. Mälkiäisten kylä on ollut asuinpaikkana ikiaikainen ja siellä on säilynyt sarkajaan tiivis kylärakenne. Muut alueet Pohjois-Tyrvännöstä ovat kuuluneet 1800-luvulla Haukilan, Tykölän ja Monaalan kartanoiden maihin. Suurin äkillinen muutos alueen historiassa on ollut 1940-luvulla sotia seuranneet maanluovutukset ja asutustoiminta, joissa kartanoiden maista lohkaistiin suuret osat. Tähän työhön on selvitetty pika-asutuslain ja maanhankintalain seurauksena muodostetut asutusalueet ja kuvattu aikakauden rakennuskantaa.

Maankäytön suunnitelmassa on ehdotuksia mahdollisiksi rakennusvyöhykkeiksi. Myös alueen vanhat rakennuspaikat on kartoitettu. Yhdyskuntarakenteen tiivistämisen ja väestöpohjan kasvattamisen vaihtoehtona olisi mahdollista laajentaa Haukilan koulun käyttäjäkuntaa: Profiloitumalla ja alueen historiaa sekä kulttuuriympäristöä esittelemällä koulu voisi houkuttaa oppilaita kauempaakin. Koulu voisi entistä enemmän toimia myös eri ikäluokkien kohtaamispaikkana. Yhteisten alueiden suunnitelmilla pyritään vahvistamaan alueen yhteisöllisyyttä ja lisäämään viihtyvyyttä sekä turvallisuutta.

ABSTRACT

Author	Student number	Date.
Teija Mätäsniemi	150255	24.3.2010

Subject

"On the borders"

The villages in the former Northern Tyrvöntö; the growth during the reconstruction era in the 1940s

Advisor

Professor Staffan Lodenius

Abstract

The target area of this thesis is located in the Haukila region, the former Northern Tyrvöntö. The thesis is based on the Kylät kehällä project which took place in the summer of 2009. The aim of the project was to find a place for new accommodation on private property in order to encourage more families to move to the villages within the area. This would provide more pupils for the Haukila School, which is necessary for the school to keep functioning. The main theme of the thesis is the reconstruction era of the 1940s and its influence on the area. The aim is to bring positive attention to the cultural heritage of the era.

The main sources of this work are literature concerning the area as well as historical and thematic maps. Inhabitants and especially landowners have shared important local knowledge which has significantly furthered the progress of the thesis. The photographs support the text by illustrating and documenting the present situation.

The development of the area after the ice age is presented in this work. The area is located in the central county of Häme, in the North-East part of the lake Vanajavesi. It is one of the earliest dwelling areas in Finland. The area has formed the northern part of former Tyrvöntö. The northern villages of the area, Mälkiäinen, Uskila and Tykölä, have been annexed by the city of Valkeakoski, and Monaala in the South has been annexed by Hattula. As a result the area is divided into two provinces, Pirkanmaa and Kanta-Häme, as well as into two administrative districts, Western and Southern Finland.

The village Mälkiäinen has been a place of residence for ages. Sacrificial stones and stone huddles are relics of pagan times. The dense structure of the village Mälkiäinen has been preserved from the middle ages. The rest of the areas have been property of three estates, Haukila, Tykölä and Monaala. The major sudden change in the history of the area took place in the 1940s. Huge parts of the lands of the estates were given to evacuees from Karjala and other places that were ruined in the wars in Finland. The housing areas created during the reconstruction era are documented in this thesis.

Former sites of buildings are documented and some of them can be reused for housing. Proposals for new housing areas are also presented. However, as an alternative to the densification of the rural structure and growth of population of the villages there is the possibility of increasing the number of pupils of the Haukila School by other means: By profiling and introducing the history and cultural environment of the area the school and therefore possibly attracting pupils from further distances. In addition, the school could act even more as a meeting point for different age groups. The aim of planning the common areas is to increase and strengthen communalism, a sense of satisfaction and safety in the area.

ALKUSANAT

Kyläsuunnitelman laatiminen oli vuoden 2009 kesätyöni. Tehtävä kuitenkin osoittautui niin houkuttelevaksi, että halusin jatkaa sitä ja rakentaa aiheesta diplomityön. Oli mielenkiintoista tutustua työn kautta tähän viehättävään alueeseen ja sen asukkaisiin. Toivon työni toimivan apuna alueen kehittämisessä sekä inspiroivan alueen asukkaita kulttuuriperinnön vaalimiseen ja perimätiedon taltioimiseen.

Erytyskiitokset ansaitsevat alueen asukkaat Axel Holmberg, Jaakko Veijalainen, Hanna ja Olavi Liukkonen, Heli Puputti, Ulla Perhola, Esko Mäkinen ja Lauri Oksanen sekä monet muut, jotka auttoivat tutustumaan alueeseen ja sen historiaan. Työni tarkastajaa professori Staffan Lodeniuista kiitän rakentavista ja asiallisista kommentteista. Suurkiitokset myös arkkitehtiosaston auttavaiselle henkilökunnalle, projektipäällikkö Jukka Aaltoselle sekä ”työtovereilleni” Satu Sarjalalle ja Anna-Maria Nevalaiselle. On ollut ilo työskennellä teidän kanssanne!

Lämpimät kiitokset myös perheelleni ja lähipiirilleni, kun ymmärsitte ja tuitte minua.

Tampereella 2.3.2010

Teija Mätäsniemi
arkkitehtioppiilas

Pohjakartat © Maanmittauslaitos lupanro MML/VIR/MYY/328/08

Valokuvat ja piirrokset Teija Mätäsniemi, ellei toisin mainittu

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	7
1. JÄLLEENRAKENNUSKAUSI JA ASUTUSTOIMINTA.....	8
1.1 Siirtoväki ja maanluovutus Suomessa	
1.2 Jälleenrakennus- ja asutustoiminta Tyrvännössä	
2. ALUEEN ESITTELY.....	10
2.1 Sijainti	
2.2 Asukkaat	
2.3 Palvelut	
2.4 Elinkeinot ja yritykset	
2.5 Yhdistystoiminta ja kylätapahtumat	
3. KAAVOITUSTILANNE, LÄHDEMATERIAALI.....	18
3.1 Pirkanmaan ja Hämeen maakuntakaavat	
3.2 Rantakaavat	
3.3 Kulttuuriympäristöä koskevat selvitykset	
4. LUONNONPIIRTEET.....	21
4.1 Jääkauliselta merenlahdelta Vanajavedelle	
4.2 Vanajaveden pinnanvaihtelut	
4.3 Topografia ja maaperä	
4.4 Arvokkaat luontokohteet	
5. ALUEEN HISTORIAA.....	26
5.1 Asutuksen kehitys	
5.2 Maankäytön ja maiseman historiaa	
5.3 Kulttuurihistoriallisesti arvokas ympäristö	
5.3.1 Mälkiäinen ikivanha kylä	
5.3.2 Haukilan kartano	
5.3.3 Monaalan kartano	
5.3.4 Tykölän kartano	
5.3.5 Jälleenrakennuskauden asutus	
6. MAISEMAKUVA.....	46
6.1 Maisemamaakunta ja perinnemaisemat	
6.2 Näkymät, rakentamisen suhde maisemaan	
7. ASUKASNÄKÖKULMA.....	48
7.1 Nelikenttäanalyysi (SWOT)	
7.2 Yhteenvetoa kyläläisten ajatuksista	
8. MAANKÄYTÖN SUUNNITELMA.....	51
8.1 Rakennuspaikkojen arviointikriteerejä	
8.2 Rajoitekartta	
8.3 Rakennuspaikkasuunnitelma	
8.4 Alueiden kuvaukset ja suuntaviivoja suunnittelulle	
8.5 Vanhoja rakennuspaikkoja	
8.6 Yhteisten alueiden suunnitelmia	
9. YHTEENVETO, KARTTAKOOSTE.....	67
LÄHTEET	
LIITTEET	
1: Maanomistajien tonttiedotukset ja maanomistajien tonttiedotusten kuvaukset	
2: Rakentamistapaohje uudisrakentamiseen	
3: Talonkorjaajan kymmenen käskyä	
4: Isojako	

JOHDANTO

Diplomityöni kohdealue on Hämeen sydänmailla, Vanajaveden koillisosassa sijaitseva entinen Pohjois-Tyrväntö. Diplomityön nimi "Rajamailla" kertoo rajojen muuttumisesta alueen hallintomuutosten myötä. Pohjoisimmat kylät, Mälkiäinen, Uskilan ja Tykölä, 1970-luvulla liitettiin Pirkanmaan puolelle Valkeakoskeen ja eteläisempi, Monaalan alue, Hattulan kuntaan Kanta-Hämeessä. Myös Länsi-Suomen- ja Etelä-Suomen-lääninraja jakaa alueet. Kylän asutushistoriassa suurin äkkinäinen muutos tapahtui 1940-luvulla, kun sodan seurauksena karjalaisille ja muille maansa menettäneille osoitettiin uusia asuinsijoja kartanoiden maita lohkomalla.

Kesällä 2009 työskentelin suunnittelijana Kylät kehällä- hankkeessa, johon diplomityö pohjautuu. Hankkeen virallinen nimi oli "Kylät kehällä – Kyläsuunnittelu kaupunkiseudun ulkokehällä" ja se toteutettiin Tampereen teknillisen yliopiston arkkitehtuurin laitoksen EDGE -tutkimuslaboratorion toimesta.

Hankkeen puitteissa alueelle tehtiin epävirallinen maankäyttö- ja kehittämissuunnitelma, jonka yhtenä tavoitteena oli kartoittaa alueelta mahdollisia rakennuspaikkoja uusille asukkaille Haukilan koulun oppilasmäärän kasvattamiseksi. Vuonna 1881 perustettu Haukilan koulu on alueen vetovoimaan ja elinvoimaisuuteen voimakkaasti vaikuttava tekijä. Kyläkoulun toiminnan jatkuminen on ollut vaakalaudalla 1990-luvun lopusta asti.

Tärkeänä periaatteena hankkeessa oli yhteistyö alueen asukkaiden kanssa. Tehtäväkenttään kuului mm. kaksi kyläkokousta, maanomistajakokous, yhteydenpitoa eri tahojen kanssa, maanomistajatapaamisia sekä lukuisia maastokäyntejä. Dokumentoin alueen rakennuskantaa ja maisemia. Vuoden 2007 Haukilan alueen kyläsuunnitelma toimi apuna alueeseen tutustuessani. Aluetta koskevan kirjallisuuden lisäksi keskeisenä tietolähteenä olivat eri aihepiirien ja aikakausien kartat, joita analysoimalla pyrin selvittämään alueen kehitystä, nykytilannetta ja mahdollisuuksia.

Maankäyttösuunnitelmassa ehdottamani rakennusalueet olen pyrkinyt sijoittamaan kylärakennetta täydentämään. Olen myös ehdottanut uusien rakennuspaikkojen ryppäitä, jotka mahdollistavat uudisrakentajien yhteistoiminnan mm. lämmönjakelun sekä vesi- ja viemärijärjestelmien toteutuksessa ja ylläpidossa. Kartoittamani vanhat rakennuspaikat voivat jotkut olla edelleen mahdollisia rakennettaviksi. Yhteisten alueiden suunnitelmat kohdistuvat Haukilan koulun lisäksi venerantaan, matonpesuasemaan, uuden uimapaikan etsintään ja toimintaansa mahdollisesti jatkavan kyläkaupan ympäristön kohentamiseen. Myös alueelle johtavan Uskilantien pohjois- ja eteläpäätyyn risteysalueille turvallisuuden ja näkyvyyden lisäämiseksi ehdotan kevyitä muutoksia ja maisemanhoidollisia toimenpiteitä.

Diplomityössäni olen tarkemmin käsitellyt alueen lähihistorian merkittävintä käännekohtaa eli jälleenrakennuskautta. Kartoitan kartanoiden alueista 1940-luvulla rintamamiehille ja Karjalan siirtolaisille pika-asutuslain ja maanhankintalain perusteella luovutetut maa-alueet ja kuvaan niiden rakennuskantaa. Suurin osa asutusalueista sijoittuu melko tiiviisti alueen sydämeen, mukavasti mutkittelevien hiekkateiden varsille maalaismaisemaan. Alue on yhtenä esimerkkinä edustamassa Suomea kohdannutta suurta murrosta, joka maanlaajuisesti vähensi suurtiloja ja synnytti paljon suhteellisen pieniä maatiloja.

Kylät kehällä -hankkeen puitteissa kesän 2009 aikana järjestettiin kaksi yleistä kyläkokousta, maanomistajien tapaaminen ja maastokäyntejä mahdollisille rakennuspaikoille. Lisäksi kyläläiset ystävällisesti esittelivät aluetta tutustumisretkillä.

1. JÄLLEENRAKENNUSKAUSI JA ASUTUSTOIMINTA

1.1 Siirtoväki ja maanluovutus Suomessa

Tyypitalot ja standardisointi
Huutavan asuntopulan lievittämiseksi oli välttämätöntä tehostaa rajusti asuntotuotantoa ja tähän pyrittiin etenkin pientalotuotannon rationalisoinnilla. Kolme merkittävintä tekijää, joilla tehokkuutta pyrittiin nostamaan, olivat teollisesti esivalmistettujen pientalotyyppeiden suunnittelu ja valmistuksen laajamittainen aloittaminen, tyyppitalopiirustusten suunnittelu ja julkaisu sekä rakennusalan yleisen standardisoinnin kehittäminen. Suosittelavia rakenteita ja tyyppiirustuksia koottiin **rakennustietokortistoon**, joka edelleen on tärkeä rakennusohjeiden tietolähde.

Ensimmäisen jälleenrakennuskauden "Maaseudun pienasuntojen tyyppiirustusten valintavihkon" julkaisi maatalousministeriön asutusasiainosasto (Aso) 1940. Maatalousseurojen keskusliitto julkaisi erityisesti siirtoväen pientalorakentamisen tarpeisiin maaseudulle suunnitellun tyyppiirustussarjan asuin- ja karjarakennuksille sekä saunoille 1941. Talomallit oli suunniteltu viranomaisten tiukkojen vaatimusten mukaisesti ja rakentajalle oli yksinkertaisinta valita nämä vaatimukset täyttävä valmis ratkaisu. (<http://www.mfa.fi>, 1.2.2010)

Tänä päivänä on jo yleisesti tunnustettu, että jälleenrakennuskauden tyyppitaloalueet luovat merkittävän siivun arkkitehtoniseen kerrostumaamme ja jotkin aikauden tyyppitalo-alueet ovat saaneet jopa valtakunnallisesti merkittävän ympäristön statuksen. (<http://www.mfa.fi>, 1.2.2010)

Laajin yhtenäinen asutusalue on Ravioskorpi Sysmän kunnassa.

Lapinlahdella Alapitkän kylällä, Muren tilalla, 5-tien varrella toimii valtakunnallinen Suomen Asutusmuseo. Aidon asutustilan ilmeensä säilyttänyt kohde esittelee asutustoimintaa, kansallista suurponnistustamme. Asutusmuseo on paitsi siirtolaisten, myös rintamamiesten elämäntyötä esittelevä kulttuurimatkaileukohde. (<http://www.lapinlahti.fi/asutusmuseo> 20.12.09)

Jälleenrakennuskausi käsittää maassamme ajanjakson, joka alkoi talvisodan päätyttyä 1940 ja jatkui pitkälle 1950-luvulle asti. Sodan tuhot kotimaassa ja Karjalan menetys Neuvostoliitolle aiheutti valtavan pulan asunnoista ja rakennustarvikkeista. Siirtoväkeä oli yhteensä noin 440000 henkeä, joista noin 406000 oli siirtokarjalaisia. Oulun tai Lapin läänistä sodassa tuhoutuneilta alueilta kotinsa menettäneitä asutettiin noin 6000 henkeä. Maataloudesta toimeentulonsa luovutetulla alueella saaneen siirtoväen lukumäärä on arvioitu noin 230000 hengeksi.

Suuri osa Karjalan asukkaista oli siirtynyt alueilta jo varsinaisen sodan aikana evakkoon rintaman alta. Ensimmäiset suomalaiset lähtivät evakkoon jo lokakuussa 1939. Loputkin siirtyivät oma-aloitteisesti ilman minkäänlaisia määrääviä sääntöjä tai sopimuksia. Suomen ja Neuvostoliiton välillä 12.3.1940 solmittiin rauhansopimus, jossa Karjala merkittiin kuuluvaksi Neuvostoliittoon. Maaliskuussa 1940 loputkin karjalaisesta siirtoväestä jätti kotinsa. Suuri osa karjasta jouduttiin evakkotaipaleella teurastamaan tautien ja matkan aiheuttamien rasitusten seurauksena. Siirtoväki pyrittiin pikimmiten sijoittamaan tilapäisesti lähiseudun maalaistaloihin.

Siirtoväen asuttamiseksi säädettiin pika-asutuslaki, joka lopullisesti vahvistettiin kesäkuun 28 päivänä 1940. Lain toimeenpano jakautui maatalousministeriön asutusasiainosaston ja Maatalousseurojen Keskusliiton kesken. Siirtoväen pika-asutuslain toimeenpano raukesi yllättävän pian, sillä Moskovan rauhassa 1940 menettämät alueet vallattiin takaisin kesällä 1941 ja liitettiin takaisin valtakuntaan syksyllä. Karjalaisille tarjoutui mahdollisuus muuttaa takaisin kotiseuduilleen ja alkoi voimakas jälleenrakentaminen tuhotun Karjalan osalta. Uusi evakkomatka oli kuitenkin 1944, kun Karjala lopullisesti menetettiin. Vuonna 1945 säädetty maanhankintalaki oli pika-asutuslain suora kopio ja merkitsi lopullisemmin karjalaisten asettumista supistuneeseen Suomeen. Asuttaminen tapahtui maatalo-omistaneiden siirtokarjalaisten osalta maanhankintalakiin kirjatun erillisen sijoitussuunnitelman mukaan. Valtakunnallinen sijoitussuunnitelma laadittiin sisäministeriössä. Se oli melko väljä ja kunnat saivat itse jakaa kuntansa asukkaat siten kuin se sijoitusalueella tuntui parhaalta. Sijoittaminen tapahtui kylittäin tai koulupiireittäin. Kaupunkilaiset ja maata omistamattomat sijoittuivat kaupunkeihin ja muulla tavoin, esim. ostamalla asunnon vapailta markkinoilta.

Ensisijaisesti piti asutukseen ottaa valtion maata. Tämän jälkeen tuli kysymykseen maan hankkiminen vapaaehtoisella kaupalla. Kolmantena mahdollisuutena oli pakkolunastaa maa. Luovutusvelvollisia olivat kolme ryhmää: Ensimmäisen ryhmän muodosti valtio.

Toisen ryhmän muodostivat kunnat, seurakunnat, yhtiöt ja erialiset tilakeinottelijat, joiden maista olisi voitu käyttää lähes kaikki. Kolmas ryhmä olivat varsinaiset yksityiset maanviljelijät, joilla oli vähintään 25 hehtaaria peltoalaa ja 100 hehtaaria kokonaisalaa. Siirtoväki asutettiin tiiviimmin Länsi- ja Etelä-Suomeen, sillä suurtilat sijoittuivat näille alueille. Tyypillinen siirtokarjalaiskylä sijoittui joko uudisraivatulle alueelle tai jonkin kartanon tai maata luovuttamaan joutuneen suurtilan maille. Myös rintamamiehet saivat tontteja näiltä alueilta.

Maansaantioikeuksia arvioitiin hakemusten perusteella. Hyväksytyjä hakemuksia oli koko Suomessa 38873. Siirtoväelle piti perustaa 9184 asuntotilaa, 3384 sekamuotoistilaa, 23669 viljelystilaa, 1886 perikuntatilaa ja 750 kalastustilaa. Asutustoiminnan yhtenä keskeisimpänä tavoitteena oli perustaa tiloja, joista viljelijöiden oli mahdollista saada pääasiallinen toimeentulo. Sekamuotoistilan oli tarjottava mahdollisuus voimaperäiseen maanviljelyyn tai riittäviin sivuansioihin. Asuntotilan omistajan oli saatava toimeentulonsa jostain muualta. Nämä vaatimukset vaikuttivat muodostettavien tilojen kokoihin ja osin myös sijaintiin. Lakien avulla pyrittiin myös parantamaan pieniä karjalaistiloja vaivanneita epäkohtia *. Laajan asutustehtävän yhteydessä pyrittiin myös korjaamaan yleisemmin Suomessa maatalousoloissa vaivanneita epäkohtia, antamalla määrätyn rajoituksin lisämaata liian pienille tiloille ja perustamalla yhteislaitumia.

(Hietanen, Kulha)

*Luovutettu Karjala oli viljelmäkokoaranteeltaan selvä omaleimainen kokonaisuus, jolle tyypillisiä olivat talonpoikaiset pienviljelmät. Maatalousväestön toimeentulossa sivutuloilla oli suuri vaikutus toimeentuloon jo 1800-luvulta lähtien. Pietarin läheisyys tarjosi lähes rajattomat mahdollisuudet sivuansioihin. Suomen itsenäistyttyä taloudelliset yhteydet itään kuihtuivat ja maatalouden merkitys elinkeinona vahvistui. Pientiloille sivuansioiden väheneminen aiheutti toimeentulovaikeuksia ja pakko- huutokauppoja. Muuttoliikettä Karjalasta tapahtui jo ennen toista maailmansotaa, koska toimeentulo oli tiukkaa. (Hietanen)

1.2. Jälleenrakennus- ja asutustoiminta Tyrvännössä

Tyrväntöön asettui pysyvästi lopulta noin 600 karjalaista. Puolet heitä oli Vuokselasta ja noin kaksisataa henkeä Kivennavalta. Kaikkiaan Tyrväntöön tuli asukkaita lähes kahdestakymmenestä luovutetusta pitäjästä. Karjalaisväestöä oli 1940-luvun lopulta lähtien lähes 30 prosenttia koko paikkakunnan asukasmäärästä. Kun myös syntyvyys sodan jälkeen oli korkea, Tyrvännön väkiluku nousi kaikkien aikojen ennätykseensä ja ylitti 2000 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa.

Eniten Tyrvännön kylistä vastaanottivat karjalaisväestöä Uskila, Lepaa ja Suontaka. Parolaan sivummalle rakennettiin aivan uusi asutusalue, Peltokylä, johon rakennettiin 14 karjalaistaloa. Haukilan alueista lohkokettiin yli 40 karjalaistilaa, rintamamiestonttia ja muuta tilaa. Entiset torpparialueet rakennettiin tiheämpään ja asutusta syntyi myös aivan uusille alueille.

Sodanjälkeinen asutus- ja rakennusprojekti oli suurin koko Tyrvännön tunnetussa historiassa tapahtunut muutos. Jälleenrakennuskausi merkitsi myös vilkasta julkisen rakentamisen ja muun toiminnan aikaa. Haukilan kansakoulun uusi rakennus ja paikkakunnan ensimmäinen terveystalo valmistuivat Haukilaan 1949. Se merkitsi Pohjois-Tyrvännön palvelutason huimaa nousua.

(Ojanen)

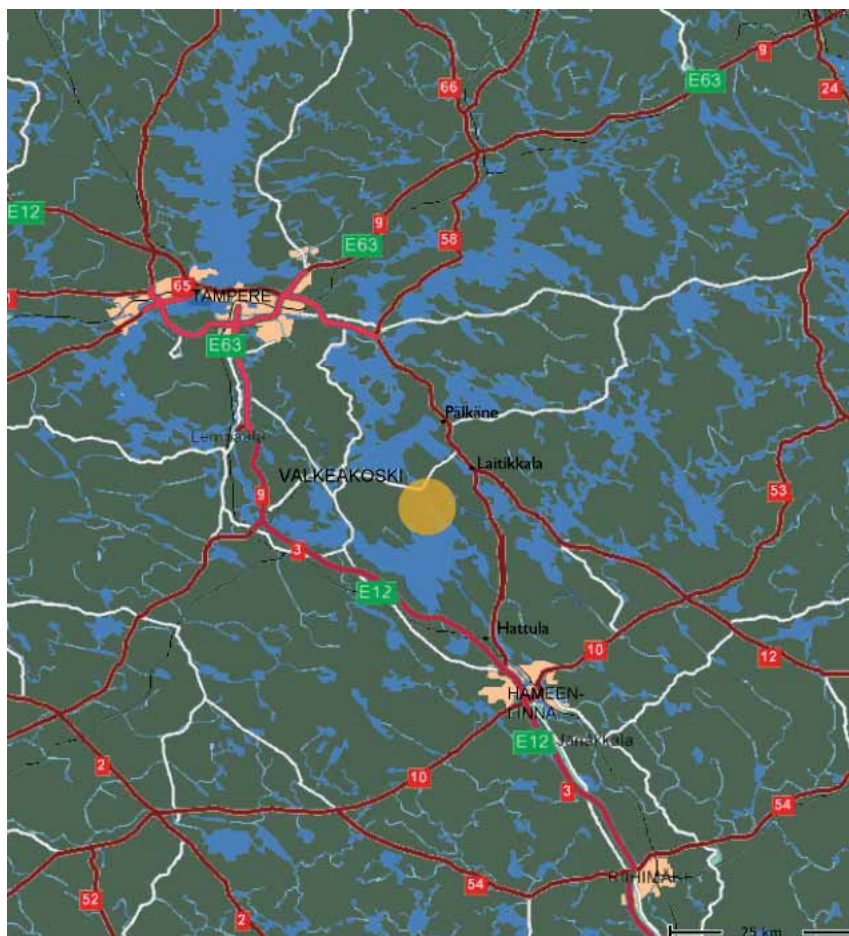
Karjalaisten oma yhdistystoiminta helpotti uusiin oloihin ja ympäristöön sopeutumista. Hyvänä esimerkkinä tästä on entisen vuokselaisen kylän Noisniemen marittayhdistys, joka jatkoi toimintaansa Haukilassa. 1950 nimeksi muutettiin Pohjois-Tyrvännön martat. (Ojanen)

Haukilan terveystalo n rakennus on nykyisin yksityisessä asumiskäytössä.

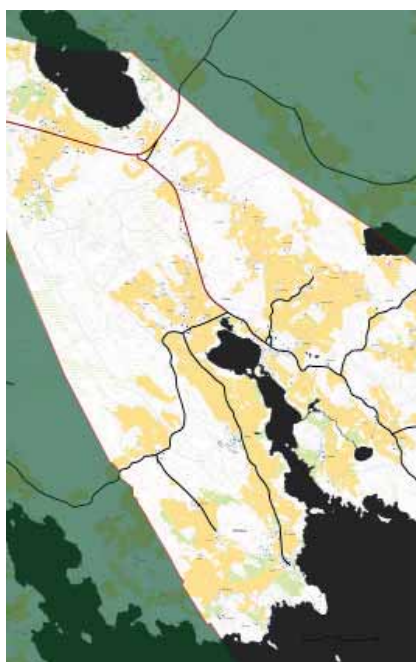
2. ALUEEN ESITTELY

Pohjois-Tyrvännön eli Haukilan alueen sijainti Suomen kartalla sekä suhteessa Tampereen ja Hämeenlinnan kaupunkiseutuihin (kartoissa keltainen täplä).

*Suunnittelualueen raja-
noudattelee entisen Tyrvännön pohjois-
osan rajoja (kartassa vaalea alue).*

2.1 Sijainti

Alue sijaitsee Hämeen sydänalueilla, entisen Tyrvännön pohjoisosassa, rajautuen etelässä Retulaan. 1970-luvulla Tyrvännön pohjoisimmat kylät, Tykölän kylä, Uskila ja Mälkiäinen, on liitetty Valkeakoskeen ja Monaalan alue Hattulaan. Alue on Haukilan Kylät ry:n toimialuetta, mistä johtuen aluetta voidaan nimittää Haukilan alueeksi. Sekä maakunnanraja että lääninraja kulkevat alueen läpi; Valkeakoski kuuluu Länsi-Suomen lääniin ja Pirkanmaan maakuntaan, Hattula Etelä-Suomen lääniin ja Kanta-Hämeen maakuntaan.

Haukilasta on matkaa Valkeakoskelle noin 15 km, Hämeenlinnaan 35 km ja Tampereelle 50 km. Kyläläiset käyttävät lähipalveluja myös Pälkäneeltä ja Laitikkalasta. Hattulan puolen asukkaat tekevät asiointimatkoja myös Hattulan kunnan keskustaajamaan Parolaan, jonne on matkaa noin 20 km.

Tyrväntö oli itsenäinen kunta vuosina 1868–1970 ja itsenäinen seurakunta 1930–1978. Oma alueellinen kokonaisuutensa Tyrväntö oli kuitenkin viimeistään keskiajalla, jolloin se muodosti Hattulan seurakuntaan kuuluvan kappeliseurakunnan.

2.2 Asukkaat

Haukilassa on noin 300 asukasta, joista 48 % on naisia ja 52 % miehiä. Asukkaiden keski-ikä on 38,5 vuotta.

Taulukko: Asukkaiden ikäjakauma (Tilastokeskus 2006)

Ikäryhmä	ikä	%-osuus
Alle kouluikäiset	0-6-v.	12 %
Alakoululaiset	7-12-v.	11 %
Teini-ikäiset	13-17-v.	5 %
Aktiivi-ikäiset	18-64-v.	55 %
	18-34-v.	18 %
	35-44-v.	14 %
	45-54-v.	11 %
	55-64-v.	12 %
Eläkeläiset	65-76-v.	18 %
Vanhukset	yli 75-v.	7 %
Yhteensä		107 %

Noin puolet alueen asukkaista eli 47 % lasketaan kuuluvaksi työvoimaan. Näistä on palkansaajia 74 %, maatalousyrittäjiä 9 %, muita yrittäjiä 8 % ja työttömiä 9 %.

Työvoiman ulkopuolisista asukkaista 44 % on 0-14-vuotiaita lapsia. Lähes yhtä suuri osuus eli 43 % on eläkeläisiä. Loput työelämän ulkopuolelle tilastoiduista edustavat tasapuolisesti opiskelijoita (5 %), kotiäitejä (4 %) ja muita (4 %).

Haukilan alueen ammattirakenne (Tilastokeskus 2006)

Teknis-luonnontieteel. työ	6 %
Hoivatyö	2 %
Opetustyö	2 %
Hallinto- ja toimistotyö	8 %
Kaupallinen työ	10 %
Maa- ja metsätalous, kalastus	18 %
Kuljetus- ja liikennetyö	12 %
Teollinen työ	31 %
Palvelutyö	6 %
Tuntematon	4 %

Maittonkat muistuttavat menneistä ajoista. Lypsykarjatilat ovat alueelta EU:hun liittymisen myötä vähentyneet, kun laatuvaatimusten kiristyessä ja tehokkuusvaatimusten kasvaessa on maidontuotannossakin siirrytty suurempiin tilakokoihin.

Työvoimareserviä maa- ja metsätalouden tilapäiseen tarpeeseen ei kylältä nykyään entiseen malliin löydy vaan se pitää hankkia Virosta. (A. Holmberg)

"Sodan jälkeen koulussa oli parhaimmillaan yli sata oppilasta. Opettaja oli kolme. Lapset kulkivat aluksi eväiden kanssa. Kouluruokailun alettua Lahtisen Manta keitti padassa koko väelle maanantaina velliä, tiistaina hernerokkaa, keskiviikkona puuroa, torstaina perunasoppaa ja perjantaina taas velliä. Lauantaikin oli koulupäivä, mutta silloin ei tarjottu kouluruokaa. Syksyisin koululaiset tekivät joskus marjastusretkiä metsään tarkoituksenaan kerätä koululle marjoja talven varalle. Usein varastot eivät niillä retkillä paljoa täyttyneet, mutta lapset saivat suut makoiseksi."

Näin kertoi Lauri Oksanen (*1918), paljasjalkainen paikkakuntalainen, joka aloitti koulutaipaleensa Haukilan koulussa.

2.3 Palvelut

Tyttöjen suosikkipaikka museoluokassa lienee eturivin punainen kukkamaalauksin koristeltu pulpetti. Esillä on myös kiinnostavia teknisiä laitteita, kuten vanhoja puhelimia. Kuvassa luokkaa esittelee koulun entinen opettaja Ulla Perhola.

Alemmassa kuvassa koulun käsi-työluokka höyläpenkkeineen.

Haukilan koulu

Vuonna 1881 perustettu Haukilan koulu on entisen Tyrvännön piitjän kouluista vanhin yhä toimiva koulu. Haukilan koulu sijaitsee Koivukujalla alueen keskeisellä paikalla. Rakennusten vanhin osa on vuodelta 1884. Koulu rakennettiin ensin yksikerroksiseksi, mutta korotettiin noin vuonna 1925 kaksikerroksiseksi. Vuonna 1949 pystytettiin toinen koulurakennus vanhaan pihapiiriin.

Haukilan koulun erikoisuutena on museoluokka, joka on sisustettu vanhoilla pulpeteilla ja muilla koulutyöhön liittyvillä tarvikkeilla.

Koulun pohjoispuolella on aidattu piha, jossa on kiipeilytelineitä ja leikkivälineitä sekä katos koulun ja päiväkodin käyttöön. Eteläpuolen pihalta avautuvat näkymät Uskylanlahden kulttuurimaisemaan ja sieltä löytyy myös kyläläisten yhteistuumin rakentama skeittiramppi. Lisäksi Haukilan kartanolta on koululle lahjoitettu 12 kynälajavaa. Koivukujan pohjoispuolella koulua vastapäätä sijaitsee peltomaalle rakennettu koulun liikuntakenttä pukuhuonerakennuksineen. Talvisin kenttä on jäädytetty luistelua varten. Sisäliikuntaa koululaiset harrastavat pienen kävelymatkan päässä sijaitsevassa Uskylan liikuntahallissa.

Koulun pihapiirissä on myös pieni saunarakennus, josta kyläydistys on suunnitellut kerhotilaa. Vielä ei kuitenkaan ole löytynyt vapaaehtoista vastaavaa mestaria muutoshankkeelle.

Tällä hetkellä Haukilan koulussa toimivat luokat 1–6 kahden opettajan opetuksessa – oppilaita on noin 40. Koulu on ollut lakkautuskeskustelujen kohteena 1990-luvulta alkaen. Tämänhetkisen (10/2009) tiedon mukaan toiminta jatkuu ainakin vuoteen 2016 asti.

Päiväkoti Satulinna

Uudemmassa koulurakennuksessa entisessä opettajan asunnossa toimivat esikoulu ja päiväkoti Satulinna. Päiväkodissa on noin 20 lasta.

Julkinen liikenne

Paikallinen yksityinen taksiyrittäjä huolehtii koulukyydityksistä. Linja-autoyhteydet alueelta on Valkeakosken, Hämeenlinnan, Hauhon ja Pälkäneen suuntaan. Koulujen loma-aikoina bussivuoroja on vähän. Bussipysäkit sijaitsevat Uskilantien molemmissa päissä, mutta bussit pysähtyvät poimimaan myös reitin varrelta kyytiin viittoilevat ja samoin pois pääsee haluamassaan paikassa.

Kirjastoauto

Kirjastoauto kulkee alueella joka toinen viikko reitillä Retulantie-Uskilantie poiketen myös Haukilan koululla.

Kauppapalvelut

Kauppa-auto palvelee keskiviikkoisin ja lauantaisin Retulantien ja Uskilantien varressa pysähtyen kysynnän mukaan kauppa-autolla kävijöiden vakituisilla pysäkeillä. Kyläkaupparakennus on edelleen olemassa Uskilantien varressa. Kaupan toiminta keskeytyi syksyllä 2007, mutta kyläläiset tekevät aktiivista selvitys- ja suunnittelutyötä sen uudelleen herättämiseksi.

Postipalvelut

Kyläkaupan yhteydessä toimi aiemmin asiamiesposti. Nykyään postinjakeluauto vie tarvittaessa asiakkaiden lähetykset omasta postilaatikosta, kunhan postimaksu on maksettu. Postimerkkejä voi ostaa myös kauppa-autosta.

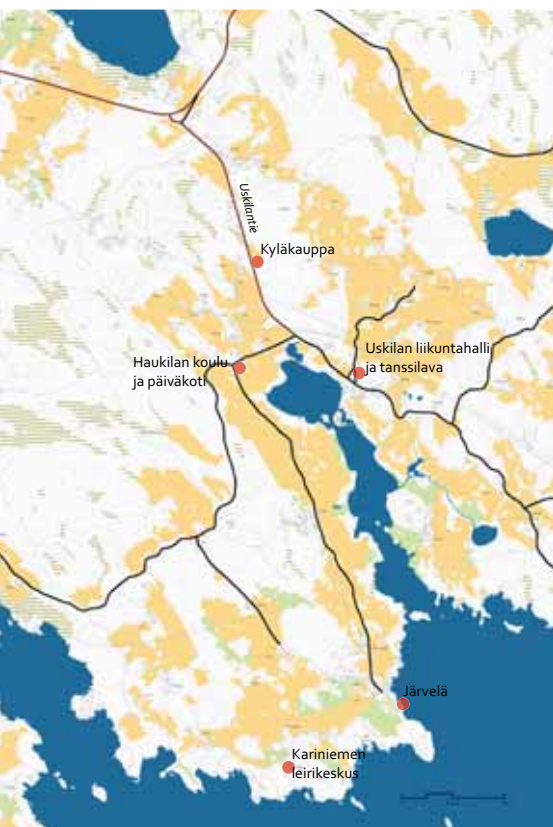

Leikkikenttä koulun pihassa toimii myös päiväkotilasten leikeissä.

Koulun eteläpuolisella pihalla on talkootöinä rakennettu skeittiramppi.

Katuvalot on pystytetty talkootyönä koulun ja liikuntahallin väliselle osuudelle. (kuva: Heli Puputti)

Kauppa-auto palvelee varsinkin vähemmän autoilevia asukkaita. Reitin aikataulu voi hiukan viivästyä ruuhkaisina päivinä ja silloin saa varautua odottamaan autoa.

Kartta: alueen palveluja

Näin ennen elettiin:

Polkupyörällä ja jalkaisin kuljettiin yleisesti. Sodan jälkeen alkoi yksityisautoja ilmaantua kylälle. Linja-auto kulki Mälkiäisistä tai Retulasta aamulla Valkeakoskeen ja illalla työpäivän jälkeen takaisin. Linja-autolla pääsi asioillekin, jos vain maltoi odottaa paluukyytiä iltapäivään saakka. Kirkkoneiteitä säilytettiin Haukilan rannassa. Niillä kuljettiin Tyrvännön kirkkoon Vanajaveden yli.

Kylässä oli parhaimmillaan 5 kyläkauppaa. Kauppaan saattoi kyläläiset viedä myytäväksi metsästys- ja kalasaaliitaan. Vanajavedestä tuli hyvin ainakin haukea ja lahnaa. Ahkerimmat kalastajat olivat perinteisesti Mälkiäisissä.

Vesiteitse Hämeenlinnan suuntaan ja sieltä eteenpäin kuljettiin ainakin kermaa ja ehkä tiiliäkin. Ainakin Haukilan kartanolla ja Kellaassa oli meijeri. Tiiliruukki oli Haukilan rannalla Luukonperässä. Tiilenvalmistukseen tarvittava savi kaivettiin rannasta ja ilmavissa, varaamattomissa hirsirakennuksissa tiilet kuivatettiin. Näitä pitkiä kuivausrakennuksia oli ruukilla kymmenkunta. Haukilan kartanon lähellä oli toinen laivalaituri ja kartanolta oli kiskot rantaan. Kiskoja pitkin hevoset vetivät tavaravaunuja. (L.Oksanen Mätikössä 20.7.2009)

Tarmokasta talkoohenkeä kyläläisillä on aina ollut. Siitä osoituksena ovat Liekosillantien varteen vuonna 1957 rakennettu Uskila tanssilava (ylempi kuva) ja vuonna 1995 rakennettu liikuntahalli (alempi kuva).

Uskila liikuntahalli

Hyvät sisäliikuntamahdollisuudet tarjoaa Uskila liikuntahalli, jonka Tyrvännön Urheilijat rakensivat talkoilla vuonna 1995. Hallia käytetään myös juhla- ja kokoustilana. Lisäksi koulun sisäliikuntatunnit pidetään hallilla.

Uskila tanssilava

Vuonna 1957 talkoilla rakennettu tanssilava löytyy Uskila urheiluhallin vierestä. Lava on käytettävissä kesäaikaan. Alkuaikoinaan tanssilavalla riitti muistitiedon mukaan väkeä salin täydeltä.

Järvelä

Mälkiäisissä sijaitsee kokous- ja saunatilaa tarjoava Järvelä, jossa järjestetään myös lasityökursseja (www.tarua.fi).

Kariniemen leirikeskus

Mälkiäisissä Vanajaveden rannalla sijaitsee Valkeakosken kaupungin omistama Kariniemen leirikeskus. Luonnonkauniissa ympäristössä on erinomaiset puitteet lasten ja nuorten leireihin, koulutus ja kurssitoimintaan sekä muuten vain retkeilyyn, vapaa-ajanviettoon ja yhdessäoloon. Kesäkauden Kariniemi on pääasiassa koululaisryhmien ja nuorisoyhdistysten käytössä.

(www.valkeakoski.fi/portal/suomi/kulttuuri_ja_vapaa-aika/nuoret/nuorten_vapaa-aika/kariniemen_leirikeskus/)

KARINIEMEN LEIRIKESKUS

- Päärakennus
  - sisämajoitus 50 hengelle
  - 6 kpl 8 hengen huoneita
  - 1 kolmen hengen huone
  - 1 kahden hengen huone
  - ruokasali
  - suurtalouskeittiö varustuneen
  - ruokailutarvikkeet
- Rantasauna
  - puulämmitteinen sauna 30 hengelle
  - kesäisin suihkut, talvisin lämminvesipata
  - porakaivo
  - hiekkaranta, laituri ja veneilymahdollisuus
- Vanha päärakennus
  - sadepäivien kerhotila
  - ei majoituskäytössä
- Piha-alue
  - 80 m x 30 m nurmikenttä jalka-, sulka- ja lentopalloiluun
  - katettu esiintymislava
- Kolme nuotiopaikkaa
- Luontopolku suojelualueella

Yläkuva: Kariniemen vanha päärakennus.

Näkymä Kariniemen rannasta Vanajavedelle.

2.4 Elinkeinot ja yritykset

Maatalous on alueen näkyvin elinkeino. Maatalousyrittäjiä työvoimasta on 9 %. Suunnilleen yhtä suuri osa työvoimasta eli 8 % on yrittäjinä muilla aloilla.

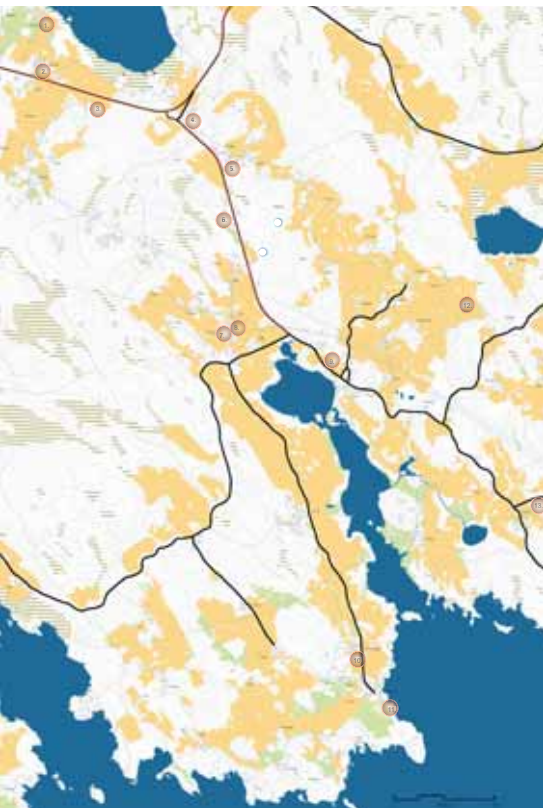
Taulukko: Haukilan alueen työpaikkarakenne (Tilastokeskus 2006)

Paikallisten työpaikkojen toimiala	lukumäärä	% -osuus
Maa-, riista- ja metsätalous	15	42 %
Kauppa	3	8 %
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	9	25 %
Kiinteistö- ja liike-elämän palvelut	1	3 %
Koulutus	4	11 %
Muut palvelut	1	3 %
Toimiala tuntematon	3	8 %
Yhteensä	36	100 %

Puimatöitä Monaalan alueella.

ALUEEN YRITYKSIÄ (kartta):

1. Putkityö Korkeila
2. Sähkötare
3. Jaskan auto
4. Puutyöt Penttinen & lasityöt Blomster-Penttinen
5. Kaivinkone, Nikkanen Tmi
6. Kuljetusliike Kuosmanen Ky
7. Autoilija Perhola
8. Sisustussuunnittelija Perhola P.
9. Sähköasennus Kuusisto
10. Perunkirjoitus- ja lakiasiainpalvelu, Partanen Oy
11. Järvelä, www.tarua.fi
12. Taksiautoilija Jokio
13. Veneveistämö Karonen
14. Lomamökkejä, Seppälä E. (ei kartassa)

VENEVEISTÄMÖ Ensio Karonen, Innatintie 158

Neljännessä sukupolvessa toimiva yritys valmistaa pienveneitä mänty- ja haapalaudasta sekä mänty- ja mahonkivanerista ja tekee myös vanhojen puuveneiden kunnostus- ja muutostöitä. Veistämöillä on monipuoliset työstökoneet erilaisten puutöiden tarpeisiin. (www.veneveistämö.fi)

JÄRVELÄ, Mälkiäinen Kokoustila (n.60 hlö) ja puulämmitteinen sauna (10-15 hlö)

Lasitaide: tilauksesta sulatus-, Tiffany- ja lyijylasitöitä, myös kurssit mahdollisia. Lisäksi lasinsulatusuuni on vuokrattavissa asiakkaiden omia töitä varten.

(valokuva ja tiedot: www.tarua.fi)

2.5 Yhdistystoiminta ja kylätapahtumat

Alueella aktiivisesti toimivia yhdistyksiä ovat muun muassa Tyrvännön Urheilijat, Pohjois-Tyrvännön Martat ry ja kyläyhdistys Haukilan Kylät ry. Lisäksi koulun vanhempaiyhdistyksen ja Sääksmäen seurakunnan toimesta järjestetään kylällä toimintaa kaikenikäisille. Liikuntahallilla on eri-ikäisille suunnattua harrastustoimintaa pitkin vuotta.

Kylätapahtumista suurta suosiota on kerännyt heinä-elokuun tienoilla järjestettävä Haukilan Wanhat Wempaimet-näyttely, jossa esitellään vanhoja laitteita ja esineistöjä maamoottoreista tekstiileihin.

Muita vuosittain järjestettyjä tapahtumia ovat:

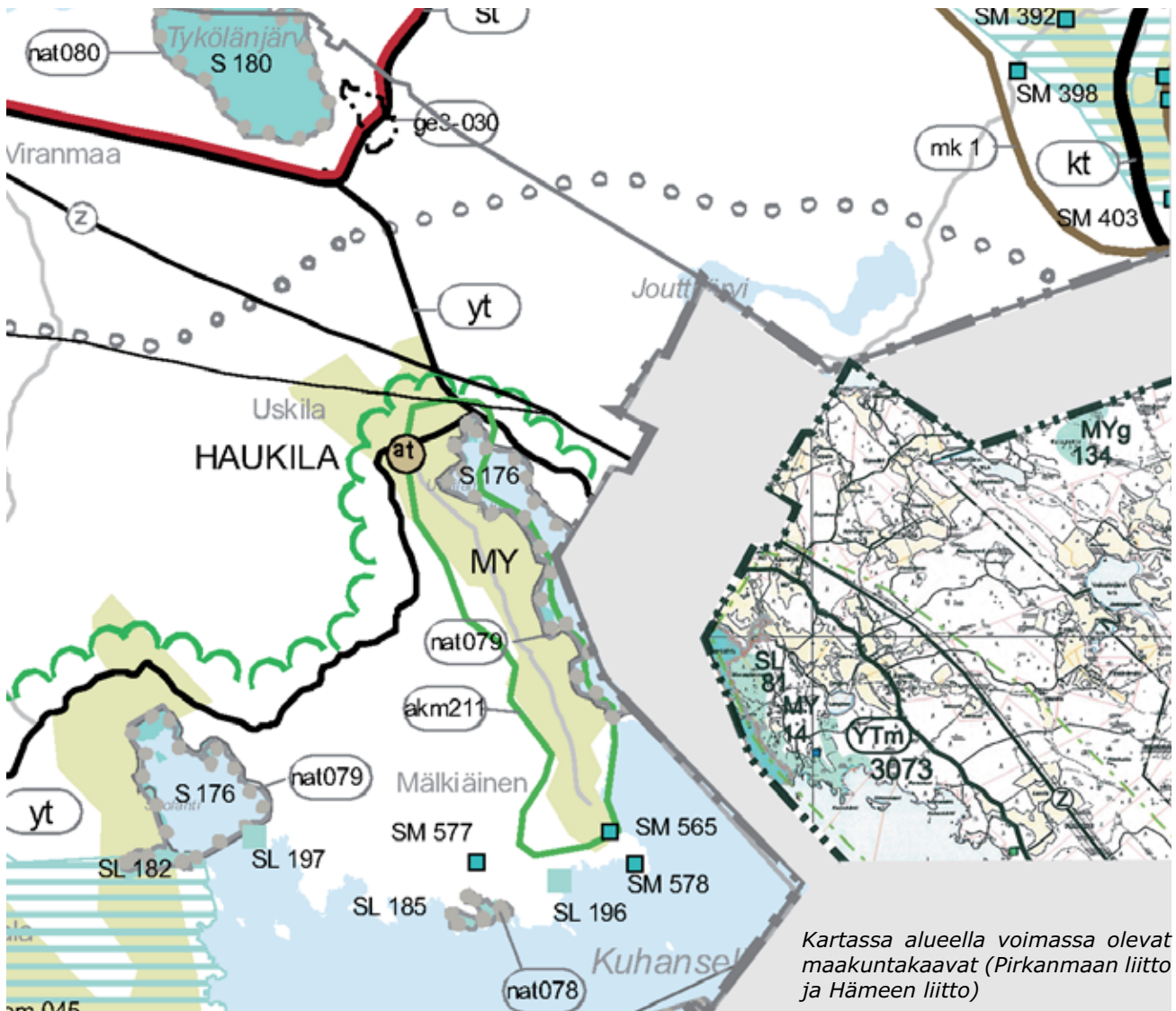
- naisten virkistyspäivä syksyisin ja keväisin liikuntahallilla
- Tyrvännön Urheilijoiden järjestämät juhannustanssit ja karoketanssit elokuussa Uskilan lavalla
- juhannuskokko Uskilanlahdella
- kauneimmat joululaulut Haukilan koululla itsenäisyyspäivänä
- myyjäiset, joilla kerätään varoja koko koulun yhteiseen luokkatretkeeseen
- hiihtoloman tienoilla koko perheen ulkoilutapahtuma "Talvenselän taittajaiset"

Wanhat Wempaimet Uskilassa 5.8.2006: ylimmässä kuvassa maamoottori, joka toimi maatalon voimanlähteenä ennen kuin sähköä oli käytettävissä. Keskimmissä kuvassa Monaalan kartanon pärehöylä.

Talvisessa kuvassa tandemhiihtoa talvenselän taittajaisissa 3.3.2007. Alakuvassa Haukilan koulun urheilupäivän palkintojenjakoilaisuus 3.9. 2005.(sivun kuvat: Heli Puputti)

3 KAAVOITUSTILANNE, LÄHDEMATERIAALI

3.1 Pirkanmaan ja Hämeen maakuntakaavat

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti maakuntakaava sisältää yleispiirteisen suunnitelman alueiden käytöstä maakunnassa. Maakuntakaava vastaa valtakunnallisen, maakunnallisen ja useamman kuin yhden kunnan alueelle ulottuvan maankäytön suunnittelusta ja yhteensovittamisesta. Maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa tai asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Pirkanmaan 1. maakuntakaava on vahvistettu valtioneuvostossa 29.3.2007 ja Kanta-Hämeen maakuntakaava 28.9.2006.

3.2 Rantakaavat

Valkeakosken puolella rantarakentamista säätelee oikeusvaikutteinen osayleiskaava (8.11.1993). Monaalan kartanon ranta-asema-kaava Hattulan puolella on tekeillä käsittäen Vanajaveden Uskila- lahden ja Kuhanselän sekä Keskisjärven ja Lampisen ranta-alueita.

3.3 Kulttuuriympäristöä koskevat selvitykset

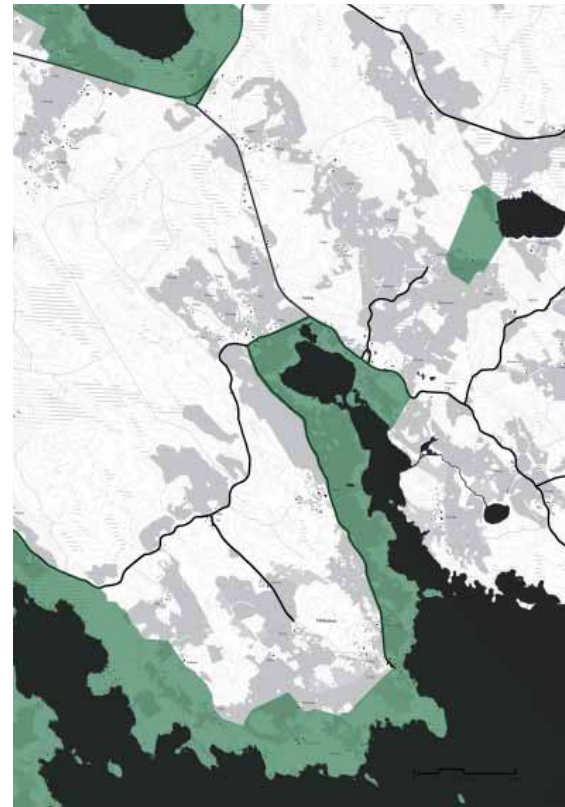
Pirkanmaan alueellinen kulttuuriympäristöohjelma (Pirkanmaan ympäristökeskus 2002, Alueelliset ympäristöjulkaisut 275) kuvaa alueen kulttuurimaiseman ja rakennuskulttuurin historiallisia taustoja, ominaispiirteitä ja arvoja.

Pirkanmaan maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt on Pirkanmaan liiton toimesta vuonna 2006 tehty selvitys Pirkanmaan maisemista, niiden synnystä ja rakennetusta kulttuuriympäristöstä. Haukilan kartanon alue ja Mälkiäisten kulttuurimaisema (akm211) on tässä selvityksessä huomioitu laajana ja edustavana viljelymaisemana.

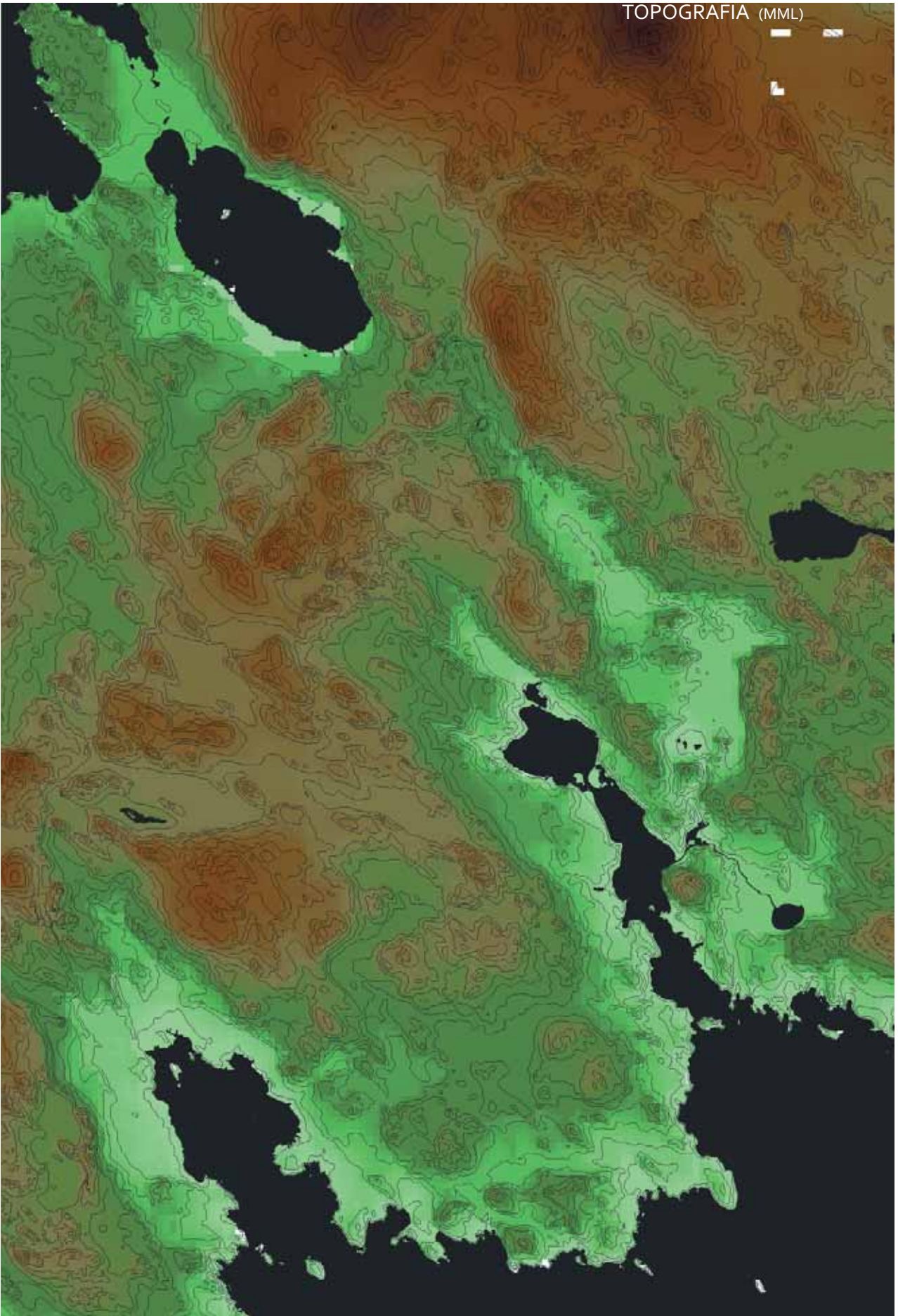
Hämeen kulttuuriympäristöä koskevia tavoitteita on asetettu *Hämeen alueellisessa kulttuuriympäristöohjelmassa*, joka tarkoittaa kulttuuriympäristönhoidon tavoitteita vuosille 2007–2013. Hämeen perinnemaisemien kartoitus- ja hoitoprojekti käynnistettiin vuonna 1992 ja Kanta-Hämeen perinnemaisemat on inventoitu Hämeen ympäristökeskuksen toimesta vuosina 1994–1997, jolloin myös suunnittelualueella sijaitseva Monaala on huomioitu mielenkiintoisena laajana kokonaisuutena.

Valtakunnallinen lintuvesiensuojeluohjelma koskee Tyköläjärven aluetta ja Uskila-lahtea. Natura 2000 alueisiin kuuluvat Tyköläjärvi (nat 080), Vanajaveden alueet (nat 078) ja Vanajaveden lintualueet (nat 079).

Muinaismuistolain piiriin kuuluvat Mälkiäisissä 16-kuppinen rautakautinen uhrikivi, Illaakivi (SM565), Kylä-Seppälän rautakautinen uhrikivi (SM577) sekä Neroonniemen rautakautiset tai keskiaikaiset kiviröykkiöt (SM578). Kaikkia alueen muinaismuistoja ei ole vielä kartoitettu. Suojelun piiriin kuuluvat myös entiset kylätontit, kylien rintapellot ja historialliset tielinjaukset.

Valkeakosken rantaosayleiskaavan aluerajaus Haukilan alueella, (Valkeakosken kaupunki, kaavoitus)

4 LUONNONPIIRTEET

4.1 Jääkautiselta merenlahdelta Vanajavedelle

Haukilan alue sijaitsee nykyisen Vanajaveden koillisosassa. Jääkauden aikainen mannerjäätikkö väistyi tältä seudulta luoteen suuntaan noin 7000 vuotta ennen ajanlaskun alkua. Mannerjäätikön väistyessä maanpinta paljastui idässä ja lännessä oli avoin meri. Aluksi koko entisen Tyrvännön seutu oli meren peitossa. Vähitellen seuraavien vuosisatojen aikana alue paljastui merestä. Nykyinen Vanajaveden selkä oli aluksi länteen avautuva merenlahti.

Maanpinnan jatkuvasti kohotessa Lempäälän tienoille syntyi kanas, joka erotti Vanajanselän erilliseksi järveksi. Aluksi tästä järvestä oli vain vähäinen lasku-uoma mereen ja vedenpinta järvestä kohosi. Pian vesimassat mursivat suuremman lasku-uoman, Lempäälän Kuokkalankosken. Näin syntyi nykyinen Vanajavesi joskus 6000–5500 eKr.

4.2 Vanajaveden pinnanvaihtelut

Historian aikana Vanajaveden korkeusvaihtelut ovat olleet Suomen muihin järviin verrattuna poikkeuksellisen voimakkaita. Korkeimmillaan Vanajaveden pinta oli 1700-luvulla, jolloin alettiin tulvahaittojen vuoksi laskea veden pintaa keinoitekoisin toimenpitein. Suurimmat vedenlaskut tapahtuivat 1800-luvulla ja yhteensä ihmisen toiminta on laskenut järven pintaa noin kolme metriä huipputasotaan. Aikaisemmin kevättulvat olivat jokavuotinen ilmiö, kunnes vuonna 1962 Kokemäenjoen vesistöä alettiin juoksutusten avulla säädellä pitäen vedenkorkeus suhteellisen vakaana.

4.3 Topografia ja maaperä

Haukilan maasto on Hämeen seudulle tyypillisesti topografialtaan vaihtelevaa. Vesistö ilmenee Vanajaveden lisäksi monina pieninä järvinä. Maaston korkeimmat kohdat ovat karkeaa maa-ainesta, kalliota ja moreenia. Maaston painanteisiin ovat lajittuneet hienommat ravinteikkaat maa-ainekset, kuten savi ja hiesu. Vesistön läheisyys tasaa ilman lämmönvaihteluita ja kosteusvaihteluita luoden suotuisat olosuhteet rehevälle kasvillisuudelle.

Hienorakeiset maalajit ovat rakennuskelpoisuudeltaan huonoa maata routivuutensa ja heikon kantavuutensa vuoksi. Vähintään metrin paksuinen kuivakuori lisää kuitenkin siltti- ja savialueiden kantavuutta niin, että ne ovat kohtuullisia pientalojen rakennuspohjia. Hienorakeisten maalajien sekä runsaasti hienoa ainesta sisältävien moreenien maarakennusominaisuudet riippuvat myös vesipitoisuudesta. (Maaperäkartan käyttöopas, Geologian tutkimuskeskus GTK)

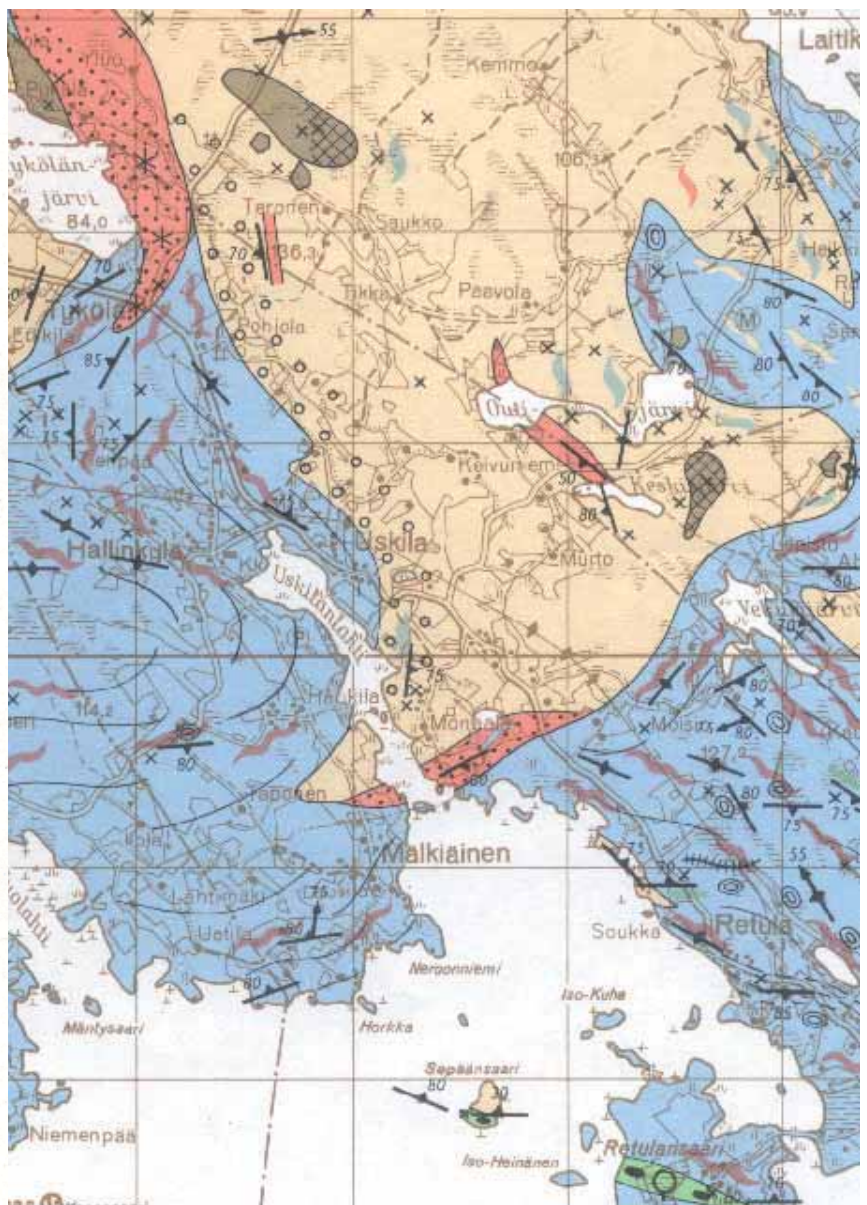
*Vanajaveden pinnanvaihtelut.
(lähde: Tyrvännön historia)*

Edellisellä sivulla alueen topografiakartta. Korkeimmat maaston kohdat on merkitty ruskealla ja matalammat vihreällä.

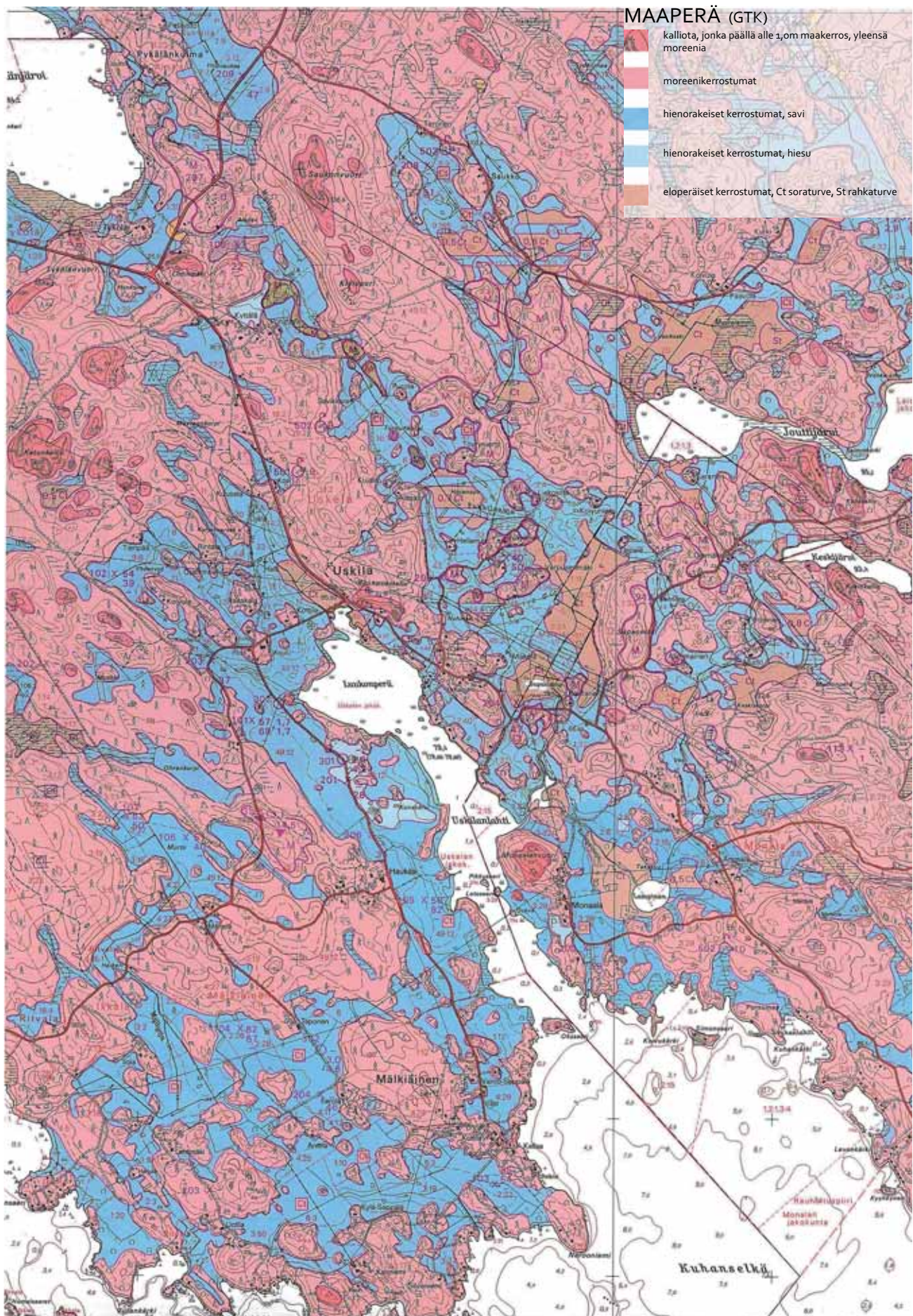
KALLIOPERÄ (GTK)

- Fylliittiä ja kiilleliusketta
Phyllite and mica schist
  - Grauvakkaa
Graywacke
  - Kiillegneissii
Mica gneiss
  - Suonigneissii
Veined gneiss
  - Mustaa liusketta
Black schist
  - Hapanta tuffiittia
Acid tuffite
  - Hapanta porfyryä
Acid porphyry
  - Meta-arkoosia
Meta-arkose
  - Emäksistä ja intermediääristä tuffiittia ja amfiboliittia
Basic and intermediate tuffite and amphibolite
  - Plagioklaasiporfyriittia
Plagioclase porphyrite
  - Uraliittiporfyriittia
Uralite porphyrite
  - Konglomeaattia
Conglomerate
  - Granaattipitoisuutta
Garnet-bearing rocks
  - Andaluittiipitoisuutta
Andalusite-bearing rocks
- SYVÄKIVILAJEJA — PLUTONIC ROCKS**
- Tasarakeita graniittia
Even-grained granite
  - Porfyryistä graniittia
Porphyritic granite

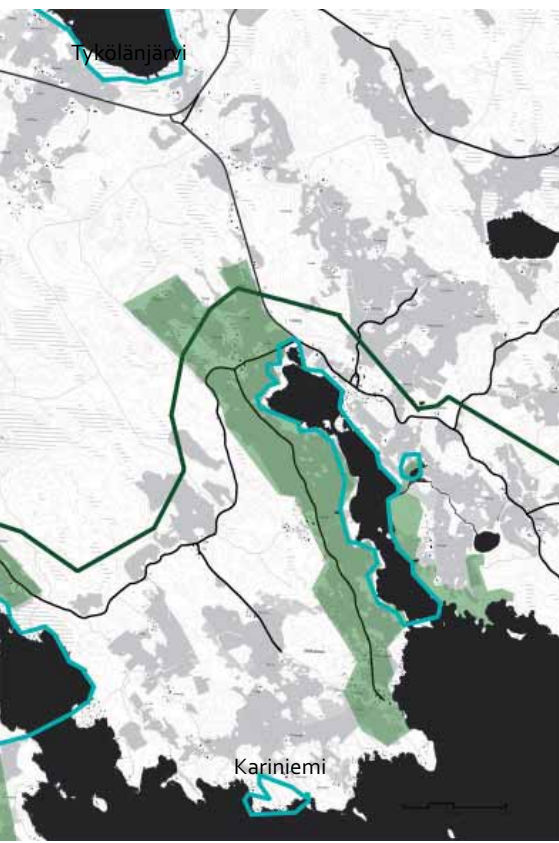
- Apliitigraniittia
Aplite granite
- Pegmatiitigraniittia
Pegmatite granite
- Kvartsi- ja graniidieriittia
Quartz-diorite and granodiorite
- Porfyryistä graniidieriittia
Porphyritic granodiorite
- Gabroa ja diorittia
Gabbro and diorite
- Peridotiittia
Peridotite
- Diabaasijumia
Diabase dike

- Breksiaa
Breccia
- Havaintopiste
Observation point
- Kerroksellisuus
Bedding
- Pystysuora kerroksellisuus
Vertical bedding
- Liuskeisuus
Foliation
- Pystysuora liuskeisuus
Vertical foliation
- Venymä
Lination
- Pystysuora venymä
Vertical lination
- Vaakasuora venymä
Horizontal lination
- Liuskeisuus ja venymä
Foliation and lination
- Painuakseli
Fold axis

4.4 Arvokkaat luontokohteet

Alueella pitkään jatkunut maanviljelys ja laiduntaminen ovat synnyttänyt katajaketoja sekä kasvistoltaan ja eläimistöltään rikkaita niittyjä. Haukilan alueella on laajoja edustavia viljelymaisemia Uskila-Mälkiäisiin johtavan tien varrella. Mälkiäisten kumpareisessa maastossa taas on runsaasti katajikkoja ja Monaalan puolella reheviä lehtomaisia rantaniittyjä. Rantaniittyjen reunustamat metsälaitumet ovat Kanta-Hämeen maakunnan kiinnostavimpia perinebiotooppikonaisuuksia, joihin kuuluu myös vanhaa puustoa. Maanviljelysalueet Uskila-lahden ympärillä on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Haukilan kartanon alueella kasvaa lisäksi kynäjalavia, jotka ovat valtakunnallisesti uhanalaisia jaloja lehtipuita.

Alueen luonto on rikasta ja alueella on useita luonnonsuojelualueita. Suuri osa suunnittelualueesta Vanajaveden läheisyydessä on luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittävää aluetta.

Natura 2000 -alueet on rajattu karttaan turkoosilla. Niitä ovat Tyköläjärven alue, Uskila-lahden alue ja Kariniemen ympäristö. Uskila-lahden ympäristö peltoalueineen, kartassa vihreä alue, on luokiteltu Pirkanmaan ja Kanta-Hämeen maakuntakaavoissa maatalousalueeksi, jolla on erityisiä ympäristöllisiä arvoja. Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeäksi alueeksi on merkitty maakuntakaavoissa Vanajaveden ympäristö, joka kartassa on rajattu vihreällä.

Kynäjalava (Ulmus laevis) eli kynepää on valtakunnallisesti uhanalainen jalo lehtipuu. Suomessa esiintyvistä kahdesta jalavalajista kynäjalava on sukulaistaan vuorijalavaa harvinaisempi. Kynäjalava on levinnyt Suomeen Karjalan kannaksen kautta. Nykyään sitä löytää lähinnä vain Pyhäjärven, Vanajaveden ja Kuloveden rannoilta. Luontaisia runkomaisia kynäjalavia on laskettu Suomessa olevan noin 2000. Muualta Euroopasta jalavat ovat hävinneet laajoilta alueilta jalavataudin vuoksi. Toistaiseksi ilmaston viileys on estänyt tätä sienitautia tartuttavan kovakuoriaisen leviämisen Suomeen.

Vanajaveden alue (nat 078)

Vanajaveden alue on arvokas maisemakokonaisuus, johon sisältyy monipuolisesti erilaisia luontotyyppejä. Vanajavesi on luontaisesti rehevä järvi, johon ihmisen toiminta on myös vaikuttanut. Sen selkavedet saarineen ovat tärkeitä loppukilintujen pesimäalueita.

Haukilan alueelle sijoittuu valtakunnallisiin lehtojen-, harjujen- ja rantojensuojeluohjelmiin sisältyviä kohteita. Alueella on lisäksi arvokkaiksi luokiteltuja perinnebiotooppeja. Pirkanmaan ja Hämeen seutukaavassa valtakunnallisten suojeluohjelmien kohteilla on SL1-merkintä. Osa alueista on varustettu merkinnällä SL ja SM. Suojelun toteutuskeinona ovat luonnonsuojelulaki, maa-aineslaki (harjualueet), vesilaki ja maatalouden ympäristötuen erityistuki (perinnebiotoopit). Maa-aineslailla suojeltavilla harjualueilla voidaan harjoittaa metsätaloutta. Vesialueilla kalastus ja metsästys on sallittua, mikäli niitä ei muun syy perusteella kielletä.

Vanajaveden lintualueet (nat 079)

Vanajaveden lintualueet käsittävät useita lintulahtia. Myös Uskilahti kuuluu valtakunnallisen lintuvesisuojaohjelman kohteisiin. Pirkanmaan seutukaavassa alueella on SL1-merkintä. Näitä kohteita esitetään liitettäväksi kansainvälisesti merkittävien kosteikkojen luetteloon eli niin sanotuiksi Ramsar-kohteiksi. Suojelun toteutuskeinona ovat luonnonsuojelulaki ja vesilaki.

Tykölänjärvi (nat 080, pinta-ala 173 ha)

Tykölänjärvi on arvokas lintuvesialue ja tärkeä muuton- ja sulkasadon aikainen kerääntymisalue. Järven kasvisto on edustava laajoine saraniitty- ja ruovikkovyöhykkeineen.

Tykölänjärvi on valtakunnallisen lintuvesiensuojeluohjelman kohde, jota on ehdotettu myös liitettäväksi kansainvälisesti merkittävien kosteikkojen luetteloon. Pirkanmaan seutukaavassa alueella on SL1-merkintä. Suojelun toteutuskeinoina ovat vesilaki ja luonnonsuojelulaki. Alueen linnustoarvoihin heikentävästi vaikuttavat toimet on kielletty. Kalastus ja metsästys on sallittua, mikäli niitä ei muun syy perusteella kielletä.

Paikalliset lintuharrastajat ovat rakentaneet Tykölänjärven rannalle lintutornin, jonne johtavat pitkospuut Tykölän kartanolta päin.

Monaalan rantaniittyjä ja Uskilahtien rantamaisemia.

Näkymä Tykölänjärvelle ja tuulikaadoista sahatut pitkospuut, jotka johtavat lintutornille.

5 ALUEEN HISTORIAA

5.1 Asutuksen kehitys

Kartassa Skandinavian alueet noin 6500 eKr., jolloin Itämeri muodosti niin sanotun Anculysjärven. Löydöt varhaisesta asutuksesta on merkitty valkoisin pistein. Viiva osoittaa Tyrvännön sijaintia meren rannalla. (Tyrvännön historia, alkuperäinen kartta Kartta muokattu Matti Huurteen kirjasta Kivikauden Suomi.)

Rautakauden Tyrväntö

Rautakaudella Suomen tiheimmin asuttuja alueita olivat nykyinen Varsinais-Suomi, Häme sekä eräät nykyään Venäjään kuuluvat Karjalan alueet. Pysyvää asutusta oli jonkin verran muuallakin, mutta maan keski- ja pohjoisosat olivat edelleen kiertelevän pyyntikansan harvaan asuttamaa maata. Myös Uudellamaalla asutus oli vähäistä. Tyrväntö kuului rautakaudella Hämeen asutuksen ydinalueeseen ja mahdollisesti myös tiheimmin asuttujen seutujen joukkoon. (Tyrvännön historia)

Varhaisin systemaattinen tieto kyllistä ovat maakirjat, jordeböcker, jotka ajoittuvat 1500-luvun puoliväliin. Maakirjakyliä entisessä Pohjois-Tyrvännössä olivat Uskila, Haukila ja Monaala. Veroa maksavia taloja maakirjojen mukaan oli Uskilassa 13, Haukilassa 8 ja Monaalassa 8.

Viereinen sivu:

Kuninkaan kartassa 1700-1800-lukujen vaihteesta asutuskeskittyminä näkyvät Mälkiäisten kylä, Uskelan kylä nykyisen Haukilan kartanon paikalla ja Monaalan kylä nykyisen Monaalan kartanon paikalla. Alueen pohjoisosassa on Oikisto-kylä ja Tykölä. Lisäksi on kulkureittien varsilla joitakin torppia. Yleisiä teitä käyttivät sotilaat, sanansaattajat ja kauppiat. Vuonna 1649 säädetyllä kestiekievariasetuksella määrättiin perustettavaksi kievareita parin peninkulman eli noin 20 km välein yleisten teiden varsille. Kuninkaan kartassa näkyy Huunan paikalla Monaalan kestiekievari, joka toimi majatalona ehkä 1900-luvulle asti. Asutuksen runko on vuosisatojen ajan pysynyt samoilla sijoilla täydentyen vähitellen.

Ensimmäiset Suomeen tulleet asukkaat olivat liikkuvaa kansaa. Peltoviljelyn myötä noin 500 jKr. asutus vakiintui viljavien, helposti muokattavien viljelysmaiden äärelle. Mannerjäätikön sulamisen jälkeen meren alta paljastuneet Uskilanlahden ympäristön alavat savi- ja hiesumaat tarjosivat rehevän maaperän viljelykselle ja reuna-alueiden moreenikerrostumat olivat sopivia asutuksen perustamiselle. Lisäksi vesistöjen tarjoamat hyvät kulkuyhteydet puolsivat varhaisen asutuksen keskittymistä Hämeeseen. Viimeistään 700–800-luvuilta lienevät Mälkiäisten, Monaalan ja Uskilan kylät.

Hämeenlinnan rakentaminen Vanajaveden äärelle aloitettiin 1200- ja 1300-lukujen taitteessa. Hämeenlinnasta muodostui sisämaan liikenteen keskus 1500-luvulla, jolloin Kustaa Vaasa vakiinnutti teiden päälinjaukset. Hämeen Härkätietä käytettiin reittinä lounaisrannikon suuntaan ja Ylinen Viipurintie vei Hämeestä Viipuriin. Vanajavesi oli tärkeä kulkuyhteys, jota pitkin pääsi kulkemaan pohjois-eteläsuunnassa. Tyrväntö on sijainnut maamme varhaisimmin asutuilla seuduilla, Hämeen sydänmailla. (Tyrvännön historia)

Pyköla. Järvi.

Tyköla.

Ojkielo-
By.

Karl.

Lafva.

Jout-

Uuskela
wiken

Uuskela

by.

Mona
la
bys

Malkia
by.

Kuninkaan kartasto Suomesta
1776-1805
Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805

Monaalan maakirjakartta v. 1735
(kuva: www.virtuaaliyliopisto.fi/maakirjakartat)

Tyrvännön pitäjän pohjoisosa v. 1751. (kuva: www.tyrvanto.net)

5.2 Maankäytön ja maiseman historiaa

Alueen kulttuurimaisema on muokkautunut nykyiselle vuosisa-toja kestäneen asumisen, maanviljelyksen ja karjan laidunnuksen seurauksena. Asutuksen sijoitusta ja viljelyalueiden muotoutumista ovat ohjanneet erilaiset yhteiskunnan lait ja historian käänneet.

Kuninkaan antama maanlaki vuonna 1347 sääti Suomeen sarkajajon. Sarkajako toteutettiin Hämeessä 1400–1500-luvulla. Talot keskitettiin ryhmäkyliin ja kylien pihat rakentuivat tiiviiksi. Alueen kylistä Mälkiäisissä on vielä säilynyt tätä vanhaa kylärakennetta.

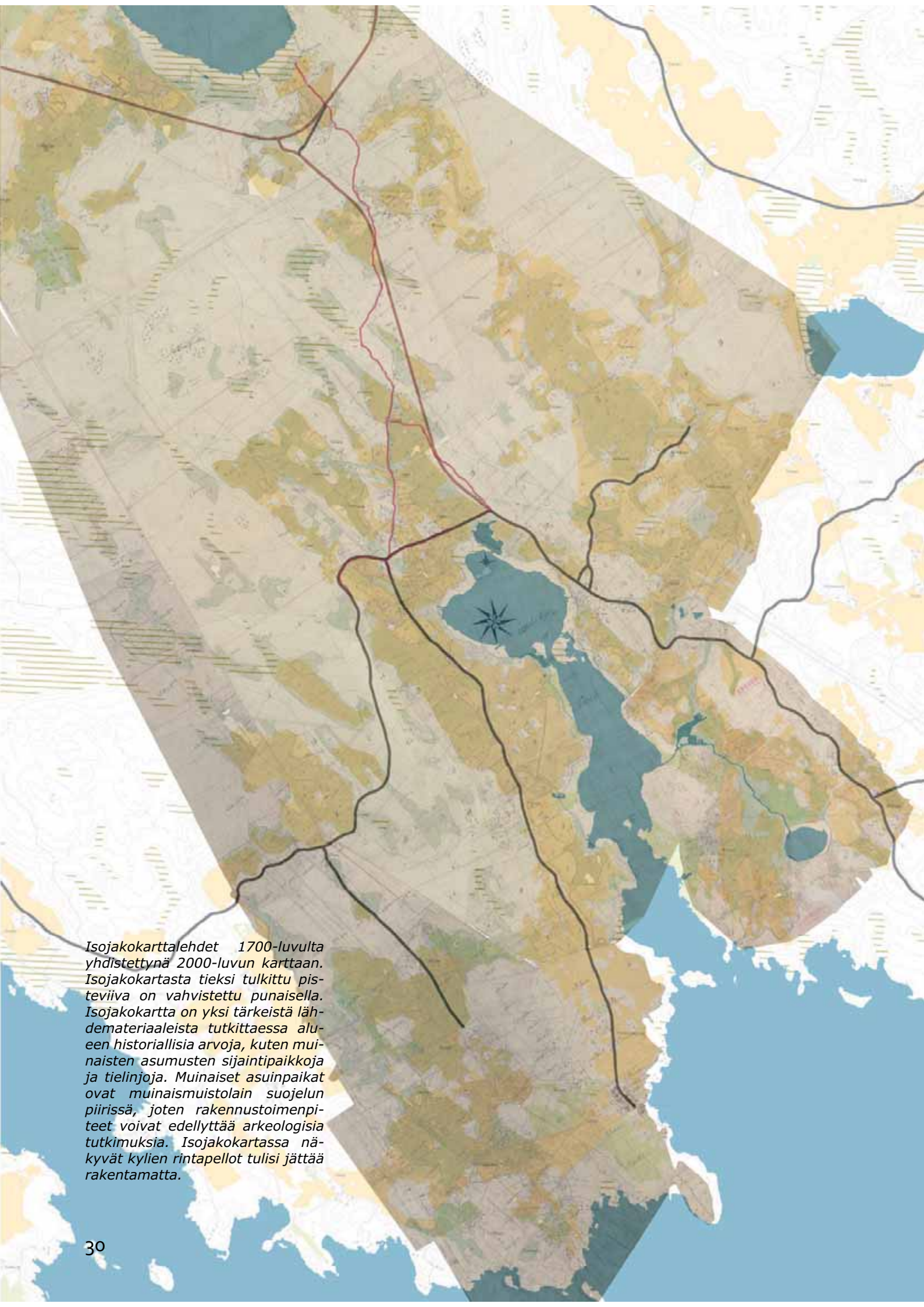
Isoviha 1714–1721 autioitti suomalaista maaseutua, kun kansaa pakeni venäläisiä miehittäjiä piilopirtteihin ja Ruotsiin. Isojako säädettiin vuonna 1775 helpottamaan viljelyä – se yhdisti tilat suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Kyliä hajotettiin ja taloja siirrettiin viljelymaidensa äärelle. Osa kylistä säilyi edelleen tiiviinä. Torppien määrän lisäämistä kannatettiin, koska se lisäsi viljeltyä peltoalaa ja työvoimaa.

Senaatin kartta 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. (Kansallisarkiston digitaaliarkisto)

ISOJAKO (MML)
alueen kartta on koostettu mikrofilmeille
tallennetuista palaisista

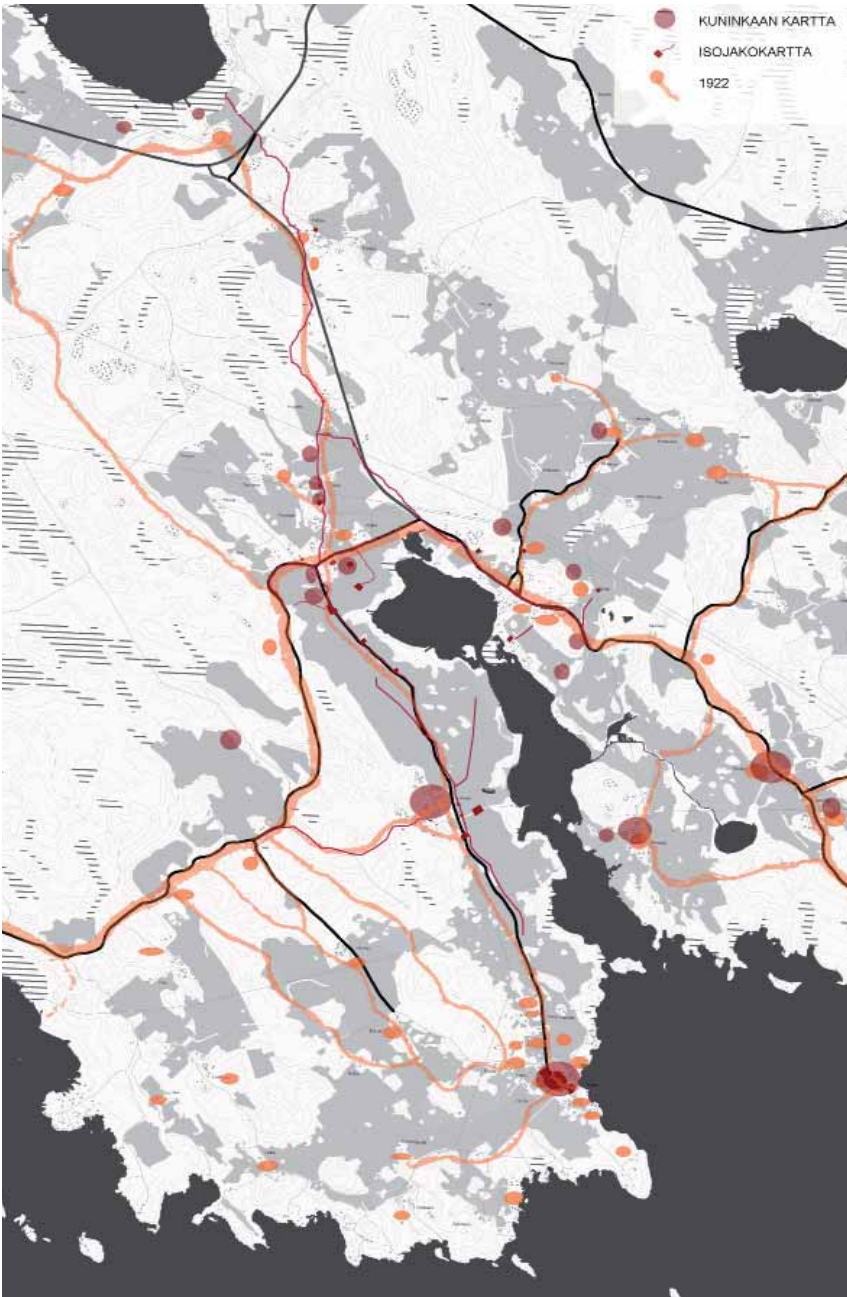

Isojakokarttalehdet 1700-luvulta yhdistettynä 2000-luvun karttaan. Isojakokartasta tieksi tulkittu pisteiviiva on vahvistettu punaisella. Isojakokartta on yksi tärkeistä lähdemateriaaleista tutkittaessa alueen historiallisia arvoja, kuten muinaisten asumusten sijaintipaikkoja ja tielinjoja. Muinaiset asuinpaikat ovat muinaismuistolain suojelun piirissä, joten rakennustoimenpiteet voivat edellyttää arkeologisia tutkimuksia. Isojakokartassa näkyvät kylien rintapellot tulisi jättää rakentamatta.

Suurimmillaan torppien lukumäärä oli 1830-luvun tienoilla, jolloin koko Tyrvännössä torppia oli noin 80. Lukumääräisesti suurin torpparikylä oli Uskila, jossa oli torppia enimmillään yli 20. Ne kaikki päätyivät talojen yhdistyessä Haukilan torpiksi. Mälkiäisissä ei ollut torppia lainkaan. Uskilassa oli perinteisestikin ollut paljon myös lampuoteja, jotka olivat itsenäisempiä kuin torpparit, mutta maksoivat vain sovittua vuokraa maasta.

Laki torppien itsenäiseksi julistamisesta annettiin kesäkuussa 1918 ja vuonna 1922 säädetty Lex Kallio mahdollisti myös mäkitupalaisen ja itsellisten lunastamaan pikkutiloja, palstoja ja taloja. Torpparit joutuivat maksamaan tilasta kohtuullisen lunastusmaksun. Tykölän kartanosta erotettiin Hiitiön torppa. Monaalan kartanosta itsenäistyivät Taipale, Hyöri, Alimmainen, Ämmälä, Mäntylä, Metsola, Häyry ja Pähkinämäki (Innatti). Haukilasta erkanivat Petäistö, Pöytäkivi, Kirjava ja Kaipalo. Kaikki torpat eivät kuitenkaan oikeuksiaan heti halunneet lunastaa. Haukilan torpista Kyttälä jäi torpparistatukselle ja tila siirtyi viljelijälleen vasta 1945 maanluovutusten yhteydessä. Haukilan kartanoon aiemmin liitetystä torpista muodostettiin eri puolille kylää yhteensä 7 sivutilaa, joissa asui kartanon työntekijöitä. (Tyrvännön historia, A. Holmberg, J.Veijalainen, O.Liukkonen)

Yläpuolella kartta Pohjois-Tyrvännöstä vuodelta 1922. (MML)

Asutuksen ja tielinjojen kehitystä 1800-luvun, vuoden 1922 ja 2000-luvun karttatietojen perusteella. Tulkinnessa voi olla epätarkkuuksia, koska vanhat kartat eivät ole mittatarkkuudeltaan nykytasoa.

Tyrvännön kenties ainoat kolme vesimyllyä ovat aikoinaan sijainneet Tykölässä, Monaalassa ja Huunassa. Kuvan Monaalan myllynkivi on yksi viidestä paikalla säilyneestä.

Suuri osa jälleenrakennuskauden asuintaloista rakennettiin tyyppi-
piirustusten mukaan. Tyyppi-
piirustukset oli laadittu niin, että niitä
noudattamalla varmimmin noudat-
ti myös aikakauden tiukkoja lakeja
ja rakentamismääräyksiä. Kuvassa
aikakaudelle tyyppilinen, hyvin al-
kuperäisen olemuksensa säilyttä-
nyt pientalo Uskilasta.

V. 1939 Haukilan kartanolla oli peltoa 424
ha ja metsää 1080 ha. Sotien jälkeen maan-
luovutuksessa 44 uutta, erikokoista tilaa
muodostettiin etupäässä karjalaiselle siir-
toväelle. Tämän jälkeen oli kartanon koko-
naispinta-ala 826,71 ha, josta peltoa 162 ha
ja metsää 620 ha. (Vaulo)

Kartta vuodelta 1948. (MML)

Torppari- ja asutuslaki saivat jatkoa vuoden 1940 **pika-asutuslaista**
ja vuoden 1945 **maanhankintalaista**. Silloisessa Hämeen läänissä
muodostettiin enemmän uusia tiloja kuin missään muussa läänissä.
Alueella sijaitsi suuria tiloja ja viljelykseen sopivaa maata. Maan-
luovutusalueet määräytyivät progressiivisesti tilakokoon nähden.
Esimerkiksi Haukilan kartanon peltoalasta lohkaistiin 60 prosent-
tia ja metsäpinta-alasta 40 prosenttia. Huunan tila (Monaalan en-
tinen aukmenttitila) ei joutunut maita luovuttamaan. Mälkiäisissä
Kariniemen tila joutui luovuttamaan maa-alastaan suurimmat osa,
koska tilan tuolloinen omistaja viljeli vain harrastusmaisesti ja sai
pääasiallisen toimeentulonsa muualta.

Kylille asutustoiminta merkitsi erittäin suurta muutosta lisäten
pienitulojen määrää ja koko alueen asukasmäärää. Viljelytilojen
keskimääräinen koko oli alle 20 hehtaaria, josta kolmasosa oli pel-
toa ja loput metsää. Monaalan kartanosta lohkaistut tilat olivat
kaikki viljelytiloja. Alimmainen, joka ei ollut selvinnyt itsenäisty-
neenä torppana, tuli maanhankintalain mukaan uudelleen lohkais-
tuksi. Monaalasta erotettiin maanhankintalain perusteella myös
Saranen, Kauranen, Ojamäki, Yhteinen, Murto ja Moisio.

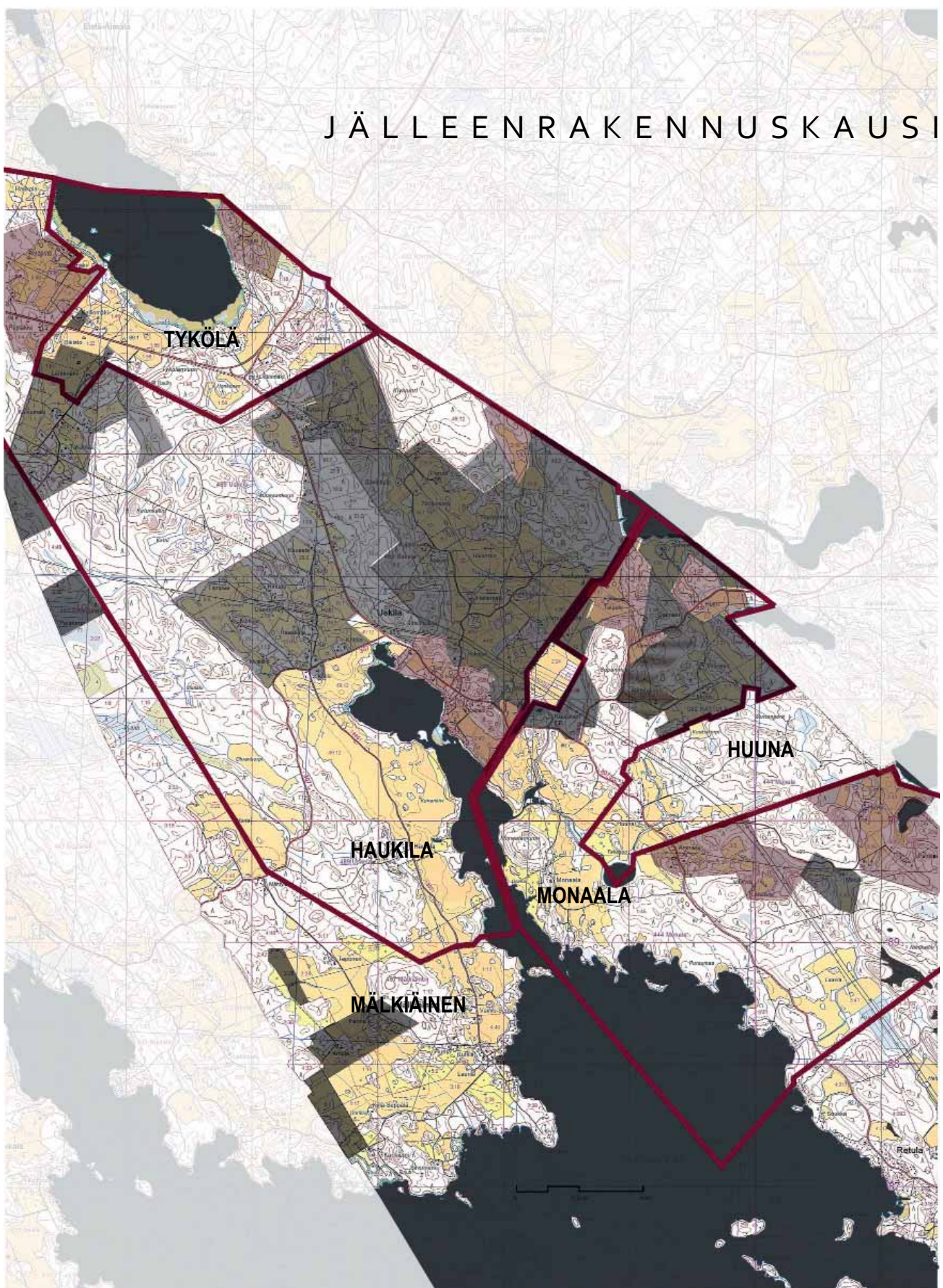
Lohkomiskirja maanhankintalain mukaan muodostettujen tilojen
ja alueiden lohkomisesta Mänttän 1², Nuuttilan 2⁶, Haukilan 3⁶ ja
Uotilan 4³³ tiloilla Tyrvännön kunnan Uskelan kylässä Hämeen lää-
nissä v.1953, siis Haukilan kartanon mailla, luettelee seuraavat tilat:

5 Lehtola	17 Kottila	30 Takamaa	41 Töyryniemi
1 ⁹ Vastike	18 Halli	31 Erkkilä	42 Nikkanen
6 Kujala	19 Mäkirinne	32 Ala-Salo	43 Yhteislaidun
7 Kaitapelto	20 Kuusela	33 Hellemäki	44 Huhmare
8 Rintala	21 Ojarinne	34 Jokela	45 Mäkelä
9 Tienpää	22 Metsämäki	35 Ahola	46 Tyynelä
10 Koivula	23 Ojala	36 Katajisto	47 Notkola
11 Kivipelto	24 Pohjola	37 Mätikkö	48 Lähteenkorva
12 Raaskala	25 Purola	38 Raaskala I	1 ³⁸ Mänttä
13 Kivikko	26 Vaittila	39 Terveystalo	2 ³⁴ Nuuttila
14 Päivärinne	27 Kyttälä	40 Urheilukenttä	3 ⁴⁸ Haukila
15 Koivurinne	28 Liekosilta	2 ²⁹ Suokas	4 ⁵⁷ Uotila
16 Savikkola	29 Koivuniemi	2 ³⁰ Kivikkomäki	

Haukilan kartanoalueesta lohkottiin alle 2½ hehtaarin asuntotiloja
16, joista pienimmät olivat noin ½ hehtaarin kokoisia. Alle 10 he-
htaarin kokoisia monimuotoistiloja oli 12. 10-21 ha tiloja muodostet-
tiin 11 ja 21-n.30 ha tiloja 8.

Vanhat kyläläiset muistavat jälleenrakennuskauden olleen suurin
muutos koko kylän lähihistoriassa. Alueen sosiaaliseen toimintaan
muutoksella oli positiiviset vaikutukset. Pohjois-Tyrväntöön, kuten
yleisemminkin koko Suomeen, maanjako tuotti runsaasti melko
pieniä tiloja, joissa maatalous ainoana elinkeinona ei pidemmän
päälle riittänyt toimeentulon turvaamiseksi. Valkeakosken tehtaat
olivat aikoinaan tärkeitä lähialueidensa asukkaiden työllistäjiä.

JÄLLEENRAKENNUSKAUSI

POHJOIS-TYRVÄNNÖN ITSENÄISTYNEET TORPAT JA ASUTUSALUEET

Ruskeat alueet ovat torpparien lunastamia alueita 1920-luvulta. Harmaat alueet ovat 1940-luvun asutusjärjestelyjen seurauksena syntyneitä. Kartanoiden alueet laajimmillaan on rajattu punaisella viivalla. Maanomistajat luopuivat mieluiten kantatilasta kauimpana olevista alueista.

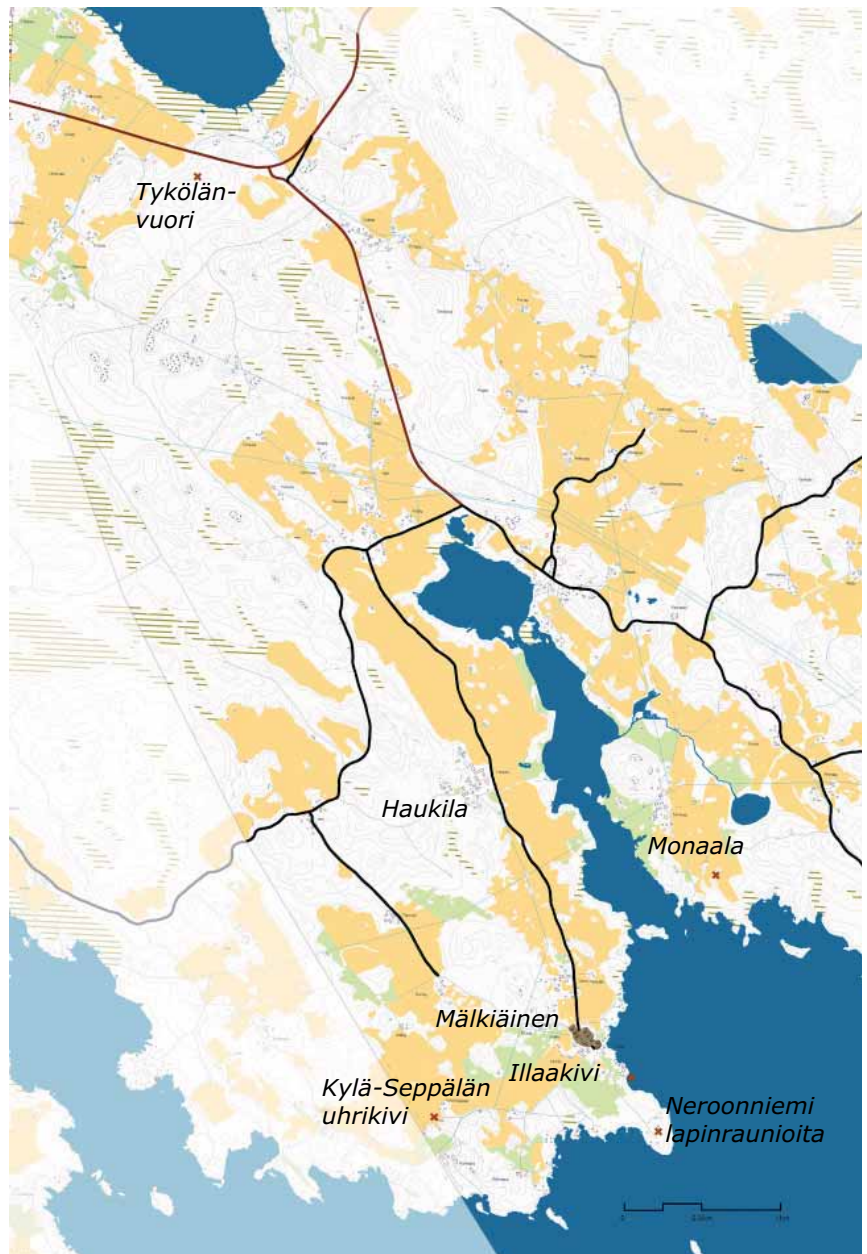
Sijoitussuunnitelmat olivat aikanaan salaista tietoa, eikä niitä merkitty karttoihin.

(Kartanoista itsenäistyneet torpat ja maanluovutusalueet kartoitettu 2009-2010: Tykölä kartano: Olavi ja Hanna Liukkonen, Haukilan kartano: Axel Holmberg, Monaalan kartano: Jaakko Veijalainen ja Mälkiäinen: Ulla ja Antti Perhola).

*Kartalla alueen muinaismuistot ras-
tein merkittynä ja Mälkiäisten kylä-
tontti isojakokartan perusteella.
Haukilan kartanon alueellakin on
nähtävissä vanhan kylän raunioita.
Tykölävuoren kivirakennelmat
voivat olla 1900-luvun alustakin.
Kaikkia alueen muinaismuistoja ei
ole vielä tutkittu.*

*Suomen sota punaisten ja valkois-
ten välillä (alk.28.1.1918) aiheutti
paljon miestappioita ja ryöstelyjä
myös Tyrvännössä. Vaikka var-
sinaisia taisteluja ei käytykään
Tyrvännön alueella, huhtikuussa
löyhä rintamalinja kulki Tyrvännön
pohjoisrajoilla. Noilta ajoilta saat-
tavat olla muistona Tykölään vu-
oren kivirykelmät, jotka sijaitsevat
rinteessä vanhan Valkeakoskelle
päin vievän tielinjan tuntumassa
Yläkuvassa näkymä Mälkiäisten
mäeltä. Alakuvassa Illaakivi,
16-kuppinen uhrikivi.*

5.3 Kulttuurihistoriallisesti arvokas ympäristö

5.3.1 Mälkiäinen, ikivanha kylä

Merkkejä varhaisimmasta historiallisen ajan asutuksesta on alueella Uskilan lahden länsipuolella Mälkiäisissä, josta löytyy suuri 16-kuppinen uhrikivi eli Illaakivi ja lähistöltä Kylä-Seppälästä myös toinen uhrikivi. Muinaiset asukkaat veivät uhrikiville samaansa satoa pitääkseen korkeammat voimat suotuisina tulevaisuudessa. Uhrikivet ovat muinaismuistoina rauhoitettuja, samoin lähistön katajakedoilla olevat hautaröykkiöt. Alueen eteläkärjessä Neroonniemessä on kivistä, niin sanottuja lapinraunioita. Kaikkia kivistä ei vielä ole tarkemmin tutkittu: osa kivistä liittyy mahdollisesti muinaiseen hautaamistapaan, osa on syntynyt pellonraivauksen seurauksena.

Mälkiäisissä sarkajaon aikainen tiivis kylärakenne on edelleen osittain säilynyt. Tiheään rakennettu kylä paloi suurelta osin keväällä 1842, jolloin tuhoutuivat viiden talon rakennukset. Tämän jälkeen jäivät historialliselle kylätontille vain Kuttila, Laurila ja Kellaa. Tiiviin kylän tunnelma on vielä aistittavissa kuljettaessa kylätietä rakennusryhmien lomassa. Koko Mälkiäisten ympäristö on kaunista pienpiirteistä kulttuurimaisemaa.

Kulttuuriympäristö koostuu rakennetusta ympäristöstä, maisemasta ja kiinteistä muinaisjäännöksistä. Muinaismuistolailla on suojeltu muinaisjäännökset, kuten myös historiallisen ajan kylätontit ja asuinpaikat. Muinaismuistolailla pyritään turvaamaan maassa olevan kansallisen kulttuuriperinnön säilyminen tulevien sukupolvien nähtäväksi ja tutkittavaksi.

(Lisätietoja: Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset: tunnistaminen ja suojelu, Marianna Niukkanen, Museovirasto, Rakennushistorian osasto 2009)

Mälkiäisiin on rakennettu uusi laivalaituri talkoovoimin. Rannassa on suuri siirtolohkare (kuvan oikeassa reunassa), jota kyläläisten kertoman mukaan kutsutaan "näkkäkiveksi".

Ennen sotia Vanajavedellä kulki matkustajalaivoja nykyistä enemmän. Mälkiäisten laivalaiturista oli tarvittaessa kuljetus vesiteitse hautajaisiin Tyrvännön kirkkoon Suotaalan kylään. Edelleen Hopealinja ajaa Valkeakoskelta Hämeenlinnaan Vanajavettä pitkin. Lempäälän kanavoimisen aikoihin Vanajaveden pinta laski. Nyt ei ole tarkkaa tietoa, miten suuret laivat Mälkiäisiin asti pääsevät.

Neroonniemen kivistä, niin sanottujen lapinraunioiden, arvelaan liittyvän rautakautisiin hautauspaikoihin. Viikinkiajan kaupankäynnin myötä kristinusko levisi Hämeeseen. Pakanalliset hautaustavat jäivät vähitellen 1100-luvulla siirryttäessä kristillisiin hautauksiin. (Tyrvännön historia)

Haukilan kartanolle johtaa vehreä vanhojen ja harvinaisten kynäjalavien kattama kuja. Taustalla näkyy harmaakivinavetta.

Haukilan kartanon nykyinen vaaleaksi rapattu arkkitehti Jarl Eklundin suunnittelema päärakennus on valmistunut vuonna 1954.

5.3.2 Haukilan kartano

Uskulan lahden länsipuolella maisemaa hallitsevat Haukilan kartanon laajat kumpuilevat peltovainiot metsäsaarekkeineen. Alue on maakunnallisesti arvokasta kulttuurimaisemaa. Nykyinen Haukilan kartano koostuu neljästä entisestä Uskelan kylän ratsutilasta, Uotila, Knuutila, Mänttä ja Haukila, jotka yhdistyivät kauppojen avulla 1800-luvun alkupuoliskolla. Päätekijä kehityksessä oli tuoloin Haukilan vävy, laamanni Nils Idman, joka myös näinä aikoina hankki omistukseensa myös Hatanpään kartanon. Laamanni itse asui Hatanpäällä ja Haukilaa hoidettiin ulkotilana Hatanpäältä käsin. Idman osti myös v.1812 Tykölän, jonka hän sitten myi pois. Enimmillään Idman omisti koko Uskelan kylän. Vuonna 1876 Haukilan peri lääketieteen tohtori Axel Holmberg ja kartano on ollut suvulla useamman sukupolven ajan.

Kartanon alueella on runsaasti vanhaa rakennuskantaa, josta vanhimpia lienevät viljamakasiinit. Alueella on myös jyhkeä kivinavetta 1850-luvulta ja punatiiliset navetta ja talli 1900-luvun vaihteesta. Hirsisiä työväenasuntoja 1920–30-luvuilta on useita. Tuulimyllykin alueelta löytyy. Rakennuksia ympäröi vanha puusto, johon kuuluu muun muassa uhanalaisia kynäjalavia. Alueen elinkeinot ovat aikojen myötä muuttuneet maitotilasta broilerien kasvatukseen. 2000-luvulle tultaessa tilalla on keskitytty viljelytoimintaan.

(lähde: A. Holmberg, Haukilassa 28.9.2009)

Työväen asuntoja on kunnostettu ja varustettu nykypäivän vaatimuksia vastaavaksi. Ensisijaisesti lapsiperheille tarkoitettuja noin 100 m² kokoisia vuokra-asuntoja on viisi ja hiukan pienempiä kolme. Rakennusten pihapiiriä elävöittää tuulimylly, tyypiltään mamsellimylly, jossa yläosa kääntyy tuulen suunnan mukaan. Tuulimyllyn siivet laskettiin alas vuonna 1924. Nyt tuulimylly odottaa pressujen suojassa päreisen ulkooverhouksen kunnostusta.

Aikoinaan Haukilassa tuotettiin voita jopa vientiin alueen omassa meijerissä, joka on sittemmin purettu. Lypsykarjasta luovuttiin vuonna 1970. Sikataloutta jatkettiin vuoteen 1992 asti. Broilereita kasvatettiin vuodesta 1961 vuoteen 1997, ensiksi lypsykarjan nuorkarjalta vapautuneessa harmaakivinavetassa ja lypsykarjasta luopumisen yhteydessä laajeni toiminta myös tiilinavettaan.

Haukilan kartanon viljamakasiinit lienevät koko suunnittelualueen vanhimpia rakennuksia (yläkuvasa etualalla).

Kartanon rakennukset sijaitsevat kylämäisesti laajojen peltojen ja metsän rajavyöhykkeessä (kuvattu ilmakuvasta). Vanhan Uskelan kylätontin raunioita alueen kaakkoiskulmassa vartioivat lampaat.

Kartanolta on Mälkiäistentien ja peltojen yli järvinäkymät Uskilaanlahdelle.

5.3.3 Monaalan kartano

Uskilan lahden itäpuolella on Monaalan kartanon alue, jossa aikoi-
naan sijaitsi Monaalan kylä. Alue on ollut asuttu jo rautakaudella,
vanhin maininta paikasta on asiakirjoissa vuodelta 1457. Alue on
kulttuurihistoriallisesti arvokas kokonaisuus. Laajat rantaniittyjen
reunustamat metsälaitumet ovat edustava perinnebiotooppikoko-
naisuus. Alueella on vanhaa puustoa, kuten terva- ja harmaaleppää,
pahkaisia koivuja sekä kaarnoittuneita leppiä ja jyhkeitä mäntyjä.
Terva- ja harmaaleppävaltaiset metsälaitumet ovat hyvin reheviä.
Aluskasvillisuudessa ja pensaskerroksessa metsälaitumilla, haka-
mailla ja niityillä sekä niiden rajavyöhykkeillä viihtyy monipuolinen
ja osin harvinaiseksikin käynyt lajisto. (Kanta-Hämeen perinnemaisemat)

Isäntäväen asuinkäytössä on entinen tilanhoitajanrakennus vuodelta 1934.

Alakuvat: Punainen rakennus on vuonna 1924 rakennettu väentupa, jossa on puutyötila, käskynjakuhuone ja 1930-luvulla tiilistä muurattu autotalliosa. Keltainen päärakennus on ollut nyt pari vuotta kylmillään.

Kartanolla on runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Hiljattain tehdyssä perinnönjaossa laskettiin alueella olevan 33 rakennusta, joista 5 on työntekijöiden asuinrakennuksia ja 6-7 saunoja. Kartanon päärakennuksen ensimmäinen osa on rakennettu noin vuonna 1830. Nykyisiin mittoihinsa rakennus laajennettiin vuoden 1870 tienoilla, kun tarvittiin lisätilaa talon tyttären häätjuhlaan. Kartanoa remontoitiin ahkerasti 1950-luvulla, jolloin myös nykyinen lasikuisti rakennettiin.

(J.Veijalainen Monaalassa 10.9.2009)

Kesäaikaan kartanon rauhaisissa maisemissa asustelee lihakarja naapurikylästä.

Kartanon pihapiirissä on kavinavetta vuodelta 1861, jossa oli lehmiä parhaimmillaan 47. Navetta palveli alkuperäisessä tehtävässään vuoteen 2004 asti. Raju Janika-myrsky repi navetan peltikaton vuonna 2001.

Monaalan erikoisuutena on mutterin muotoinen tiilinen vesitorni vuodelta 1926, johon karjan tarvitsema vesi nostettiin kaivosta tuulimoottorilla vuoteen 1972 asti.

Punatiilinen tallirakennus 20 hevoselle valmistui vuonna 1924. Rakennuksen ikkunat ja ovet pie-lineen ovat kauniisti viimeisteltyjä.

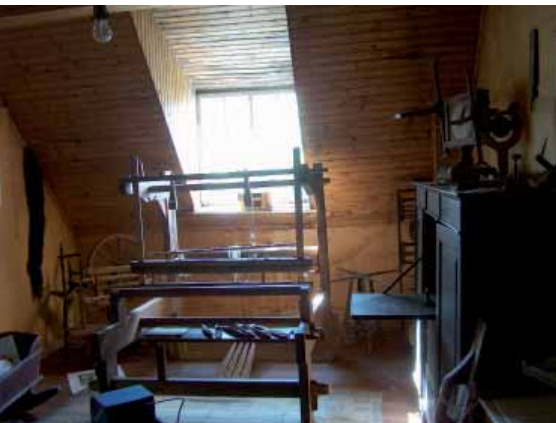

5.3.4 Tykölän kartano

Tykölän kartanon alueelta on olemassa asiakirjoja 1500-luvulta alkaen. Isovihan aikaan omistussuhteet muuttuivat ja tuolloin asiakirjoja tuhoutui. 1700-luvun alussa Cedersparren sotilassuku Ruotsista tuli kartanon omistajaksi ja tuolloin Tykölän alue muotoutui suurimmilleen tiloja yhdistämällä. 1796 alkaen tila vaihtoi omistajaa ehkä useammankin kerran, kunnes päättyi Haukilan omistajalle laamanni Idmannille v.1812. Vuonna 1851 suurmaanomistaja Idman myi alueet kelloseppä Christian Hyrkstedtille ja tämän suvun omistuksessa kartano on pysynyt näihin päiviin. Nykyinen isäntä Olavi Liukkonen on adoptoitu suvun jäseneksi vuonna 1939.

Tykölän kartano on idyllinen kokonaisuus kalustusta ja esineistöä myöten. Kuvassa (alhaalla oikealla) kartanon nykyinen isäntäpari Olavi ja Hanna Liukkonen.

Kartanon vanha talouskeskus paloi 1850-luvulla ja Christian Hyrkstedt rakennutti Tykölään kartanon nykyiselle paikalleen vuonna 1866. Uuden rakennuksen hirret isäntä maksoi supinahkaturkillä. Kartanon irtokalusteet ovat pääosin peräisin 1800-luvun lopulta talon tyyliin sopien. Pääsalin pitkä puusohva saattaa olla jopa vanhas-ta päärakennuksesta, koska siinä verhoilun kunnostustöiden yhteydessä havaittiin merkkejä tulipalosta. Kartano korotettiin nykyisiin mittoihinsa vuonna 1920. Vuonna 1952 oli kartanolla taas tulipalo, joka tuhosi kaksi pitkää aittaa kartanon eteläpuolelta ja alirakennuksen neliömäisen kartanonpihan länsireunalta. Päärakennus säilyi, mutta sen ulommaisia ikkunoita suljettiin kuumuudessa.

(H. & O. Liukkonen Tykölään kartanossa 7.9.2009)

Tykölään kartanon välittömässä läheisyydessä on Tykölään lintujärvi, joka on lähes kokonaan luonnonsuojelualue.

Uusi alkuperäistä lyhyempi alirakennus pihan itäreunalle rakennettiin vuoden 1952 tulipalossa tuhoutuneen tilalle. Rakennus oli asuinkäytössä vuoteen 2002 asti.

Pihan itäreunalla on jyrkvä kivina-vetta vuodelta 1871. Navetan sei-nät ovat noin 1,5 metriä paksut. Ulkomuurin kivet ovat lohko-tta, mutta sisäpuolelta seinät ovat luonnonkivistä muhkuraisia.

"W.1872 Salomon Kujala Ilmajoel-ta" on hakattu pihan riventeerauk-seen eli kivipengerrykseen.

Uskilassa maanluovutusten yhteydessä syntyneet asutustilat sijoituivat entisten torppien tienoille.

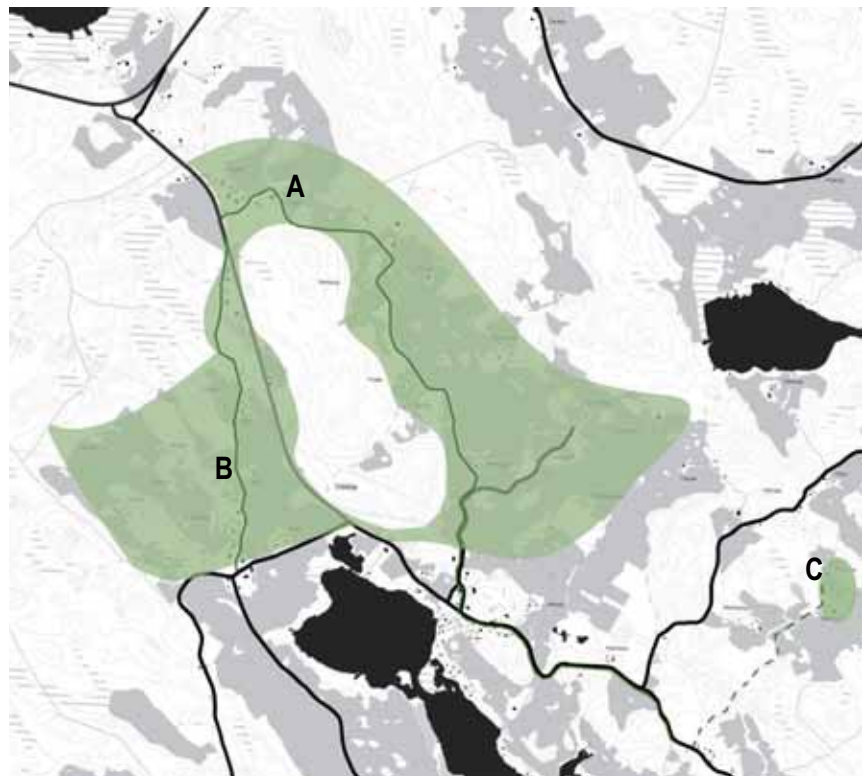
Asuinrakennuksen lisäksi tilan pihapiirissä on usein myös muurattu, tavallisemmin punatiilinen navetta ja muita puurakenteisia talousrakennuksia. Useimmat navetat ovat jääneet karjanhoidon vähennyttyä vajaakäytölle. Joidenkin tiilinavettojen muuraukset rapautuvat, mikä osittain saattaa johtua myös pula-ajan laastien säästeliäästä koostumuksesta. Alakuvissa punatiilinen ja sementtitiilinen navetta ovat hyvin kestäneet aikaa.

5.3.5 Jälleenrakennuskauden asutus

Sotien aiheuttama työvoimapula ja materiaalipula ja koko maata vaivaava asuntopula pakotti rakennustoiminnan rajuun tehostamiseen ja ohjaamiseen lakien, säännöstelyn ja lainoitustoimien avulla. Lait myös määrittivät mm. pientalojen minimi- ja maksimipinta-alat, huoneluvun ja varustetason. Standardoimistyön seurauksena kehittyi myös ajan hengen mukainen pientalo: harjakattoinen, 1½-kerroksinen, lautaverhoiltu tyyppitalo ns. rintamamiestalo eli "rintsikka", joita Pohjois-Tyrvännön asutusalueillekin rakennettiin. (<http://www.mfa.fi>)

Kartassa Pohjois-Tyrvännön siirtolaisasutuskeskittymä: alue A (Huijaantie ja Liekosillantie) on pika-asutuslain ja B (Hallintie) maanhankintalain perusteella Haukilan kartanosta erotettua aluetta. Kohteessa C sijaitsevat seuraavalla sivulla kuvatut hybridirakennukset.

Entisen Pohjois-Tyrvännön peräkylillä alueen väkimäärä kasvoi reippaasti sotia seuranneen asutustoiminnan ansiosta. Haukilan koulukin sai laajennusosan vuonna 1949. Tuon ajan tuloksena, melko yhtenäisenä ja suhteellisen tiiviinä alueena, ovat Hallintien ja siitä haarautuvan Yhdenvyöntien sekä Huijaantien ja Liekosillantien varsien asutukset (kartta s.41). Monet asuinrakennukset ovat kokeneet muodonmuutoksia vuosien saatossa ja asukkaiden vaurastuessa. Peseytymis- ja saniteettitilojen laajeneminen ja siirtyminen ulkorakennuksesta asuintilojen yhteyteen lienee yksi yleisimmistä muutospaineista. Rakennuksen perusmassaan liittyvä "elintasoi-pi" tai sisäänkäyntikuistin muutokset ovat yleisiä. Ikkunat ovat saaneet uusia muotoja.

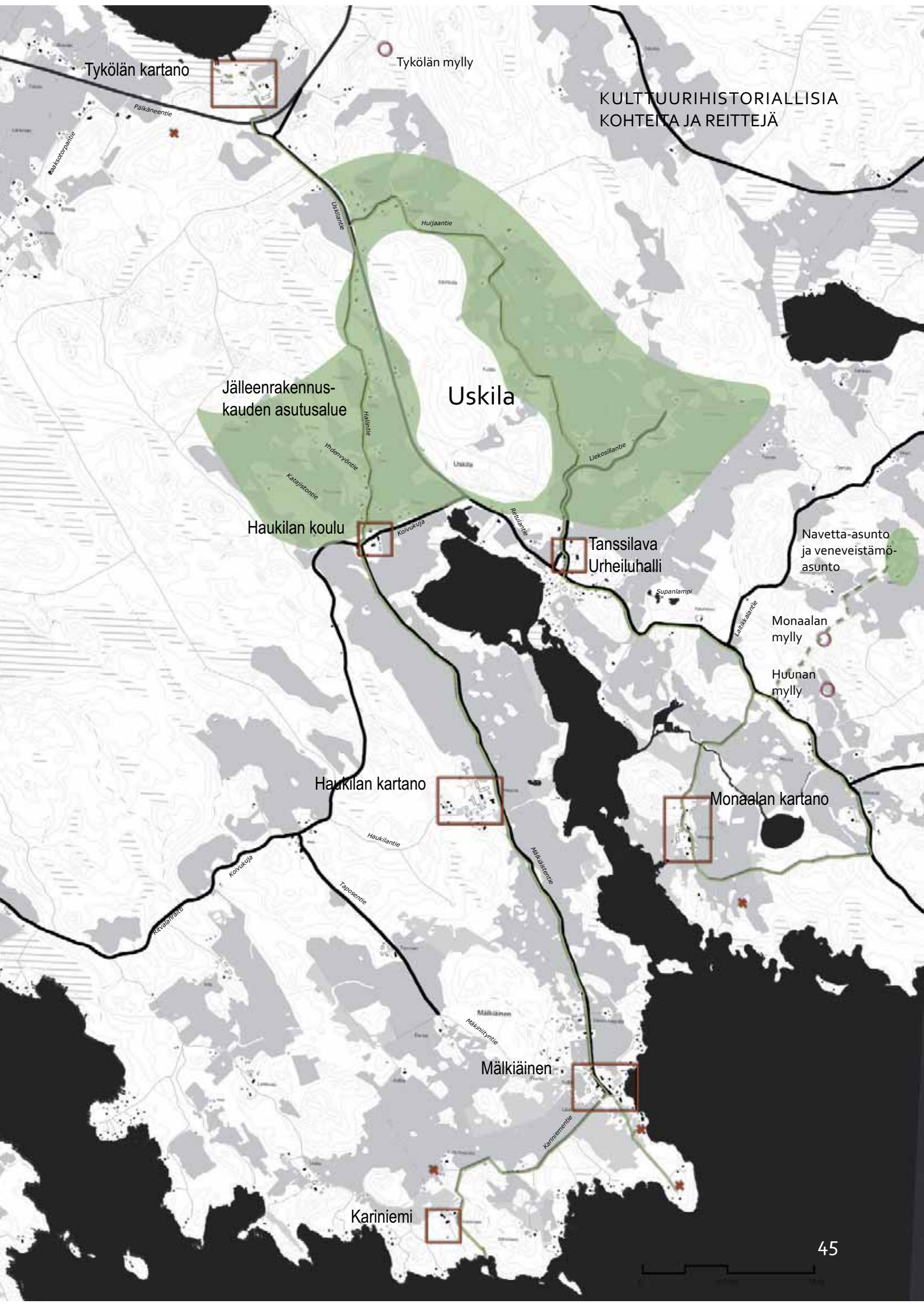
Alueella on "hybridirakennus", jossa saman katon alle on sijoitettu sekä navetta, asunto että sauna (kuva 1). Perheen ja karjan yhteismajoituksen piti aikanaan olla tilapäisratkaisu, mutta rakennus palveli kaikkia tehtäviään n.1970-luvulle asti, kunnes uudempi asuinrakennus rakennettiin. Kivenheiton päässä siitä sijaitsee myös naapurin veneveistämökoti, joka alunperin rakennettiin sekä asumiseen että ammatin harjoittamiseen (kuva 2). Keltainen karjalaisten rakentama talo kätkee sisäänsä vanhan paikalla sijainneen torpan hirsikehikon (kuva 3).

Entisen Pohjois-Tyrvännön alueella asutusalueet sijaitsevat melko yhtenäisesti ja luovat viihtyisää asuinympäristöä. Seuraavan sivun kuvakooste Uskilan kylän asutusalueista (kartassa A ja B). Monet tyyppitalot ovat vuosien saatossa kokeneet muutoksia ja useimmat ovat pysyneet asuttuina. Uskilan kylältä ainakin yksi jälleenrakennuskauden talo on kokonaan purettu. Kuvasivun vasemman yläkulman rakennusta entisöidään.

KULTTUURIHISTORIALLISTIA
KOhteita JA REITTEJÄ

Tykölä kartano

Tykölä mylly

Jälleenrakennus-
kauden asutusalue

Uskila

Haukilan koulu

Tanssilava
Urheiluhalli

Navetta-asunto
ja veneveistämö-
asunto

Monaalan
mylly

Huunan
mylly

Haukilan kartano

Monaalan kartano

Mälkiäinen

Kariniemi

*Monaalan kartanon rantaniittyjä ja Mälkiäisten rakennuskantaa. Vaa-
lea Kellaan talo on ollut tyhjänä
joitakin vuosia (alin kuva).*

6 MAISEMAKUVA

6.1 Maisemamaakunta ja perinnemaisemat

Maisemamaakuntajaossa Haukila sijoittuu Hämeen viljely- ja järvi-
maan alueelle ja siinä tarkemmin Keski-Hämeen viljely- ja järviseu-
dulle. Alueen kulttuurimaisemat edustavat perinteisiä hämäläisiä
kumpuilevia ja avaria viljelymaisemia. Vesistöt ovat myös olen-
naisia paikallisen maiseman elementtejä. Alueen tärkeitä vesistöjä
ovat Vanajaveteen kuuluva Uskilaanlahti ja alueen alueen pohjois-
osassa Tykölänjärvi. Lisäksi Monaalan alueella on pienempiä järviä
ja lampia maisemaa rikastuttamassa.

Perinnemaisemat ovat maanviljelyn tai muiden varhaisten elin-
keinojen ja niihin liittyvien toimintojen muovaamaa maisemaa.
Luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittävät perinnemai-
sema-alueet ovat syntyneet pitkäaikaisen laiduntamisen, niiton ja
kaskeamisen tuloksena. Näitä tyypillisiä hämäläisiä perinnemai-
semia ovat katajaiset kedot, niityt ja hakamaat sekä metsälaitumet,
joita löytyy Mälkiäisistä sekä Haukilaan kartanon ja Monaalan alueil-
ta. Haukilaan entisillä rantalaidunalueilla kartanolta kaakkoon kas-
vaa myös valtakunnallisesti silmälläpidettävää ja Hämeessä vaa-
rantunutta kynäjalavaa.

(Pirkanmaan alueellinen kulttuuriympäristöohjelma, 2002, A.Holmberg 5.1.2010)

6.2 Näkymät, rakentamisen suhde maisemaan

Maisemakuva jäsentää selkeästi Uskilaanlahti, jonka ympärille laa-
jat avoimet viljelyalueet kietoutuvat. Lahden itäpuolella tienvar-
ren metsäinen osuus on vallitseva ja näkymät ovat monin paikoin
sulkeutuneita avautuen kuitenkin välillä viljelymaisemaksi. Supan-
mutkan tietämiltä ja Huunan eteläpuolelta avautuvat Retulantien
pisimmät näkymät peltoalueille. Joitakin vanhoja peltoalueita tien

varrelta on viime vuosikymmeninä myös metsitetty. Asutus on sijoittunut Huunan ja Kaipalon läheisyydessä pieniksi ryppäiksi hyvin lähelle tietä, mikä luo alueelle kylämäisyyttä.

Uskylanlahden pohjoispuolelta Koivukujalta maisemat avautuvat etelään viljelyalueiden yli Uskylanlahdelle saakka. Koivukujan pohjoispuolella on vanhaa ja uutta asutusta melko sopusointuisesti lomittuneena puustoisien ja viljellyn alueen reunavyöhykkeille Hallintien varrella. Pohjoisen peltomaisemia rikkoo järeä suurjännitevoimalinja.

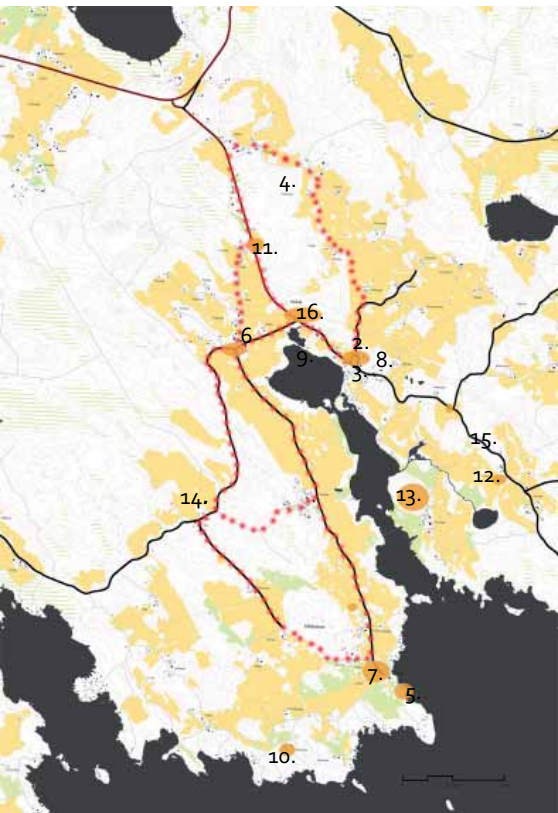
Uskylanlahden länsipuoli tarjoaa pitkiä näkymiä viljellyille vainioille. Metsäsaarekkeet maaston korkeimmilla kohdilla, kivikkoisilla ja kallioisilla paikoilla, rajaavat näkymiä ja luovat maisemaan pienipiirteisyyttä ja vaihtelevuutta. Vaihteleva puusto ja pensaskasvillisuus reunavyöhykkeillä ja metsäsaarekkeissa tuovat toivottua vaihtelua maisemaan myös vuodenaikojen mukaan.

Maiseman kokemisessa tärkeä elementti on myös kylätie, joka kulkee jo kenties ennen keskiaikaa muotoutunutta mutkikasta reittiään. Mälkiäistentie tarjoaa pitkän matkan vaihtelevia viljelymaisemia latoineen ja paikoitellen myös järvinäkymien. Haukilan kartanon alue ja Mälkiäinen ovat maisemassa kylämäisinä rakennusryppäinä. Haukilan kartanon alue kaappaa kylätien hetkeksi vanhan puuston katveeseen. Mälkiäisiin kylätie sukeltaa tiiviiseen kylään rajautuen vanhoihin rakennuksiin ja hyvin hoidettuihin puistomaisiin yksityispihoihin. Jälleenrakennuskauden asutusalueilla, Hallintietä Huijaantietä ja Liekosillantietä kulkiessa, näkymät ovat hyvin vaihtelevia. Kapea hiekkatie kulkee mutkitellen metsäsaarekkeiden lomassa. Jälleenrakennuskauden asustilat, hyvinhoidetut pihapiirit navettoineen ja piharakennuksineen, sijoittuvat metsän ja viljelymaan rajavyöhykkeelle. Rakennusten hillitty väriyty, maanläheiset materiaalit ja puutarhamainen kasvillisuus sopeuttavat rakennukset luontevasti osaksi ympäröivää maisemaa.

Koulun länsipuolelta etelään johtaa Mälkiäistentie halki Haukilan kartanon kulttuurimaisemien päätyen Mälkiäisten tiiviiseen kylään. Retulantien varressa rakennukset sijaitsevat paikoin tiiviisti tien tuntumassa. Voimalinja halkoo kulttuurimaisemia Uskylan kylässä.

Karttaan on merkitty oranssilla kyläkokouksessa 2.7.2009 ja kyläkyselyn vastauksissa esiin tulleet kylälaisten kohtaamispaikat. Punaiset pisteivät merkitsevät reittejä, jotka myös toimivat kohtaamispaikkoina. Kylälaisten kauniiksi kokemat maisema-alueet ovat sanallisesti määriteltynä "tämä koko alue".

Kohtaamispaikkoja:

1. Haukilan koulu
  2. Liikuntahalli
  3. Tanssilava
  4. Tiet, kuten Huijaanlenkki ja Haukila-Mälkiäisten-Rajalanlenkki
  5. Mälkiäisten laivaranta
  6. Urheilukenttä, talvella luistinerata
  7. Parkkarinmäki Mälkiäisissä
  8. Latureitit, luontopolku
  9. Uimaranta (venevalkama Luukonperässä)
  10. Kariniemi
  11. Kyläkauppa
  12. Huuna (entinen kestikievari)
  13. Monaalan helkakallio eli herrainkallio
  14. Haukilantien ja Koivukujan risteys
  15. Monaalan myllytien risteys
  16. Rättiän kallio
- (kohdat 11-15 vanhoja kohtaamispaikkoja)

7 ASUKASNÄKÖKULMA

7.1 Nelikenttäanalyysi

(SWOT-analyysi: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats)
Vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat kyläkyselyjen perusteella

Mitkä ovat kylän vahvuudet?

- Luonto, luonnonläheisyys, väljyys
- Sijainti keskusten keskellä, kaupungit palveluineen lähellä
- Vanaja, mahdollisuus kalastaa ja veneillä

Mitkä ovat kylään kohdistuvat uhat?

- Kyläkoulun lakkauttaminen, koulun toiminta jatkuvasti uhan alla
- Pusikoituminen, sinilevät

Mitkä ovat kylän heikkoudet?

- Palvelut, ei kauppaa tai postia
- Kariniemi lisäkäyttöön
- Kaikki asuvat lähellä järveä, mutta ei ole yhteistä uima- paikkaa
- Ei ole venepaikkaa asukkaalle, jolla ei ole rantaoikeutta
- Matonpesupaikka puuttuu
- Väestön ikääntyminen

Mitkä ovat kylän mahdollisuudet?

- Lapsiperheiden houkuttelu asukkaiksi

Kohennusta kaipaavia paikkoja

Kyselyissä esiintyneitä kylälaisten kommentteja:

- Kauppa tai kioski toimintaan
- Yhteinen uimaranta Luukonperään
- Tanssilavan ympäristö raivauksen tarpeessa, lavan kioskia voisi pitää auki kesäviikonloppuisin
- Kantatien varsi puhtaaksi, näköyhteys Uskylanlahdelle
- Rättiän risteys vaatii siistimistä
- Venepaikkoja asukkaiden yhteiseen käyttöön
- Matonpesupaikka
- Uskylan risteys (Pälkäneentien ja Uskilantien risteys): risteysryhmityskaista Valkeakoskelta päin tuleville
- Kolmio Uskylan vanhantien välissä siistiksi
- Rättiään puinen bussikatos, "mökin näköinen"
- Retulantie huonokuntoinen
- Kariniemi paremmin kylälaisten käyttöön (uimapaikka, venepaikka, yhteisiä tilaisuuksia ym.)

7.2 Yhteenvetoa kyläläisten ajatuksista

Alueen toiminnallinen sijainti

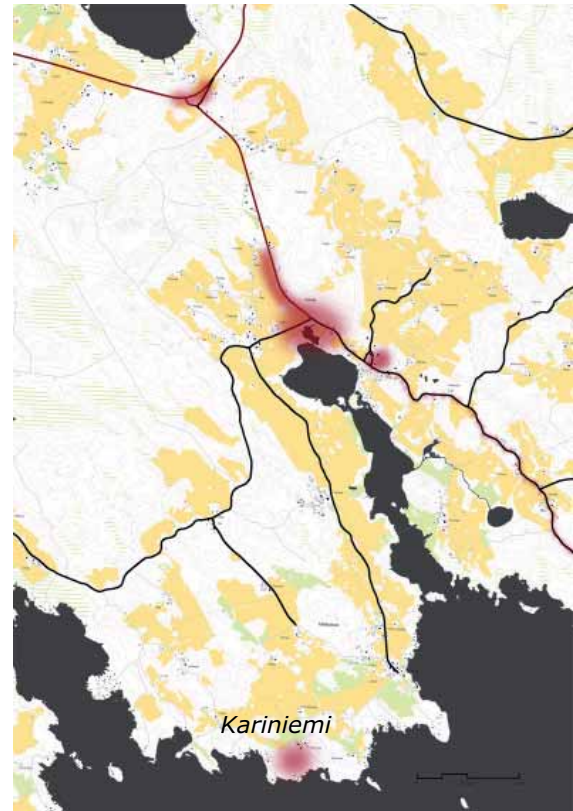
- Kylän sijainti Pirkanmaan ja Hämeen rajalla mahdollistaa työsäkäynnin ja asioinnin sekä Tampereen että Hämeenlinnan kaupunkiseuduilla.
- Kylän sijainti Vanajaveden vesireittien varrella on mahdollisuus, jota voi hyödyntää matkailussa.
- Naapurikyliä kyläkauppoineen on kohtuullisella etäisyydellä.
- Kirjastoauto ja kauppa-auto kiertävät alueella.

Alueen vetovoimatekijöitä

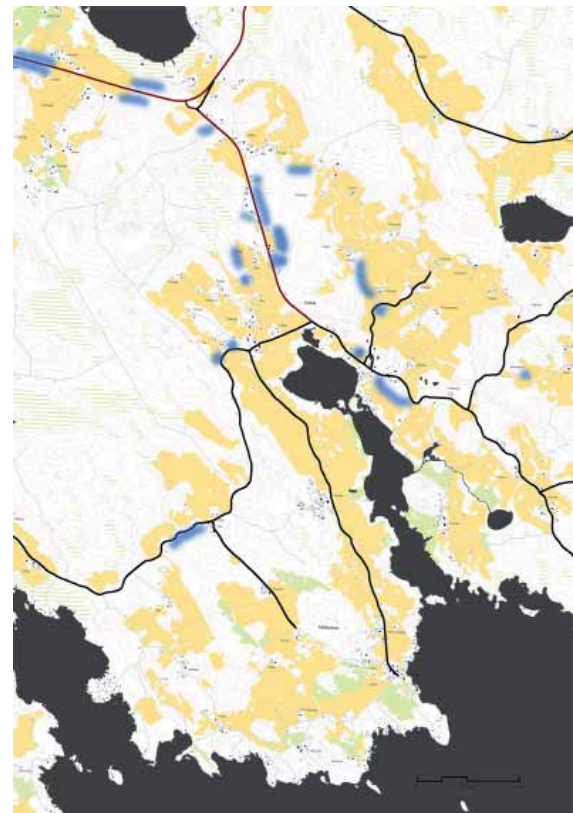
- Kyläkoulu ja päiväkotitoimivat.
- Monitoimihalli ja tanssilava ulkoilumaastoinen luovat hyvät puitteet ulkoiluun ja liikuntaan.
- Kariniemen leirikeskus on mahdollisuus vuokrata yhteisiin tapahtumiin ja sinne voi majoittaa vieraitakin.
- Kylällä on paljon vanhoja rakennuspaikkoja, jotka voisivat luontevasti toimia myös uuden rakentamisen sijoituspaikkoina.
- Kylien sijainti on maisemallisesti kaunis peltojen ympäröimän Uskilanlahden läheisyydessä.
- Alue on sopivan syrjäinen, luonnonläheinen ja maalaismainen tarjotakseen rauhallisen asumisvaihtoehdon.
- Alueella on kerroksellisuutta eri aikakausilta, kuten Mälkiäisten tiivis kylä, Haukilan, Monaalan ja Tykölän kartanomiljöö, talot ja torpat, runsaasti alueelle sodan jälkeen sijoitettuja rintamiesten ja siirtolaisten tiloja sekä uutta asutusta.

Parantamisen varaakin löytyy

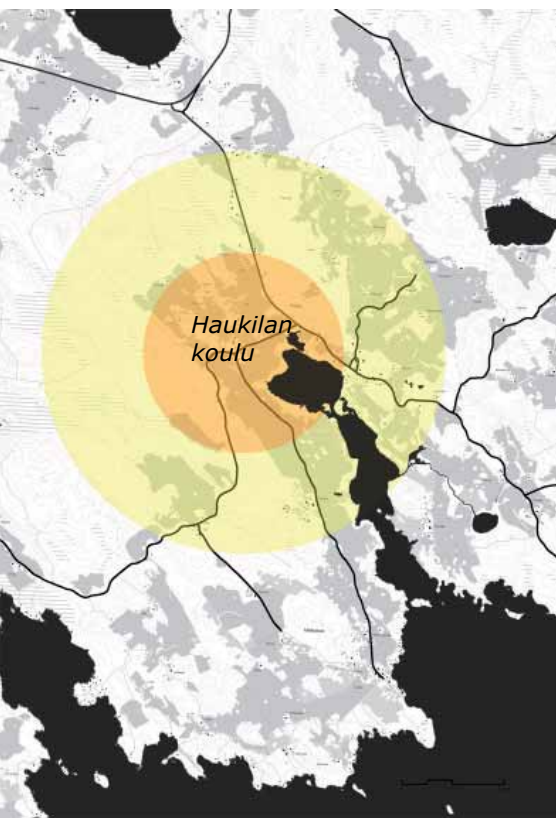
- Haukilan koulun toiminta on vaakalaudalla lapsimäärien pienentyessä. Lapsiperheitä kaivattaisiin alueen asukkaiksi turvaamaan koulun toiminnan jatkuminen.
- Joukkoliikenneyhteydet ovat melko heikot kouluaikojen ulkopuolella. Yksityisautoilu on lähes välttämätöntä palvelujen hakemiseksi.
- Tiet ovat heikossa kunnossa ainakin Hämeenlinnan suuntaan, joitakin liikenteellisiä vaaranpaikkoja.
- Kyläkauppa on lopettanut toimintansa vuonna 2007, mutta toiminnan uudelleen herättämistä suunnitellaan.
- Aukkaiden "yhteinen olohuone" puuttuu.
- Hyvin varustettu matonpesupaikka toimisi kesäaikaan myös toiminnallisena kohtaamispaikkana kyläläisille ja vähentäisi pesuvesien joutumista vesistöihin.
- Vanajaveden läheisyydestä haluaisivat nauttia monipuolisesti myös ne kyläläiset, joilla ei ole omaa venepaikkaa tai rantaoikeutta.

Karttaan on merkitty punaisella kyläkokouksessa 2.7.2009 Uskilan liikuntahallilla esiin tulleet kohentamista kaipaavat alueet.

Kartassa sinisellä kyläläisten ehdotukset rakentamiseen sopiviksi alueiksi kyläkokouksen karttatehtävistä

8 MAANKÄYTÖN SUUNNITELMA

8.1 Rakennuspaikkojen arviointikriteerejä

A MAASTO JA PIENILMASTO

Rakentamiselle suotuisia alueita ovat

- päivänvalon ja pienilmaston kannalta suotuisat etelä- ja länsirinteet
- maaperän rakennettavuudeltaan hyvät tai erittäin hyvät alueet, esimerkiksi moreenimaat ja kalliot

Rakentamiselle epäsuotuisia alueita ovat

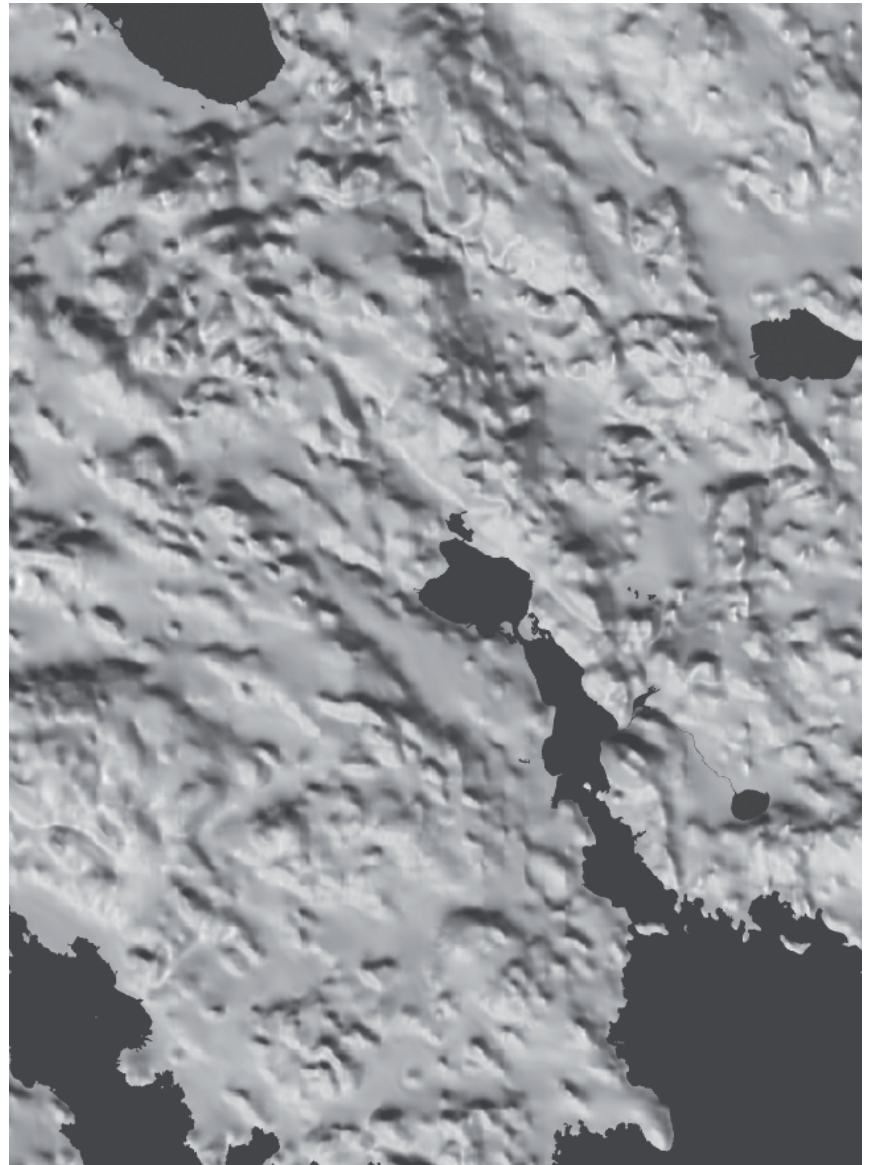
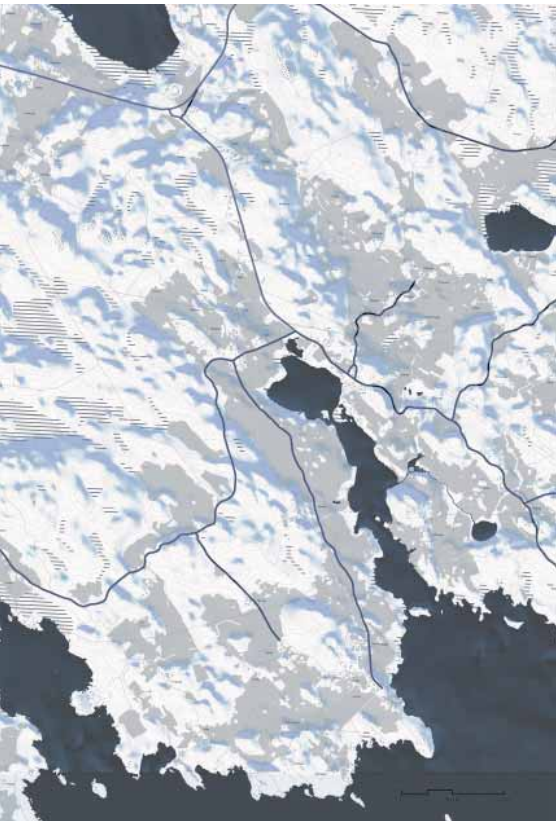
- varjoiset ja tuulille alttiit pohjois- tai koillisrinteet
- alava laaksot tai kuopat
- korkeat lakialueet
- jyrkänteet

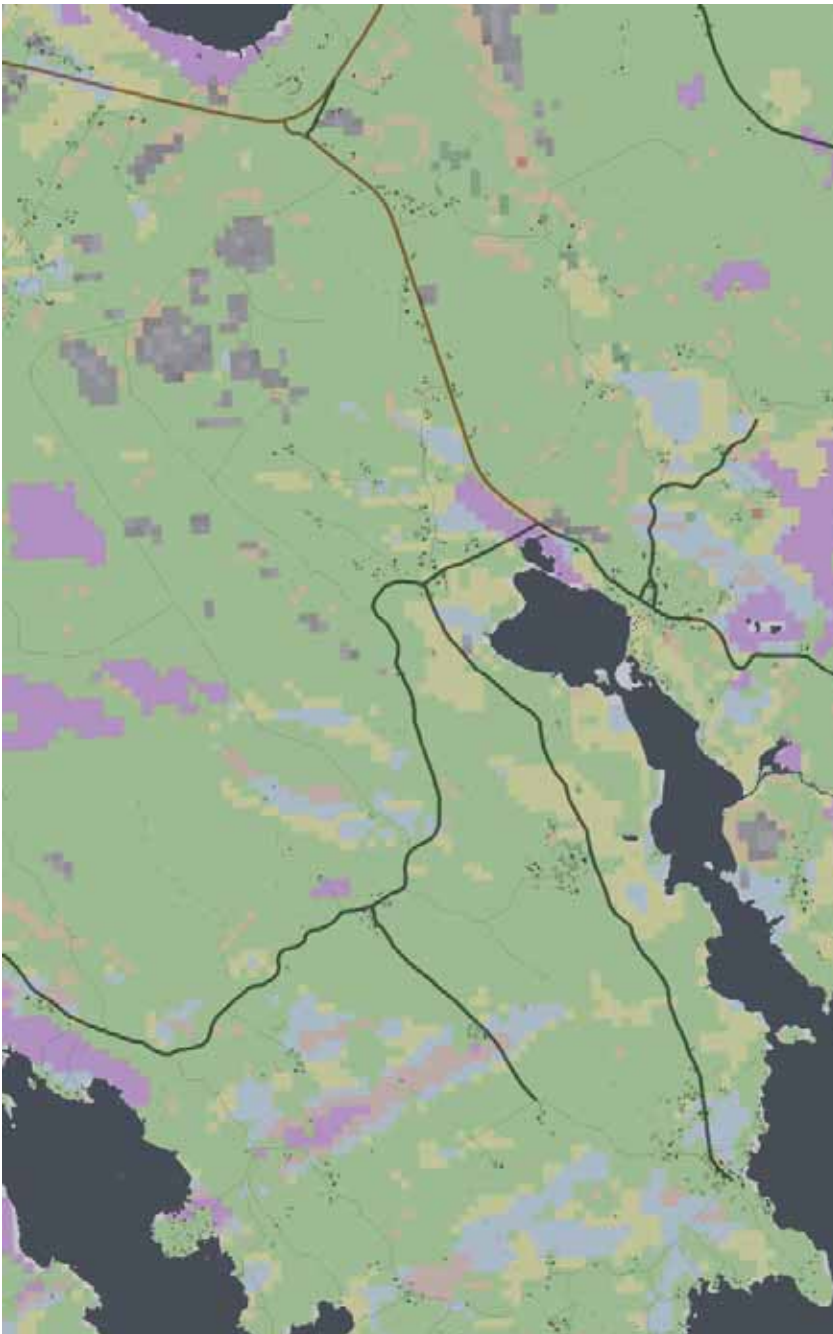
Varjostetussa kartassa hahmottuu alueen topografia. Tummmimmat varjostetut alueet saavat päivän mittaan vähiten aurinkoa. Vaalemmat alueet ovat pienilmastoltaan suotuisampia rakentamiselle.

ETÄISYYS

Haukilan koulu sijaitsee suunnittelualueella keskeisellä paikalla Uskulanlahden pohjukassa. Oranssi ympyrä ulottuu kilometrin ja keltainen kahden kilometrin säteelle koulusta. Koko suunnittelualue on kohdullisella etäisyydellä koulusta.

Karttaan on sinisellä korostettu varjoiset alueet.

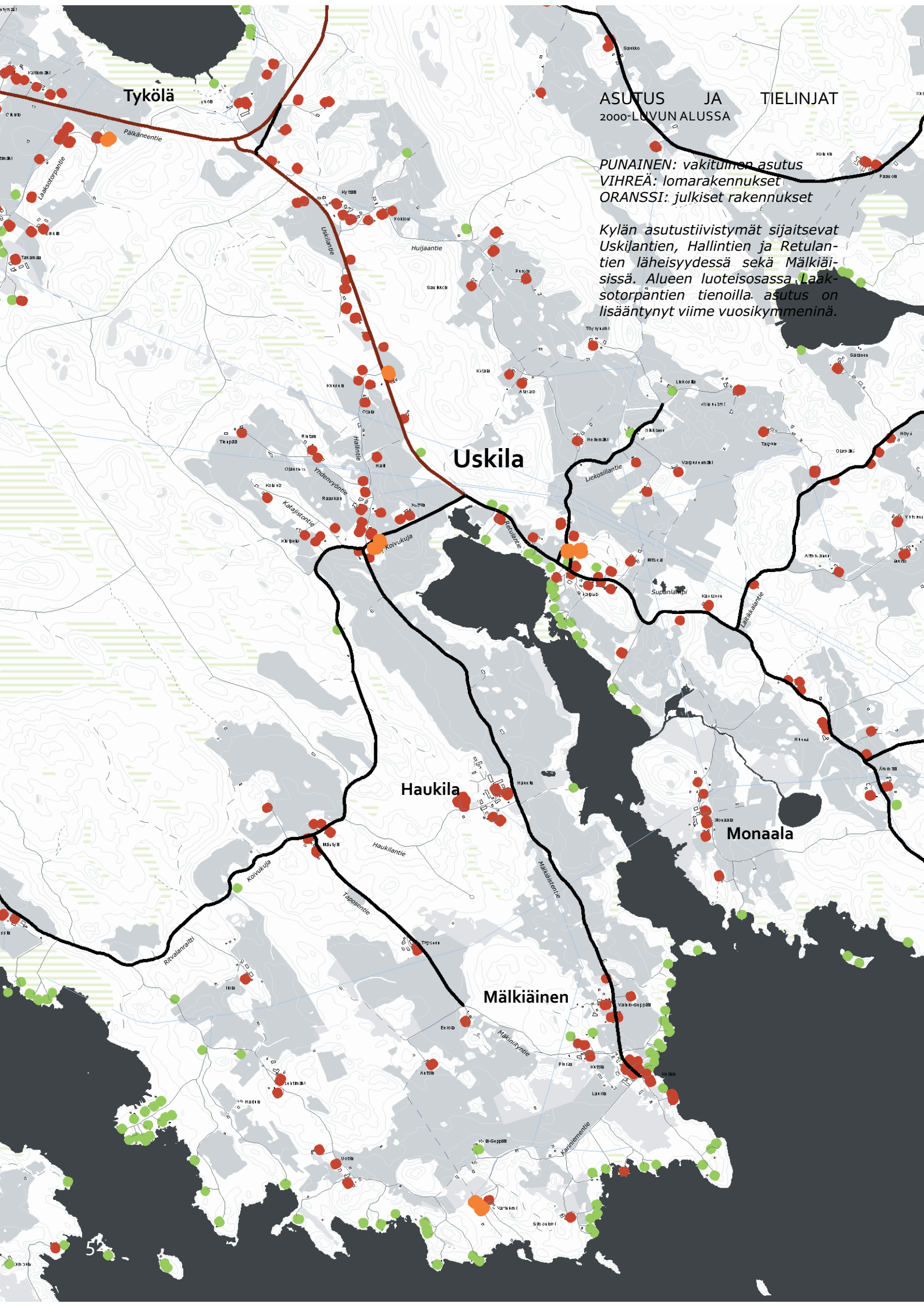

MAAPERÄN RAKENNETTAVUUS

(lähdeaineistona käytetty karttaa Tampereen seudun rakennettavuudesta, www.geo.fi)

- ERITTÄIN HYVÄ
- HYVÄ
- KESKINKERTAINEN
- MELKO KESKINKERTAINEN
- MELKO HUONO
- HUONO
- MELKO HEIKKO
- HEIKKO
- KALLIOMAA

Tykölä

ASUTUS JA TIELINJAT
2000-LUVUN ALUSSA

PUNAINEN: vakituinen asutus
VIHREÄ: lomarakennukset
ORANSSI: julkiset rakennukset

Kylän asutustiivistymät sijaitsevat Uskilantien, Hallintien ja Retulantien läheisyydessä sekä Mälkiäisissä. Alueen luoteisosassa Laaksojärven tienoilla asutus on lisääntynyt viime vuosikymmeninä.

Uskila

Haukila

Monaala

Mälkiäinen

B LUONTO

Alueen luonnon ominaispiirteet tulee huomioida niin, että

- rakentaminen ei sijoitu alueelle, jolla on arvokkaaksi määritelty luontokohde tai perinnebiotooppi
- rakentamisella on riittävä etäisyys kosteikkoihin ja valumavesikohtiin
- tonttirajaukset eivät pirsto yhtenäisiä talousmetsäalueita
- riittävät viheryhteydet ja ekologiset käytävät suurten luonnonalueiden välillä säilyvät

C MAISEMA

Paikalle rakentaminen on sopusoinnussa maiseman ominaispiirteiden kanssa. Uusi rakentaminen ei saa viedä liikaa huomiota maisemassa sijoittelullaan, massoitteillaan, mittakaavallaan, värityksellään ja materiaaleillaan.

Säilytettäviä ovat

- avoin maisematila
- tärkeät näkymät
- maisematiloja rajaavat metsäsaarekkeet ja muut erityisen pienipiirteiset, herkäät ja kauniit maisemakodot
- historiasta kertovat kohdat maisemassa

D HISTORIA

Kunnioitetaan alueen kulttuurihistoriallisia piirteitä, kuten

- historiallisen kylätontin alue ja muut kiinteät muinaisjäännökset
- sarkajaan piirteet ja vanhat vainiot (eli rintapellot) ja metsäsaarekkeet
- vanhat tielinjat
- rakennettu kulttuuriympäristö

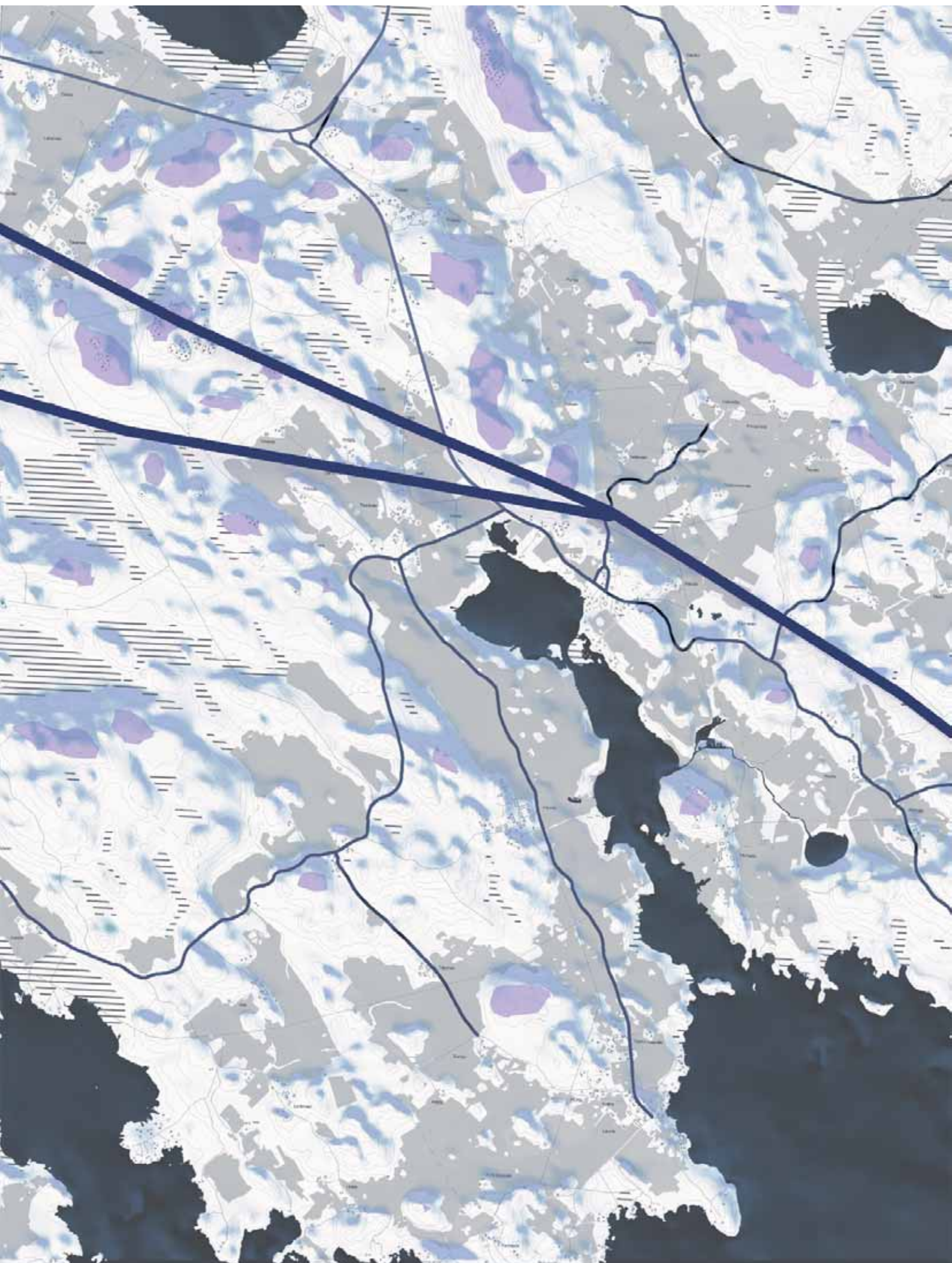
E RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Suosittelava rakennuspaikka

- täydentää olemassa olevaa kylärakennetta sijaiten olemassa olevan asutuksen tuntumassa, mieluiten vanhojen kyläkeskusten tai isojaossa siirrettyjen kantatilojen tienoilla
- on riittävän etäällä vanhoista asuinpaikoista maaseutumaisen yksityisyyden takaamiseksi
- ei sijaitse maisemallisesti poikkeuksellisen keskeisellä paikalla, vaan sijoittuu sopeutuvasti suhteessa vanhaan asutukseen ja ympäristöön
- täyttää kunnan rakennusjärjestyksessä vaaditun tontin kokovaatimuksen maaseudulle ominaisen rakennetun ympäristön väljyyden takaamiseksi

Muinaismuistolain perusteella kiinteitä muinaismuistoja ovat muun muassa *”muinaisilta ajoilta peräisin olevat asumusten jäännökset sekä asuin- ja työpaikat, niin myös muodostelmat, jotka ovat syntyneet sellaisten asumusten tai paikkojen käyttämisestä”* (MML 2§ 5mom.). Historiallisten kyläpaikkojen kulttuurikerrokset käsittävät yleensä paljon erilaisista toiminnoista kertovia esinelöytöjä, rakennusten ja rakenteiden jäännöksiä ja muuta tutkimuksellisesti kiinnostavaa materiaalia pitkältä ajanjaksolta. Kylätontilla eli kylän tonttimaalla tarkoitetaan sitä aluetta, jossa talojen asuin- ja talousrakennuksineen ovat sijainneet. Kylätontin muinaisjäännösalueen rajauksen perusteena ovat käytettävissä oleva vanhin karttamateriaali (1600–1800-luku), topografia ja arkeologin tekemät maastohavainnot. Mikäli historiallisten lähteiden perusteella voidaan olettaa, että kylän historiallinen tonttima (tonttimaat) sijaitsee tai on jossain vaiheessa (ennen 1800-lukua) sijainnut hankeen suunnittelualueella tai sen välittömässä läheisyydessä, alueella on suoritettava arkeologinen inventointi.

(lähde: Kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön hoidon koulutuspäivillä Museo-keskus Vapriikissa 24.9.2009 pidetty puhe, Vadim Adel, Pirkanmaan maakuntamuseo: Historiallisen ajan muinaisjäännökset mankäytön suunnittelussa - esimerkkinä kylätontit)

F PALVELUT JA INFRASTRUKTUURI

Uudelle rakentamiselle on eduksi, jos palvelut ja infrastruktuuri sijaitsevat sopivalla etäisyydellä rakennuspaikasta. Rakentamisen ja ylläpidon kustannuksia vähentävät pienet etäisyydet.

- palvelut, kuten kauppa ja koulu – rakentaminen edesauttaa myös palvelujen säilymistä
- tieverkosto – vältetään pitkiltä uusilta tielinjauksilta
- vesihuolto ja viemäriverkko
- sähköverkko – riittävän turvavälin päässä sähkölinjasta

G PAIKALLISET KRITTEERIT

Alueen asukkaiden ja alueen hallinnon myötä rakentamiseen kohdistuu vielä kirjoitettuja ja kirjoittamattomia kriteerejä, kuten

- kyläläisten ja maanomistajien paikallistuntemus ja vaikutusmahdollisuudet omaan elinympäristöönsä
- rantaosayleiskaavan alueita koskevat omat säädöksensä

8.2 Rajoitekartta

Karttaan on koottu rakennuspaikan valintaan vaikuttavia kriteerejä. Lisäksi on huomioitava kaikki muut hyvälle rakennuspaikalle asetetut kriteerit. Kriteerejä voidaan painottaa tilanteen mukaan. Esimerkiksi tontin tarjoamat maisemat tai lähellä sijaitseva valmis infrastuktuuri voivat puoltaa tontin sopivuutta rakennuspaikaksi, vaikka muut kriteerit eivät täydellisesti täytyisikään.

	PELTO
	SUO TAI SOINEN ALUE
	TIET JA TALOT
	VARJOINEN RINNE
	LAKIALUE
	AVOKALLIO
	VESISTÖ
	VOIMALINJA

Rakennusjärjestyksessä annetaan paikallisista oloista johtuvat suunnitelmallisen ja sopivan rakentamisen, kulttuuri- ja luonnonarvojen huomioon ottamisen sekä hyvän elinympäristön toteutumisen ja säilyttämisen kannalta tarpeelliset määräykset. Valkeakosken ja Hattulan rakennusjärjestykset poikkeavat toisistaan muun muassa tontin kokovaatimusten suhteen:

Valkeakosken rakennusjärjestys: 9§ Rakennuspaikalle asetetut vaatimukset (1.1.02)

Rakennuspaikan tulee olla sijainniltaan, muodoltaan, maasto-olosuhteiltaan ja maaperältään tarkoitukseen sopiva sekä pinta-alaltaan rakentamiseen riittävä.

Asemakaava-alueen ulkopuolella asuinkäyttöön tarkoitettuna rakennuspaikan tulee olla pinta-alaltaan vähintään 5000 m². Uudestaan rakentaminen, peruskorjaus ja vähäinen lisärakentaminen saadaan suorittaa sen estämättä mitä edellä tässä pykälässä on määrätty, jos rakennuspaikka pysyy samana.

Milloin oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa on määrätty yleiskaavan tai sen osan käyttämisestä rakennusluvan myöntämisen perusteena, rakentamisessa noudatetaan kaavan rakennuspaikkaa koskevia määräyksiä.

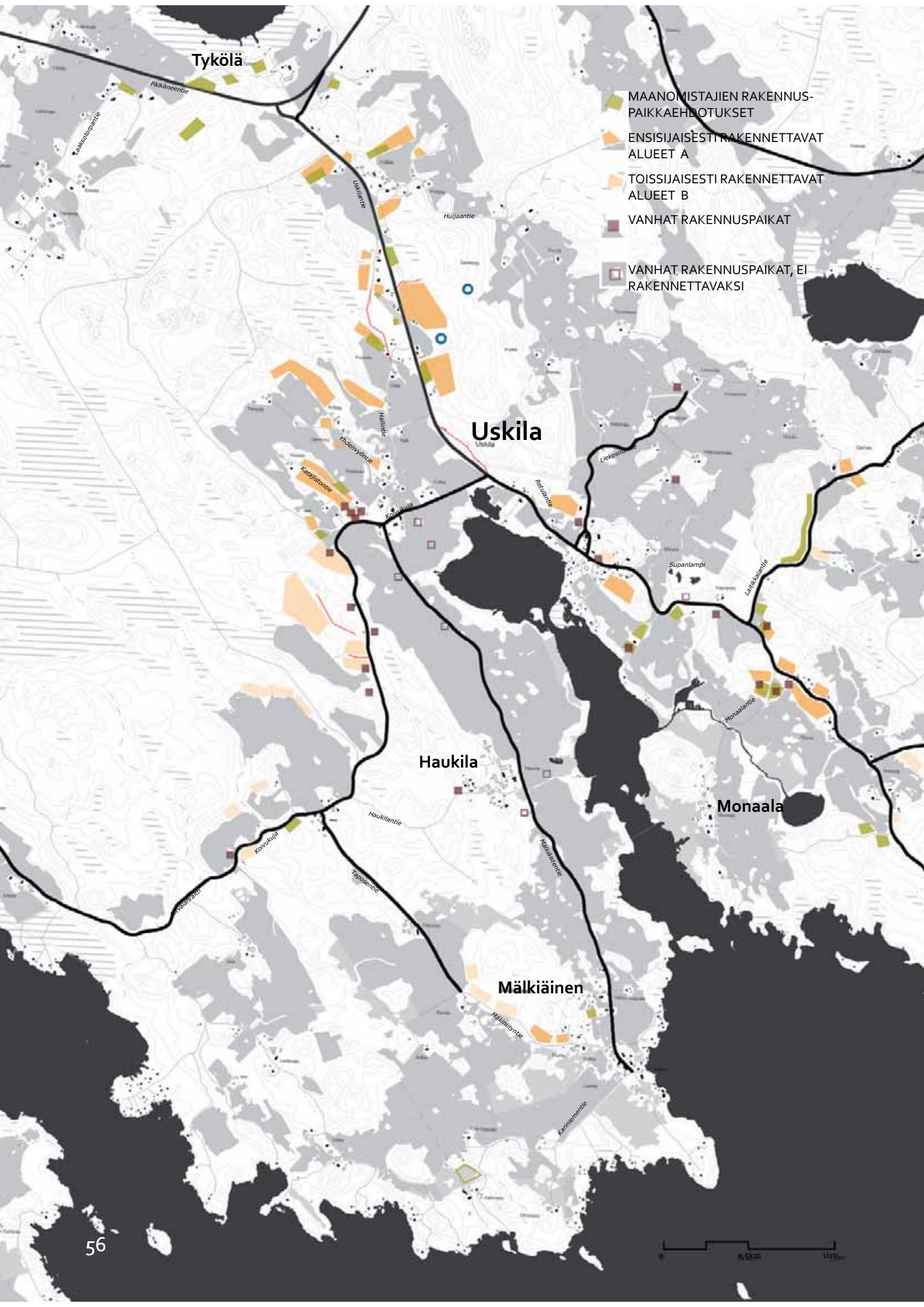
Hattulan kunnan rakennusjärjestys: 5§ Rakennuspaikka (1.1.02)

Rakennuspaikan on oltava sijainniltaan, muodoltaan ja mittasuhteiltaan sovelias. Asuinrakennusta varten tulee olla saatavissa riittävästi laadultaan soveltuvaa talousvettä.

Asemakaava-alueen ulkopuolella asuinrakennuspaikan pinta-alan tulee olla vähintään 3000 m². Milloin rakennuspaikoilla on yhteinen vesihuoltojärjestely, rakennuspaikan pinta-ala voi olla edellä sanottua pienempi, ei kuitenkaan alle 2000 m².

Maankäyttö- ja rakennuslain 72 §:n ja 1 ja 2 momentissa tarkoitetuilla ranta-alueilla, joilla ei ole voimassa oikeusvaikutteista yleiskaavaa tai asemakaavaa, rakennuspaikan pinta-alan tulee olla vähintään 2000 m². Vesistön varrella rantaan rajoittuvan tai enintään 50 metrin etäisyydellä siitä sijaitsevan rakennuspaikan rantaa kohti suuntautuvien rajojen rannanpuoleisten rajapisteiden välimatkan tulee olla vähintään 40 metriä.

Tykölä

- MAANOMISTAJIEN RAKENNUS-PAIKKAEHDOTUKSET
- ENSISIJAISESTI RAKENNETTAVAT ALUEET A
- TOISSIJAISESTI RAKENNETTAVAT ALUEET B
- VANHAT RAKENNUSPAIKAT
- VANHAT RAKENNUSPAIKAT, EI RAKENNETTAVAKSI

Uskila

Haukila

Monaala

Mälkiäinen

8.3 Rakennuspaikkasuunnitelma

Lämpärekuviot perustuvat luonnosmisiin merkintöihin, joten aluerajaukset eivät ole tarkkoja. Lämpäreiden koko ei ota kantaa rakentamisen määrään. Rakentamiseen sopivia alueita on ensisijaisesti pyritty etsimään asutuksen tuntumasta ja kulkuyhteyksien varrelta ja osin myös vanhojen tielinjojen varsilta. Kyläläisiltä kyläkokouksissa ja keskusteluissa saadut rakennusalue-ehdotukset on huomioitu ja arvioitu aluerajauksia tehdessä.

8.4 Alueiden kuvaukset ja suuntaviivoja suunnittelulle

1. Uskilantie

Uskilantien varrella ja tieltä itään poikkeavan Huijaantien alkupäässä on uudempaa ja vanhempaa asutusta. Uskilantien on metsäinen ja rakentaminen tien lähiympäristöön voisi tuoda alueelle kaivattua avautumista. Uskilantien itäpuolella rinne on pääsääntöisesti suotuisaa etelärinnettä. Uskilantien itäpuolelle rakentaminen ei uhkaiisi alueen kulttuurimaisemia. Rakentaminen muuttaisi kylän tienvarsimaisemaa tuoden asutusta näkyvämmäksi ja kylärakennetta tiiviimmäksi. Pika-asutuslain maanjaon seurauksena Uskilantien itäpuolella metsä on jaettu viipalemaisiksi palstoiksi, jolloin monella maanomistajalla olisi mahdollisuus rakennuspaikkoihin.

2. Haukilan koulun ympäristö

Haukilan koulun lähistöllä kylärakenne on alueen tiiveintä. Yhdellä silmäyksellä voi nähdä useita asuintaloja piharakennuksineen. Koivukujan pohjoispuolella asutukseen viittaavia merkkejä on runsaasti jo isojakokartassa. Katajistontien risteyksessä on maastossa havaittavissa kiviasetelmia, jotka voivat olla vanhojen asuinrakennusten raunioita. Rakentaminen vanhoille asuinsijoille voi vaatia arkeologisia kaivauksia. Sodan jälkeen Koivukujan pohjoispuoliset pelto- ja metsäalueet lohkaistiin Haukilan kartanon maista vuonna 1946 maanluovutuslain nojalla siirtolaisväen asutustiloiksi. Alue on pienipiirteistä ja osa maakunnallisesti merkittäväksi tunnustettua kulttuurimaisemaa. Alueelle tehtävät rakennustoimet on suunniteltava erittäin huolellisesti maiseman ja ympäristön ominaispiirteet huomioiden ja ympäristöön sopeutuen. Alue tarjoaa asukkaalleen paikoin pitkiä peltonäkymiä Haukilan vainioiden yli Uskilanlahdelle asti. Näkymiä ei saa uudella rakentamisella katkaista, vaan peltoalueet on syytä jättää vapaiksi. Lahden suuntaisista metsäkaistoista rakentamiseen sopivia paikkoja voisi löytyä sopivasti pellon ja metsän rajamailta.

Ritvalaan päin vievän Koivukujan varrella Haukilan kartanon alueella sijaitsee useita vanhoja rakennuspaikkoja. Koivukujan länsipuolella, etelässä Ohrankorven peltoalueeseen rajautuen, on rakentamiseen sopivaa maaperää, joka nyt on metsämaata. Kyläkoulun lähellä si-

Viereinen sivu:

Karttaan on koottu tonttietsinnän tulokset:

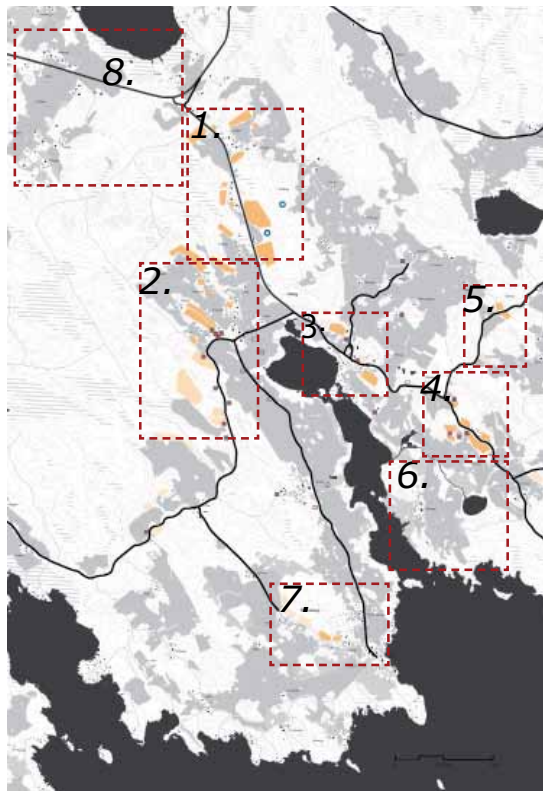
Vihreällä merkityt maanomistajien rakennuspaikkaehdotukset on kuvailtu tarkemmin liitteissä 1 ja 2

Tummemmat oranssit alueet (A ensisijaisesti rakennettavaksi suositeltavat) täyttävät hyvin rakennusalueen kriteerejä, vaalemmat oranssit alueet (B toissijaisesti rakennettavaksi suositeltavat) ovat myös melko hyvin kriteerit täyttäviä.

Vanhat rakennuspaikat on lueteloitu luvussa 8.5. Jotkut vanhat rakennuspaikat eivät enää sovellu rakennettavaksi.

Punaisella viivalla on korostettu vanhoja tielinjoja, joita voidaan hyödyntää tonttiteinä tai ulkoilureitteinä.

Uskilantien itäpuolella siniset renkaat ilmaisevat lähteiden paikkoja, jotka voi mahdollisesti hyödyntää palvelemaan sekä uuden että vanhemmankin asutuksen talousvedensaantia.

jaitseva alue voisi olla sopiva laajentumisvara kylärakenteelle. Useamman uuden asuintalon ryppään suunnittelussa olisi taloudellista panostaa keskitettyyn vedenhankintaan, viemäröintijärjestelyihin ja mahdollisuuksien mukaan myös lämmitysjärjestelmään. Edelleen Koivukujaa Ritvalaan päin mentäessä peltoalueiden ympärillä on rakentamiseen sopivia alueita enemmän yksityisyyttä kaipaaville asukkaille.

3. Pohjoinen Retulantie

Retulantien pohjoispäässä, lähellä Rättiän risteystä, molemmin puolin tietä on 1920-luvulla Haukilan kartanosta itsenäistyneiden torppien maita. Alue on suhteellisen tiiviisti rakennettu, mutta joidakin rakentamiseen sopivia alueita viehättävin järvinäkälöin voi vielä löytyä Kaipalon eteläisestä rinteestä. Liekosillantietä tanssilavan ohi mentäessä on myös Retulantien tuntumassa vanha rakennuspaikka, jota monet kyläläisetkin ovat maininneet rakentamista kaipaavaksi.

4. Huunan tienoo

Huunan vanhan kestikievarin luoteispuolella on pieni rypäs asuinrakennuksia aivan Retulantien tuntumassa. Lisärakentaminen voisi lisätä kylämäistä tunnelmaa tieosuudelle. Uuden rakentamisen mittakaava olisi sovitettava huolellisesti olemassa olevaan pienimittakaavaiseen rakennuskantaan. Tällä alueellakin yhteistyö vesihuollossa ja ehkä lämmitysjärjestelmissäkin voisi olla erittäin mahdollisia, jos uusia rakennuspaikkoja perustettaisiin yhtäaikaaisesti useampia. Monaalantien pohjoisen liittymän lähimaastossa on myös maastollisesti ja maisemallisesti sopivia vanhoja rakennuspaikkoja, jotka voisivat toiminnallisesti liittyä Retulantien rakennusryppäeseen.

5. Laitikkalantie

Laitikkalantien "vanhan Tyrvännön osuudella" sijaitsee Monaalan kartanosta 1920-luvulla itsenäistyneiden torppien maita ja 1940-luvun jälkeen erotettuja karjalaisten asutustiloja. Vanha asutus sijaitsee pienten omien teiden takana maanviljelys- ja metsäalueiden ympäröiminä. Tien lähituntumaan on myöhemmin lohkottu tontteja asuinrakennuksille. Asutus sijaitsee hajanaisesti. Rakentamiseen sopivia paikkoja löytyy alueelta siirtolaistilojen ja torppien tuntumasta, mutta alue nykyiselläänkin on sopivasti rakentunut ja tarjoaa elinympäristön yksityisyyttä arvostavalle.

Rakentamisen sijaan alueelle toivoisi tukea yhteistyöhön tilojen kesken alueen maatalouselinkeinojen ja karjanhoidon ylläpitämiseksi. Alueella sijaitsee "entisen Pohjois-Tyrvännön", siis suunnittelualueen viimeinen lypsykarjatila, jonka jatkuvuudelle ei ole varmuutta isäntäparin eläkkeelle siirtymisen jälkeen.

6. Monaala

Monaalan kartanon alue on laaja ja omaperäinen kokonaisuus Re-
tulantien ja Uskylanlahden väliin jäävällä alueella rauhallisella ja it-
senäisellä sijainnilla. Alue on suurelta osin alavaa maata. Pitkään
jatkuneen karjanhoidon ja suotuisan maaperän ansiosta alueelle on
kehittynyt monipuolisia perinnebiotooppeja, joiden olemassaolo
olisi syytä turvata jatkossakin. Alueen säilyminen yhtenäisenä lisää
sen arvoa ja mahdollisuuksia. Vanhaa ja arvokasta, mutta vajaakäy-
töllä olevaa rakennuskantaa olisi hyvä kunnostaa mahdollisimman
pian.

7. Mälkiäinen

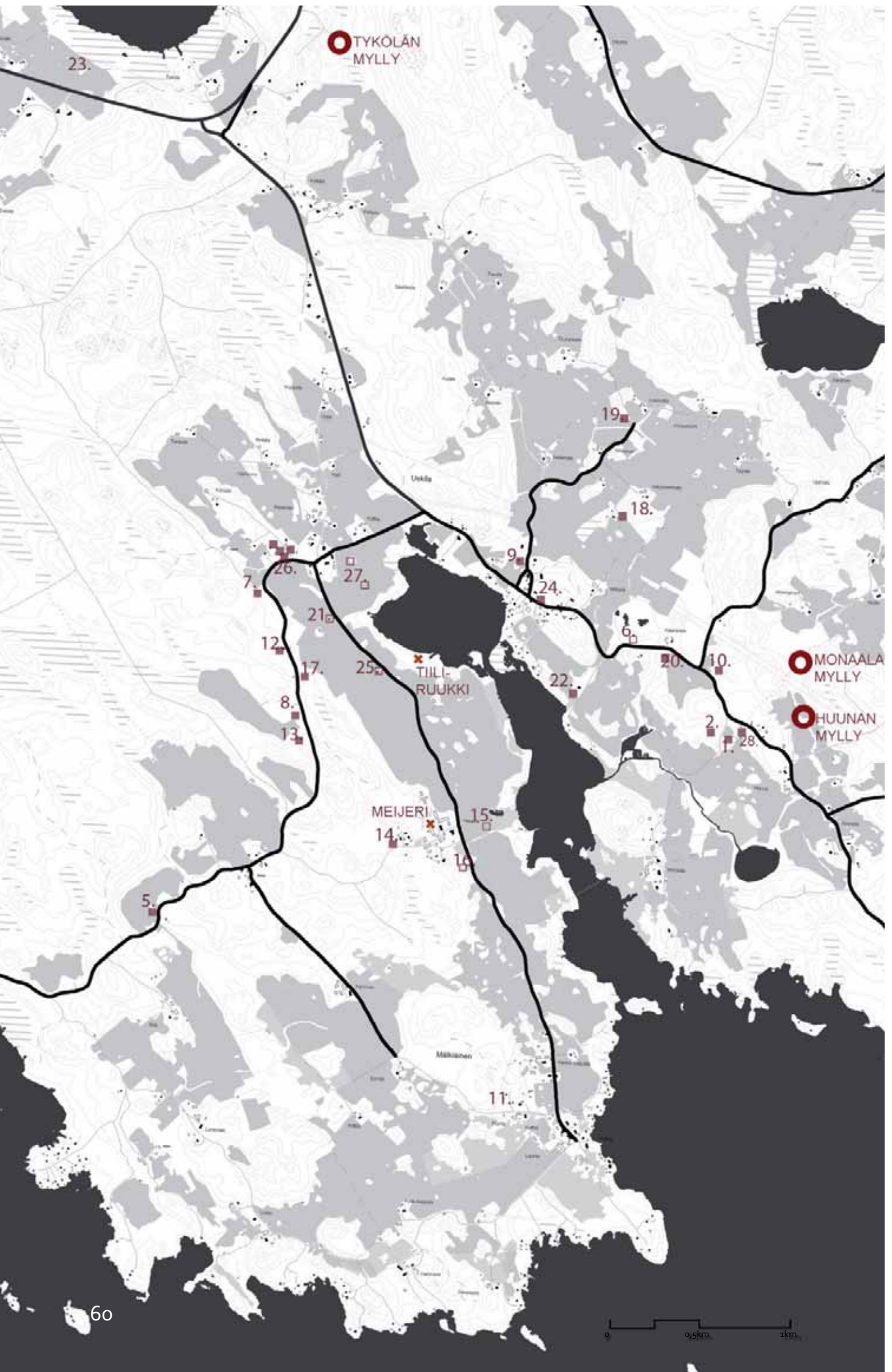
Sijainniltaan Mälkiäinen on suunnittelualueen syrjäisin, mutta tar-
joaa asukkailleen ainutlaatuisen elinympäristön, jossa on ikiaikai-
set asumisen perinteet. Alueella on tunnistettuja muinaismuistoja
ja itse kylätonttikin lukeutuu niihin. Vanha tiivis kylä sijaitsee edus-
tavasti mäenkumpareella aivan Vanajaveden äärellä. Suurin osa
rakennuksista ympäristöineen ovat huolella hoidettuja. Vanhan
rakennuskannan vaaliminen on Mälkiäisissä tärkeää. Kellaan tyhjil-
leen jäänyt talo kaipaa kiireesti huomiota, koska uusi rakentaminen
tuskin pystyy paikkaamaan sen roolia kylän idyllissä. Noin kolmen
kilometrin mittainen rennosti kurvaileva Mälkiäistentie Haukilan
koululta kylälle on mieluisa kulkureitti halki Haukilan kartanon kau-
niiden kulttuurimaisemien.

Uutta rakentamista voisi ajatella Piurilan pohjois- ja eteläpuolelle
metsän ja pellon rajavyöhykkeeseen, jolla maasto on otollisesti ete-
lä- ja länsirinnettä. Rakentamisen sijoittelu, mittakaava, materiaali-
ja värimaailma tulisi tarkoin suunnitella niin, ettei uusi rakentami-
nen varasta huomiota vanhalta miljööltä.

8. Tykölä

Tykölän kartano on omassa ylhäisyydessään Pälkäneentien poh-
joispuolella. Tykölän kartanolla olisi nykytilassaankin edellytyksiä
yhdeksi alueen "vetonaulaksi". Kartanon alueella on rakentamiseen
sopivaa maaperää, mutta tien läheisyys ja Tykölänvuoren massiivi-
suus rajoittavat valikoimaa. Parhaat paikat sijaitsevat aivan karta-
non läheisyydessä. Tykölän kartanon pihapiiriä voisi täydentää uu-
della rakentamisella pihapiiristä tulipalossa tuhoutuneiden aittojen
alueelle, jos kartanon toimintaa varten kaivattaisiin enemmän tilo-
ja.

Tonttien lohkaisemista kartanon läheisyydestä ei voi suositella.
Tykölän kartanon maista vuonna 1946 maanhankintalain nojalla
erotetut karjalaisten asuinalueet nykyisen Laaksotorpantien var-
rella ovat viimevuosikymmeninä tiivistyneet. Alueelle ulottuu Val-
keakosken vesi- ja viemäriverkosto, mikä on rakentamista suosiva
seikka.

TYKOLÄN
MYLLY

MONNALA
MYLLY

HUUNAN
MYLLY

MEIJERI

TIILIRUUKKI

23.

19.

18.

7.

26.

27.

9.

24.

12.

21.

25.

22.

20.

10.

8.

13.

2.

1.

28.

5.

14.

15.

16.

11.

8.5 Vanhoja rakennuspaikkoja

Tiedot vanhoista asuinpaikoista on koottu kyläläisten muistitietojen perusteella. Mahdollisuuksien mukaan rakennuspaikkojen sijainti on tarkistettu vanhojen karttojen perusteella. Jotkut rakennuspaikoista voivat olla edelleen rakentamiseen sopivia.

1. Monaalantien itäpuolella, talo palanut
2. Monaalantien länsipuolella, talo purettu
3. Mäntylän torppa (karttaalueen ulkopuolella, Monaalan alueella)
4. Metsolan torppa (karttaalueen ulkopuolella, Monaalan alueella)
5. Heikeri (pieni hirsikehikko jäljellä)
6. Supanlammen eteläpuolella
7. Vimperi, 2:lle perheelle tehty mansardikattoinen muonamiesrakennus, jonka hirsikehikko siirrettiin n.1980-luvulla. Samanlaisia rakennuksia on Haukilan kartanon alueella nyt vielä vuokra-asuntoina. Paritalon lisäksi lähes Koivukujassa kiinni oli pienempi asuinrakennus, jossa asui Haukilan suutari Vinberg.
8. Häiläpoo
9. Liikuntahallin itäpuolella
10. Laitikkalan tienristeyksen länsipuolella
11. Mälkiäisten Alhonmäki (ei tarkkaa sijaintia)
12. Väärtilä, vanha torppa, jossa asui sotamies Svärd
13. Ojala
14. Haukilan palvelusväen asunto
15. Isojakokartassa näkyy rantaan vievän tien vieressä rakennus
16. Isojakokartassa näkyy, paikalla vielä kiviraunioita, Mänttari
17. Takanen, vanha torppa
18. Varpuslinnan torppa
19. Liekosillan torppa
20. Kaurasen eteläpuolella mahdollisesti ollut rakennus
21. Eerola, Haukilan mylläriin matala rakennus
22. Supanlammesta rantaan päin (lähelle on rakennettu myöhemmin talo)
23. Tykölän länsipuolella pellon saarekkeessa
24. Kaipalon kohdalla Retulantien pohjoispuolella, (paikalla vielä omenapuu ja köynöskasvia, humalaa ehkä)
25. Kättölä, Haukilan tiiliruukin lähellä työmisten asunto
26. Katajiston tien länsipuolella 3 asuinpaikkaa (Raaskan tietä ennen), itäpuolella hirsikehikko
27. Haukilan koulun eteläpuolella isojakokartassanäkyy asumiseen viittaavia kuvioita. Myös paljasjalkainen paikkakuntalainen Lauri Oksanen muisteli rannan tuntumassa olleen vanhoja rakennuksia.
28. Mylläriin mäessä vanhan myllän tienhaaraa vastapäätä on asutuksen merkinä vielä sortunut perunakuopan katto.

Kartta viereisellä sivulla: vanhat rakennuspaikat ja vesimyllyjen sijainnit

Vanhoissa torpissa on löydettävissä vielä jäänteitä vanhasta ruotuväkilaitoksesta ja sotilastorpista ja sotilaiden nimistä. Esimerkkeinä mainittakoon Väärtilä alkumuoto Svärd, Kyttälä alkumuoto Skytt, Lintinmäki alkujaan Lind jne. Vimperi on väännös suutari Vinberg'in nimestä. (A.Holmberg 5.1.2010)

Paikkakunnalla ikänsä elänyt Lauri Oksanen muisti nähneensä monia näistä vanhoista myöhemmin puretuista asuinrakennuksista. Pienet muonamiesten rakennukset ja torpat olivat monet samaan tyyliin tehtyjä: sisäkäynti oli viistetyssä nurkassa.

Kylältä löytyy myös joitakin vanhoja tyhjilleen jääneitä asuinrakennuksia. Monista niistä voisi saada pienellä huollolla asumiskelpoisia. Hiukan rapistumaan päässeiden rakennusten ympärivuotisessa käytössä ovat haastena lämmönerityksen tarve, nykypäivän kasvaneet asumisvaatimukset ja muutosten aiheuttamat kustannukset. Tällaisissa tapauksissakin varteenotettava vaihtoehto voisi olla rakennuksen käyttö lomarakennuksena tai kakkosasuntona kestävästi. Täysin käyttämättöminä rakennukset rapistuvat käyttökelvottomiksi.

Vanha asuinrakennus "luonnon helmassa" Monaalan alueella.

8.6 Yhteisten alueiden suunnitelmia

A Haukilan koulu

Koulun jatkuvuuden turvaamiseksi sen käyttäjäkuntaa voisi laajentaa tarjoamalla koulua leirikohteeksi. Kylä voisi tarjota eri aiheisia tutustumis- ja kokemishjelmia kaupunkien koululaisille, päiväkotilaisille tai muille ryhmille. Koulu itsessään museoluokkineen on tutustumisen arvoinen. Lähiseudulla on kartanoita, luontokohteita, käsityöläisyyttä ja kotieläintiloja vierailijoille esiteltäväksi. Myös Hallintien ja Huijaantien lenkki koulun lähialueella monine torppineen ja "rintamamiestaloineen" olisi kompakti ja edustava patikkareitti esittelemään pientä, mutta merkittävää palaa Suomen historiasta. Kariniemen leirikeskus voisi toimia majoituspaikkana. "Perinnekoulun" ympäristön kulttuurikohteet ja pyöräily- tai patikkareitit ovat kartassa sivulla 45.

Koulun yhteydessä voisi melko pienin investoinnein myös alueen muille ikäryhmille tarjota palveluita tai toimintaa, esimerkiksi: puukäsityöt, mahdollisuus käyttää tietokonetta, verenpainemittaukset ym. terveydenhoitajan palvelut päivystyspäivinä tai ruokailumahdollisuus kouluruokailun ohessa.

Suunnittelukohteet kartalla.

Haukilan koulun museoluokan esineistö koostuu pääosin koululla käytössä olleista tarvikkeista.

Koululla on aiemmin toiminut terveydenhoitajan vastaanotto, josta muistona on vielä lääkekaapilla varustettu vastaanottohuone.

Koulun lähellä asustava poni toimittaa vierailijat tervetulleiksi.

D Matonpesuasema

Hyvä matonpesupaikka kylällä voisi olla Haukilan koulun urheilukentän huoltorakennuksen lähimaastossa. Vesi ja tarvittaessa sähkö olisi helposti saatavissa.

MATONPESUASEMAN VARUSTUS:

- 1m kapeat pesualtaat 4-6 kpl
- 2m leveä pesuallas 1 kpl
- altaiden päälle sopivat pesutasot
- puiset ritilät pesualtaiden äärellä
- mattomankeli
- kuivaustelineitä riittävästi
- vesipisteet pesuallaille
- maasuodatus pesuvesille

C Kauppa

Kaupan ilmettä voisi raikastaa rakennuksen yhteyteen tai vaikka Uskilantien varteen rakennettava katos kalusteineen. Kauppamatkan yhteydessä olisi mahdollisuus hetkeksi istahtaa tarinoimaan tuttavien kesken. Naapuritontin aita ja kasvillisuus tulisi erottaa selvästi kaupparakennuksesta. Jätepisteen näkyvyyttä voisi rajoittaa pensasistutuksilla ja aitarakennelmalla maaseudulle sopivaan tyyliin tai rakentamalla jätekatos, jossa voisi olla myös tila kierrätystavaroille.

Kyläkauppa odottaa kauppiasta kesällä 2009.

PIENEN BUDJETIN KOHENNUSSUUNNITELMA

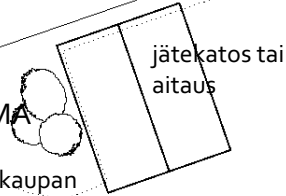
kasvillisuuden raivaaminen kaupan ympäristöstä näkyvyyden parantamiseksi

Kyläkaupan vetovoimaa voisivat lisätä kaupan yhteyteen sijoittuvat oheistoinninnat, kuten asiamiesposti, apteekki-kaappi, käsityötori, kahvio, tietokone, kampaamo ja lehtien kierrätyspiste.

EHDOTUS: Lähteiden sijainti on hyvä huomioida alueen maankäyttöä suunniteltaessa. Lähteitä voisi hyödyntää vedenhankinnassa, jos niiden vedenlaatu on moitteeton. Vähintäänkin kylän puhdasvedensaantiin voisi tuoda helpotusta kaupan läheisyyteen sijoitettava

lähdevedenpumppaamo, josta asukkaat voisivat hakea tarvittavaan raikasta lähdevettä.

Kylällä käytyjen keskustelujen perusteella monilla paikallisilla on ajoittain ongelmia oman kaivoveden laadun kanssa.

puurakenteinen terassi kyläläisten kohtaamispaikaksi

kukkaistutuksia ja ilmoitustaulu

luonnonkivilaatoitus terassin ja sisäänkäynnin yhteyteen

naapurin aita kauemmaksi kaupparakennuksesta

kaupan takapihalla kasvavan jättiukonputken ja muiden vieraskasvien torjuminen ja leviämisen estäminen

Julkisivun maalaus

Alkuperäisen hilseilevän tumman vihreän puunsuojan rapsuttelu ja harjaus huolellisesti pois. Uudelleenmaalaus petrooliöljymaalilla, joka sopii varmimmin vaihtelevan laatuisiin maaluspintoihin. Pinta maalattava vähintään kahteen kertaan, jotta saadaan tasainen lopputulos. Punamultamaali voi olla myös vaihtoehto. Työn toteutus talkootöinä.

Yläkuvissa Luukonperän nykyinen veneidenlaskuramppi, yksi vene poukamassaan ja rantakaisliikkoon ajalehtineet laiturin peltitynnyri-ponttoonit.

Monelle satunnaiselle veneilijälle hyvä veneenlaskupaikka yksinään riittäisi. Veneen ja veneilytarvikkeiden säilyttäminen vartioimattomalla rannalla ei ole turvallista.

D Venepaikat

1940-luvun asutustoimien yhteydessä rintamamies- ja karjalaistiloille merkittiin rantaoikeuksia yhteisille rannoille, joista yksi sijaitsee Uskilanlahdella Luukonperässä ja toinen nykyisen Valkeakosken ja Hattulan rajan välittömässä läheisyydessä. Noille venepaikoille on oikeus vain niillä kiinteistöillä, joille oikeudet on merkitty. Kyläkokouksissa on keskusteltu mahdollisuudesta laajentaa käyttöoikeuksia muitakin alueen asukkaita koskevaksi. Uudet käyttäjät voisivat lunastaa oikeutensa yhteisesti sovittavalla kaikkia osapuolia tyydyttävällä taksalla. Vastaavasti nykyiset käyttöoikeuden haltijat hyötyisivät ratkaisusta siten, että ranta-alueetta kunnostettaisiin toimivammaksi ja siistimmäksi vahvistetulla talkooväellä.

EHDOTUKSIA VENERANNAN KUNNOSTUSTOIMENPITEIKSI:

- rantaviivan oikaisu, (venepaikkoja erottavat maavallit pois)
- alueen siivoaminen (unohdetut roskasäkit ja peltitynnyrit pois)
- veneenlaskurampin uusiminen
- roska-astiat ja niiden tyhjentämisestä sopiminen
- veneidensäilytysalueen laajentaminen tarvittaessa

Sijainniltaan Luukonperän ranta on suotuisa, sinne johtaa hyvä tie lähellä Rättiän risteystä. Pohjoispuolella sijaitsevan maa-alueen omistaja antoi jo kesällä 2009 käydyissä keskusteluissa alustavasti luvan tarvittaessa laajentaa veneiden rantasäilytysaluetta maille.

E Uimaranta

Toisessa kyläkokouksessa saadun paikallisen muistitiedon mukaan ennen käytiin uimassa rannassa, joka sijaitsee aivan Valkeakosken ja Hattulan rajan tuntumassa lähellä siirtolaistilojen venerantaa. Pohja on kantava ja rantaan osuu sopivasti päivä- ja ilta-aurinko. Rannalle johtaa tie ja etäisyys liikuntahallilta on kohtuullinen. Alue kuului ennen Monaalan kartanon maihin. Rannan käyttöä uima- paikkana voi tiedustella maanomistajalta.

Luukonperän venerantaa jotkut kyläläiset ovat käyttäneet uima- paikkana. Venepoukamien vieressä on laituri. Ranta ei ole kuitenkaan lasten uimarannaksi turvallinen. Alueelta on kavettu ruottaa maanparannus- aineeksi. Paikoitellen pohjassa on yllättävän syviä kuoppia ja pohja on liejuista.

F Uskilantie ja muut kulkuväylät

Pälkäneen ja Uskilantien risteykseen kyläläiset ovat kaivanneet erkanemiskaistaa. Saavuttaessa Valkeakoskelta päin Uskilan risteykseen tie laskee loivana ja pitkänä mäkenä, jossa varsinkin raskaiden ajoneuvojen voi olla hankala hidastaa vauhtia. **Liittymiskaista parantaisi risteuksen turvallisuutta**, kun kääntyvät autot eivät jäisi suoraan jatkavien hidasteeksi risteuksen kohdalla. (ks. havainnekuva sivun yläreunassa).

Uskilantien turvallisuuden lisäämiseksi ajonopeudet olisi hyvä saada pysymään kohtuullisina myös suoralla tieosuudella. Pelkkä nopeusrajoitus ei välttämättä auta, kun sen valvomiseen ei ole mahdollisuuksia. Tien pintaan upotetut mukulakivien rivit tien poikki voisivat vaikuttaa kaasujalkaa keventävästi. Polkupyöräilijöiden ja kävelijöiden käyttämällä tien reuna-alueella töyssyjä ei tarvittaisi. Vanhat tielinjat mutkineen ja mäkinen sopivat kyläidylliin, joten suositeltavaa on ylläpitää niitä. Hiekkateiden kuoppien tasoittaminen on toivottavaa, mutta asfaltoiminen voi tuhota kylätien tunnelmaa ja rohkaista suurempiin ajonopeuksiin.

Suoraksi linjattu Uskilantie kaipaa pieniä töyssyjä ajonopeuksia hillitsemään. Retulantien töyssyt kaipaivat tasoittamista. Rättiän risteyksestä Hattulaan päin mentäessä tie on päällystämätön ja mukavasti mutkainen. Rättiän risteyksessä pusikoita pitäisi raivata, jotta tienviitat näkyisivät selvemmin. Näkyvyyttä Uskilanlahdelle voisi myös avata.

Ajotien ja kevyenliikenteen väylän väliin jäävä peltotilkku olisi viljeltynä siisti ja kasvillisuuden rajoittamien parantaisi näkyvyyttä risteysalueella. Auringonkukkapelto kukoistaisi loppukesästä ja tuottaisi kylän linnuille talviruokaa. Kauralle viljeltynä alueelta voisi tehdä talkoilla lyhteitä, joita koululaiset joulutorilla saisivat myydä luokkaretkikassaa kartuttaakseen. Alakuvassa risteys on nykytilassaan ilman erkanemiskaistaa.

Haukilan tuulimyllyn päreisen ulko-verhouksen kunnostustöiden yhteydessä voisi samalla höylätä päreitä uuteen pysäkkikatokseen.

	maatalousvaltainen alue, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
	asutusalueet
	pelto
	natura-alueen raja
	julkinen rakennus
	asuinrakennus
	vapaa-ajan rakennus
	ensisijaisesti rakennettavaksi
	toissijaisesti rakennettavaksi
	muinaismuisto
	vanha rakennuspaikka
	vanha rakennuspaikka, ei rakennettavaksi
	vanha tielinja
	entinen vesimylly
	maisema-alueen raja
	kulttuurikohde
	oletettu riistapolku
	uudistus- tai kohennuskohde
	Tyvännön vanha raja

YHTEENVETO

Kartanot edustavat 1800-luvun ja osin vanhempaakin rakennuskulttuuria. Jälleenrakennuskauden asutusalueet ovat tällä alueella laajuudessaan myös merkittävässä roolissa. Aikakauden rakennuskantaa olisi hyvä ylläpitää ja kunnostaa tyylipiirteitä kunnioittaen. Tarvittavien korjaustoimenpiteiden pikainen suoritus on usein rakennuksen säilymisen kannalta välttämätöntä. Asukkaiden asumistarpeiden muuttuessa tekemät muutokset rakennuksiin ovat sallittuja. Tärkeintä on, että asukkaat viihtyvät, eikä rakennusta hylätä. Vielä parempi on, jos muutokset ja korjaukset tehdään rakennuksen ehdoilla ja huolellisesti niin, ettei remontista aiheudu tuhoisia rakennusvirheitä tai haittaa ympäristölle. (Jälleenrak. omakotitalot)

Jälleenrakennuskauden rakentamisperiaatteista on hyvä ottaa oppia myös uudisrakentamiseen:

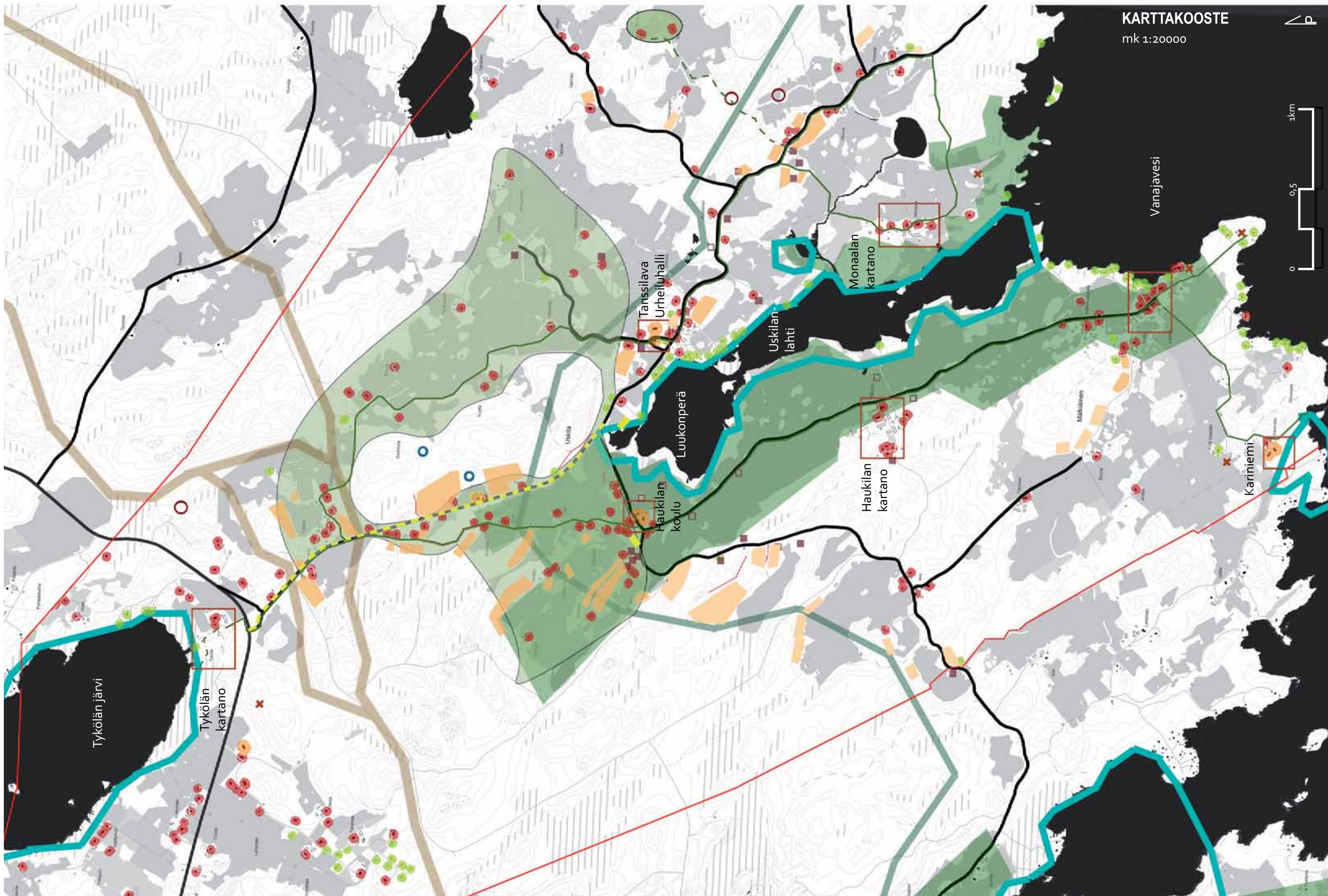
- materiaalit ovat taloudellisia, usein lähellä tuotettuja ja kierrätettäviä
- paikallarakentaminen ja yksinkertaiset rakenteet takaavat inhimillisen mittakaavan ja mahdollistavat korjaustoimet
- rakennuksen muoto on kompakti
- ikkunat ovat kohtuullisen kokoiset, joten ei aiheudu turhaa lämpöhukkaa
- ulko-ovi on katoksen alla suojassa säältä
- kuisti sisäänkäynnin välitilana vähentää lämpöhukkaa ja tarjoaa monikäyttöisen puolilämpimän tilan
- kellaritilat tarjoavat säilytystilaa ja myös laajentumistilaa
- vesikatto on yksinkertainen ja riittävän jyrkkä Suomen ilmasto-olosuhteisiin, vähentää lumitöitä
- tulipesä on varsinkin haja-asutusalueella hyvä lämmönlähde myös sähkökatkosten sattuessa ja tunnelman tuoja
- piharakennukset luovat miellyttävää pihapiiriä

Maaseudun maiseman ja luonnon säilymiseksi maanviljelyn ja karjatalouden jatkuminen alueella on toivottavaa. Maanluovutusten yhteydessä syntyneillä pienehköillä tiloilla voimavarojen yhdistäminen voisi auttaa pärjäämään myös nykyaikana maa- ja metsätalouselinkeinoilla. Taatusti puhtaan lähiruoan tuottaminen voisi olla yksi alueen markkinavaltti.

Alue nykyisyydessään on viehättävää ja sopivasti yhtenäisenä säilynyttä haja-asutusaluetta. Alerakenteen huomattava tiivistäminen näillä seuduilla ei välttämättä ole ekologista. Uusien rakennuspaikkojen ja asukkaiden saaminen alueelle ei ole ainoa vaihtoehto palvelujen ylläpitämiseksi. Voisi ajatella alueen tarjoavan houkuttelevia elämyksiä ja palveluja myös vierailijoille. Haukilan koulu voisi toimia vaihtoehtoisena rauhoittavana oppimisympäristönä, johon oppilaita voisi tulla kauempaakin. Koulu voisi toimia entistä enemmän keskuksena, joka tarjoaisi palveluja ja kohtaamispaikan myös eri ikäryhmille.

KARTTAKOOSTE

mk 1:20000

LÄHDELUETTELO:

PAINETUT LÄHTEET

Eero Ojanen, Tyrvännön historia, Tyrvöntö-seura, 2002.
Valvatti Vaulo: Tyrvännön vaiheita, 1968.
Silvo Hietanen: Siirtoväen pika-asutuslaki 1940, Asutuspoliittinen tausta ja sisältö sekä toimeenpano, Historiallisia tutkimuksia julkaissut Suomen historiallinen seura 117, 1982.
Keijo K. Kulha: Karjalaiset Kanta-Suomeen, Karjalaisen siirtoväen asuttamisesta käyty julkinen keskustelu vuosina 1944-1948, Jyväskylä 1969.
Pirkanmaan alueellinen kulttuuriympäristöohjelma. Tulonen, Lusa, Palokoski, Pirkanmaan ympäristökeskus, alueelliset ympäristöjulkaisut 275, Tampere 2002.
Pirkanmaan perinnemaisemat. Liedenpohja-Ruuhijärvi ym., Pirkanmaan ympäristökeskus 125/1999.
Kanta- Hämeen perinnemaisemat. Talvia, Hämeen ympäristökeskus, alueelliset ympäristöjulkaisut 157, Hämeenlinna 2000.
Pirkanmaan 1. maakuntakaavan, vahvistettu valtioneuvostossa 29.3.2007, Pirkanmaan liitto.
Kanta-Hämeen maakuntakaava 2004, vahvistettu valtioneuvostossa 28.9.2006, Hämeen liitto.
Valkeakosken rakennusjärjestys 1.1.2002, Valkeakosken kaupunki.
Hattulan kunnan rakennusjärjestys 1.1.2002, Hattula.
Arvokkaat maisema-alueet, 171 maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta, Ympäristöministeriö, Maisematyöryhmän mietintö 66/1992.
Jälleenrakennuskauden omakotitalot, Rakentamistapaohjeita, Tampereen kaupungin kaavoitusvirasto 4/1990.

KARTTALÄHTEET

Pohjakartat: Maanmittauslaitos
Pitäjänpöytä: www.tyrvanto.net (9/2009)
Timo Alanen, Saulo Kepsu; Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805, Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 505, Tampere 1984
Maakirjakartta Monaalasta, Jyväskylän yliopisto, www.virtuaaliyliopisto.fi/maakirjakartat
Senaatin kartta, Kansallisarkiston digitaaliarkisto
Tampereen seudun rakennettavuus, www.geo.fi (8/2009)

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Maaperäkartan käyttöopas, Geologian tutkimuskeskus GTK, www.gtk.fi ,7/2009.
Haukilan kyläsuunnitelma 2007. Haukilan kylät ry.
Tilastotiedot Haukilan postinumeroalueelta, Tilastokeskus 2006.
<http://www.mfa.fi/>, Petteri Kummala/ Suomen rakennustaiteen museo, 1/2010.
http://www.valkeakoski.fi/portal/suomi/kulttuuri_ja_vapaa-aika/nuoret/nuorten_vapaa-aika/kariniemen_leirikeskus, 9/2009.
<http://www.veneveistamo.fi>
<http://www.tarua.fi>
Historiallisen ajan muinaisjäännökset mankäytön suunnittelussa - esimerkkinä kylätontit. Vadim Adel, Pirkanmaan maakuntamuseo, Kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön hoidon koulutuspäivillä pidetty puhe, Museokeskus Vapriikissa 24.9.2009.
Jaakko Veijalainen, Monaalalan kartanon isäntä.
Hanna & Olavi Liukkonen, Tykölän kartanon isäntäpari.
Axel Holmberg, Haukilan kartanon isäntä.
Lauri Oksanen, syntynyt 1918 ja asunut koko ikänsä paikkakunnalla, keskustelu Uskilassa kotitilallaan Mätikössä 20.7.2009

LIITTEET

Liite 1: Kartta, maanomistajien tonttiehdotukset, Maanomistajien tonttiehdotusten kuvaukset
Liite 2: Rakennustapaohje uudisrakentamiseen
Liite 3: Kymmenen käskyä talon korjaajalle

LIITE 1 Maanomistajien tonttiedotukset

Maanomistajien tonttiehdotusten kuvaukset

1. Kohde sijaitsee Uskilantien itäpuolella loivassa maastossa, joten pienilmastoltaan alue on oivallinen. Maaperä on moreenia, joka on rakennettavuudeltaan hyvä. Alue on nyt metsämaata. Pohjois- ja eteläpuolella on asuinrakennuksia, joten rakentaminen luontevasti täydentäisi olemassa olevaa kylärakennetta. Tälle paikalle voisi sijoittaa enemmän kuin yhden rakennuspaikan. Maisemat avautuvat Uskilantien länsipuolelle avariin peltomaisemiin. Alue on aikaisemmin kuulunut Haukilan kartanon maihin, joista se on sodanjälkeisen maanjaon seurauksena lohkaistu metsäpalstaksi. Kyläkaupparakennus sijaitsee aivan lähietäisyydellä ja koulukin aivan kivenheiton päässä.

2. Hallintien pohjoispään tuntumassa on pellon ja metsän rajavyöhykkeellä loivasti lounaaseen laskeva rinne. Maaperä alueella on rakentamiseen hyvin sopivaa moreenia. Alueen kaakkoispuolella on asuinrakennuksia, joten rakentaminen luontevasti jatkaisi kylärakennetta. Peltoalue eteläpuolella tarjoaa rakennuspaikalle mieluisat maisemat ja toivotun aurinkoisuuden. Metsäalue pohjoispuolella suojaa ja länsipuolella se hiukan voi varjostaa myöhäisintä ilta-aurinkoa. Vanha jo isojakokartassa näkyvä tielinja kulkee alueen pohjoispuolelta, joten se voisi luontevasti toimia liittymänä rakennuspaikalle. Kyläkaupparakennus on aivan lähellä ja koulullekin on turvallinen reitti Hallintietä pitkin.

3. Uskilantien länsipuolella pienen niityn pohjois- ja eteläpäädyssä on alueet, lähellä asutusta. Niitty on alavaa aluetta ja maaperältään savea, joten suositeltavaa olisi etsiä rakennukselle paikkaa niityn ja metsävyöhykkeen ulkopuolelta, jossa maasto on hiukan korkeammalla ja maaperä moreenia.

4. Uskilantien itäpuolella pienen kalliokumpareen pohjoispuolella on loiva rinne. Alue on metsämaata, luoteesta lähelle työntyy pienen peltoalueen kärki. Peltoalueen jatkeeksi työntyy ehdotetun alueen itäpuolelle soinen osuus. Pienilmasto alueella voi olla hiukan kostea ja kolea johtuen tuosta soisesta alueesta ja kumpareen varjostuksesta. Lähialueiden metsäkasvillisuus vaikuttaa myös pienilmastoon. Maaperä on rakentamiseen hyvin sopivaa moreenimaata. Kylän palvelut sijaitsevat kohtuullisella etäisyydellä.

5. Pälkäneentien ja Uskilantien liittymän läheisyydessä on loiva etelärinne metsäalueen ja pellon rajavyöhykkeellä. Pelto eteläpuolella tarjoaa otollista avaruutta ja metsä pohjoisen puolella kasvattua suojaisuutta, joten pienilmastoltaan alue on rakentamiseen hyvin sopiva. Maaperä on pohjoispuolella moreenia ja eteläpuolella hienojakoista hiesua tai savea, joten rakentamista suunniteltaessa sijoittelu pitää pyrkiä kantavalle maaperälle. Itäpuolella on asuinrakennus ja Uskilantien itäpuolella myös uudempaa asutusta on enemmänkin, joten paikan rakentaminen jatkaisi kylärakennetta. Pälkäneentieltä julkiset liikenne yhteydet ovat hiukan paremmat, kuin kylän perukoilta. Osin ehkä jo senaatin kartassa (1800 – 1900 -l.) näkyvää linjausta noudatteleva metsätie kulkee alueen pohjoispuolella ja johdatteluu luontevasti ulkoilemaan. Se voisi myös toimia liittymänä tälle alueelle.

6. Vanhan Kyttälän tilan pohjoispuolella metsän ja pellon rajavyöhykkeessä on eteläinen rinne. Maaperä on rakentamiseen hyvin sopivaa moreenimaata. Pienilmasto on otollinen ja ympäristö tarjoaa, maisemia, avaruutta ja suojaisuutta. Kylän asutusta on lähituntumassa ja liittymä Uskilantielle on vaivaton, joten paikalliset palvelutkin ovat hyvällä etäisyydellä.

7. Haukilan koulun lähimaastossa, Katajistontien länsipuolella, on melko tasaisella maalla rakentamiseen mahdollisesti ajateltu alue. Isojaon kartassa alue on ollut tarkkaan piirrettyä kylän aluetta, ehkä laidunniittyä. Alue on erotettu Haukilan kartanon maista sodanjälkeisen maanluovutusten yhteydessä karjalaisasukkaille. Län-

sipuolen metsäalueet varjostavat aluetta suuren osan vuodesta, mutta pitkät suorastaan upeat peltonäkymät idän ja kaakon sektorilla kompensoivat viehättävyydellään. Lännen suunnan metsäalueen kosteikosta laskeva vesi kulkee alueen tuntumassa pienenä puromana. Alue on nyt peltoa, tosin on kyllä nimensä veroinen ki-ripelto. Pellolle rakentaminen ei ole suositeltavaa varsinkaan tällä maakunnallisesti merkittävällä maisema-alueella. Rakentamiselle voisi pellon ja metsän rajavyöhykkeeltä, pikkupuron pohjoispuolelta, löytyä varteenotettava vaihtoehtoinen paikka. Metsän osuudella maaperä on kantavuudeltaan varmempaa moreenia, kun pellon osalla on hienoaineisempia maa-aineksia. Rakentaminen kylän maisemallisesti merkittävillä alueilla olisi tehtävä huolellisesti huomioiden hyvälle rakentamiselle asetetut vaatimukset. Myös kasvillisuuden osuus maisemaan sopeuttavana tekijänä tulisi huomioida suunnittelussa.

8. Katajistontien itäpuolella on aukea melko tasainen alue, joka isojakokartassa on ehkä vielä ollut metsäaluetta. Nykyisin alue on joutomaata. Maaperä on hyvin rakentamiseen sopivaa moreenia. Pienet metsäsaarekkeet pohjoispuolella ja idän ja lännen osuudella avautuvat peltovainiot luovat melko hyvät edellytykset tontille. Vielä Katajistontien itäpuolen metsäsiyyttä vähentämällä voitaisiin alueen aurinkoisuutta lisätä. Alue on lähellä paikallista kyläkeskusta, Haukilan koulua, ja täydentäisi hyvin kylärakennetta. Sijaintia voisi kuitenkin mieltä lähemmäksi Katajiston tietä metsäiselle alueelle, jolloin nykyinen metsävyöhyke ja kasvillisuus helpottaisivat rakennuksen sopeuttamista kylämaisemaan ja arvokasta peltomaisemaa ei nipistettäisi.

9. Taposentien ja Koivukujan risteyksen länsipuolella on luoteisrinne, joka jää Koivukujan eteläpuolelle. (Lähellä Mäntylä). Alue on nyt moreenipohjaista metsämaata. Koivukujan pohjoispuolella on vanhat, jo isojakokartassa näkyvät pellot. Alueen tienoilla on ollut asutusta jo varhain, mikä voidaan päätellä senaatin kartan merkinnöistä. Eteläpuolelle jäävä metsäalue ja rinne hiukan varjostaa päiväaurinkoa, mutta lännen puolella on peltoalueiden tuomaa avaruutta. Alue ei ole kylän keskeisimmällä alueella, mutta se sijaitsee kohtuullisella etäisyydellä.

10. Retulantien supanmutkan eteläpuolella, Valkeakosken ja Hatulan rajalla on vanha rakennuspaikka peltojen ympäröimällä metsäsaarekkeella. (Lähellä Kaipalo). Loiva etelärinne Uskilanlahden rantamaisemissa ja ympäröivät pellot takaavat houkuttelevan paikan rakentamiselle. Tieyhteys alueelle kulkee rajalinjaa pitkin. Samainen tie vie rantaan, jossa kyläkokouksessa saatujen paikallistietojen mukaan on vaikkapa uimarannaksi sopiva paikka. Rakennusluvan saamista voi mutkistaa alueella voimassa oleva rantakaava ja käytäntö kantatilatarkastelusta, jolla säädellään rakennuslupien määriä tilakohtaisesti. Alueen lähimaastoon on jo rakennettu asuinrakennus. Alue on kohtuullisella etäisyydellä koulusta ja palveluista.

11. Edellisen kaltainen sijainti on kyseessä, mutta vielä lähempänä rantaa. Nykyisin paikalla jo olevan rakennuksen eteläpuolella maaperä jo vaihtuu moreenista hienoaineisemmaksi maa-ainekseksi, joka ei välttämättä ole riittävän kantava rakennuksen pohjaksi. Ympärivuotisen asutuksen sijoittaminen ei ole suotavaa liian lähelle rantaa.

12. Supanmutkan itäpuolella on etelään ja länteen kallistuva rinne moreenisella metsäsaarekkeella. (Lähellä Kauranen). Isojakokartassa pellon rajavyöhyke on ollut nykyistä etelämpänä. Alue on ollut Monaalan kartanon maita. Retulantiella kulkijoille alue on näkyvä paikka, koska tiessä jyrkkä mutka, jota paikalliset kutsuvat nimellä supanmutka. Rakennuspaikalle sijainti tarjoaisi kauniit näkymät, tie ja sähkölinja kulkevat aivan vierestä. Kylärakenteessa paikka jatkaisi nauhamaista rakennetta päätteiden varsilla lähellä muuta asutusta ja olisi kohtuullisella etäisyydellä kylän koulusta.

13. Supanmäki sijaitsee Laitikkalantien pohjoispuolella lähellä Retulantien liittymää. Alue on kuulunut Monaalan kartanon maihin. Supanmäkeä ympäröivät alueet etelän suuntaa lukuun ottamatta on 1900-luvun alkupuoliskolla erotettu kartanon maista; osa torpparien itsenäistymisen myötä 1920-luvulla ja osa maanhankintalain nojalla karjalansiirtolaisten asutustiloiksi. Alue on moreenimaalla, melko jyrkkää itärinnettä ja metsämaata. Ottaen huomioon maaston jyrkkyyden ja itäisen suuntautuneisuuden pienilmasto ei ole paras rakentamiselle. Aivan alueen eteläisimmässä osassa voisi löytyä rakentamiseen sopiva sopukka, mutta se sijaitisi metsäisellä tieosuudella melko irrallisena muusta kylärakenteesta. Alueesta vielä Laitikkalaan päin on melko lähelle rakennettu uusiakin asuinrakennuksia, jotka kaikki eivät edes näy tämän raportin kartoissa.
14. Retulantien ja Laitikkalantien risteuksen pohjoispuolella koivulle istutetun pienen peltoalueen koillispuolella on melko tasainen alue. Sen maaperä on rakentamiseen riittävältä alalta moreenia. Isänpuolelle jää kallioisempi pieni mäki, joka on metsämaata. Kyllä halkaiseva suurjännitelinja kulkee riittäväällä etäisyydellä alueen pohjoispuolella. Pellolla kasvava puusto varjostaa kasvaessaan aluetta ja pienilmasto miellyttää lähinnä hyttysiä. Peltomaan yhteydessä paikka voisi olla mahdollinen rakennettavaksi. Kylärakenteesta alue on nykytilassa irrallinen, mutta alueen täydentyessä se omalta osaltaan täydentäisi nauhamaista asetelmaa pääteiden varsilla.
15. Retulantien varressa Laitikkalantien risteuksen kaakkoispuolella loiva lounaaseen avautuva rinne. Alue on kuulunut Monaalan kartanon maihin. Alue on nyt metsämaata, mutta paikalla näkyy olleen jo senaatin kartassa asumiseen viittaavia merkintöjä. Maaperä on rakentamiseen hyvin sopivaa moreenimaata. Lännen puolella Retulantien toisella puolella ovat Monaalan pellot, jotka tarjoavat hyvät maisemat. Tiellä kulkijoille alue on näkyvällä paikalla, joten rakentamisen laatuun ja pihamaan suunnitteluun maisemaan sopeuttavana tekijänä on kiinnitettävä erityistä huomiota.
16. Monaalan kartanolle johtavan Monaalantien pohjoisen liittymän länsipuolella Monaalan kartanon alueella on metsämaalla loiva etelärinne. Alueella on jo senaatin kartassa asumiseen viittaavia merkintöjä. Kylläläisten muistitiedon mukaan alueelta on purettu vanha asuinrakennus. Merkkejä paikalla sijainneesta asutuksesta on havaittavissa ainakin kasvillisuudessa. Alueen eteläpuolelle Monaalan peltoaukeat tarjoavat valoisa maisemat. Retulantietä kaakkoon päin kuljettaessa on lähimaastossa useita asuinrakennuksia, joten sijainti tukisi nykyistä kylärakennetta.
17. Monaalantien pohjoisen liittymän itäpuolella Retulantien eteläpuolella on Monaalan alueella Metsän ja pellon rajavyöhykkeellä vanha rakennuspaikka, josta kyläläisten muistitiedon mukaan on palanut vanha asuinrakennus. Vanhasta rakennuspaikasta on muistuttamassa omenapuu ja muuta kasvillisuutta. Senaatin kartassa mahdollisesti on asumiseen viittaavia merkintöjä. Eteläpuolella avutuvat Monaalan peltonäkymät ovat viehättävät. Nykyvaatimuksien mukaan alue voi olla asuinrakentamiselle hiukan ahdas. Suosittelavampaa olisi ehkä rakentaa Monaalantien länsipuolelle, jolloin tämä vanha rakennuspaikka säilyisi muistona menneisyydestä ja toimisi reunavyöhykkeenä.
18. Monaalantien pohjoispuolella eteläisemmän liittymän tietämissä on melko tasainen alue. Maaperä on moreenin ja hienoaineisemman savimaan rajavyöhykkeellä. Alue on hiljattain hakattua metsämaata. Eteläpuolelle nousee varjostava metsäinen rinne. Pohjoisen puolella on näkymät Monaalan niityille. Olosuhteet eivät pienilmaston suhteen ole suotuisimmat. Paikallistiedon mukaan jäätävimmät talvituiskut osuvat tälle alueelle. Kylärakennetta ei alueen rakentaminen tukisi.
19. Monaalantien eteläpuolella eteläisemmän liittymän lähimaastossa metsäalueella on kivikkoisen rinne. Näkymät puuston katveesta Monaalan niityille ovat pohjoisen suuntaan. Kasvava metsä varjostaa enenevässä määrin aluetta. Alue on sijainniltaan melko irrallinen muusta asutuksesta.
20. Mälkiäisten kylällä vanhan tiiviin kylän pohjoispuolella on pienellä tontilla pieni tontti, jolla on jo asuinrakennus. Tontti on alavaa maata, maaperältään moreenin ja hienoaineisemman savi tai hiesumaan rajavyöhykkeellä. Mahdollisen tontilla olevan asuinrakennuksen tilantarpeiden lisäämiseksi alueelta voi löytyä rakentamiseen sopiva paikka. Erilliselle asuintontille ei tässä ole tilaa. Kaikki aktiviteetti vanhan Mälkiäisten kylän lähiseudulla on tervetullutta piristämään ja ylläpitämään kylän elinvoimaisuutta.
21. Kylä-Seppälässä on vanhan kantatilan eteläpuolella alavalla maalla tasainen alue. Alue on nyt lounaaseen jatkuva peltoalue. Jo isojakokartassa nykyiset pellon ja metsän rajaukset hahmottuvat alueella pääpiirteissään. Maaperä on hienoaineista savea tai hiesua, joten rakentamisen perustamiseksi se ei ole ehkä riittävän kantava. Rakentamiseen sopiva paikka voisi löytyä hiukan pohjoisempaan moreenialueelta lähempänä Kylä-Seppälän tilaa.
22. Laaksotorpantien varressa lähellä Pälkäneentietä on lähellä Laaksotorpan uudempaa asutustiivistymää peltoalueen reuna. Maaperä on aivan moreeni ja savialueen rajavyöhykkeellä, jolloin riittävästi kantavaa rakennuspaikkaa ei välttämättä ole. Maasto nousee eteläpuolella metsäisenä ja varjostavana, joten pienilmastoltaan paikka ei ole kaikkein suotuisin. Pohjoisen ja lännen puolella on kauniita maisemia tarjoavat jo isojakokartassa näkyvät vanhat peltoalueet, jotka jatkuvat Pälkäneentien pohjoispuolella. Valkeakosken vesi ja viemäriverkosto ulottuu Laaksotorppaan asti.
23. Tykölänvuoren laelta hiljattain paljaaksi hakatulla metsämaalla on nyt pitkät ja kauniit näkymät yli viljeltyjen vainioiden Tykölänjärvelle. Alue ei ole luonnollisessa olotilassaan avohakattuna. Korkeimmalle kukkulalle rakentaminen ei myöskään sovi ympäröivään maisemaan. Mahdollinen rakennuspaikka voisi löytyä alempana ja lähempänä Laaksotorpantien muuta asutusta Tykölänvuoren lounaiskupeelta pellon läheltä.
24. Tykölän kartanon mailla Pälkäneentien pohjoispuolella on Tykölänvuoren jyrkkä luoteisrinne. Maisemat alueelta ovat viehättävät laajoille peltoalueille ja Tykölänjärvelle. Pälkäneentien läheisyys ja rinteen jyrkkyys rajoittavat varsin paljon rakennuspaikan valintaa. Maisemallisesti alue on myös keskeisellä paikalla.
25. Tykölän kartanon lähimaastossa on melko alavalla maalla, ilmeisesti rantaniityn reunalla alue. Maaperä on moreenia. Näin lähelle järveä rakentaminen ei ole suotavaa.
26. Tykölänvuoren koillispuolella kartanon lähimaastossa maaperä on rakentamiselle suotuisaa moreenia. Pienilmastoltaan alue ei ole kovin suotuisaa rakentamiselle johtuen Tykölänvuoren varjostavasta vaikutuksesta. Maisemat alueelta vehreän lintujärven ympäristöön epäilemättä ovat mainiot.
27. Pälkäneentien eteläpuolella ja Uskilan risteuksen itäpuolella on pellon ja metsän rajavyöhykkeellä melko tasainen alue. Lintinmäen metsäalue alueen eteläpuolella varjostaa. Lännen suunnalle avautuvia peltomaisemia rikkoo Pälkäneentie. Tien läheisyys hiukan häiritsee alueen rauhausuutta, mutta samalla se tarjoaa maaseudulle suhteellisen hyvät kulkuyhteydet. Lähistöllä on muutenkin asutusta jonkin verran aivan irrallisena kylärakenteesta tämä alue ei olisi.

Rakentamistapaohje uudisrakentamiseen

Ympäristöön hyvin sopivassa rakentamisessa oleellisinta on kunnioittava suhtautuminen vanhaan rakennuskantaan ja maisemaan. On tärkeää, ettei uusi rakennus kilpaile vanhojen rakennusten kanssa. Parhaaseen lopputulokseen päästään sopeuttamalla uuden rakennusmassan päämitat ympäröivien talojen mitta-kaavaan.

Nykyaikaisella rakennustekniikalla on mahdollista toteuttaa esimerkiksi huomattavasti aiempaa syvärunkoisempia rakennuksia. Runkosyvyys vaikuttaa kuitenkin ratkaisevasti rakennuksen mittasuhteisiin, joten määräävänä tekijänä ei tulisi olla rakenteen antama maksimimitta. Sen sijaan on suunniteltava rakennus, joka mitoiltaan sopeutuu ympäristöönsä.

Hämäläiselle rakentamiselle on tyypillistä, että rakennukset ja pihapiiri ovat konstailemattomia. Puhtaat ja selkeät linjat, pelkistetyt yksityiskohdat ja maltilliset värit luovat yhtenäisen kokonaisuuden.

Asuinrakennus apurakennuksineen on syytä sijoittaa tontille siten, että muodostuu pihapiiri. Pihasuunnittelun tavoitteeksi pitäisi asettaa maaseudulle sopiva puutarhamainen ilme laajojen laatoitus- ja nurmikenttien sijaan.

Tontille sijoittuminen ja suhde maisemaan kannattaa ottaa huomioon myös sisätilojen sijoittelua suunniteltaessa. Oman nelmaprojektin onnistumisen ja jälkipolvillekin kestäväen laadukkaan lopputuloksen varmistamiseksi on suositeltavaa tilata suunnittelu maaseudun rakennuskulttuuria tuntevalta ammattilaiselta. Mitä arvokkaammalla paikalla maisemassa rakennus sijaitsee, sitä tärkeämpää on käyttää taitavaa suunnittelijaa.

Maaseutumaiseen rakentamiseen sopii ehdottomasti suosia paikallisia rakentajia ja rakennusmateriaaleja. Paikalla rakennetusta talosta tulee yksilöllisempi kuin valmistalosta. Paikalla rakentaessa voidaan myös käyttää vanhoja hyväksi havaittuja materiaaleja ja perinteisiä rakenteita. Ylipäänsä rakennustavasta riippumatta tulisi aina käyttää ekologisesti kestäviä rakennustarvikkeita ja välttää paikalliselle rakennuskulttuurille vieraita julkisivu- ja katto-materiaaleja.

(Köykkä ym. Kuis sit tehdään, Ohjeita rakentajalle, 2005 / ProAgria, Maatilan toimiva piha, 2004)

LIITE 3

Talonkorjaajan kymmenen käskyä

1. Selvitä vaurion syy ja poista se. Korjaa vasta sitten ja korjaa entiselleen. Korjaus tulee sitä halvemmaksi ja säilyttää talon historiallisen arvon sitä paremmin, mitä vähemmän tehdään.
2. Vanhan rakennuksen historiallinen arvo on sen vanhassa materiaalissa, ei vain sen tyyliässä.
3. Älä korjaa kunnossa olevaa. Älä uusi korjattavissa olevaa. Paikkaa ja kunnosta.
4. Korjauksen on oltava korjattavissa - älä käytä ratkaisuja, joita myöhemmin on mahdoton poistaa.
5. Käytä samoja materiaaleja ja työmenetelmiä kuin ennenkin on käytetty. Älä kokeile uutuuksilla.
6. Useimmat vauriot johtuvat huonosta hoidosta ja väärästä korjauksesta. Käytä materiaaleja, joiden huolto on helppoa.
7. Vanhojen rakennusten kauneus on niiden herkästi turmeltuvissa mittasuhteissa ja yksityiskohdissa. Joskus riittää seinärakenteiden tiivistäminen ja yläpohjan lisäeristys parantamaan lämpötaloutta.
8. Hyväksy epäsäännöllisyyksiä. Hyväksy mutkia ja vinoutta. Hyväksy tyylikerrostumia ja vanhanaikaisia ratkaisuja.
9. Hylkää tyylijäljitelvät. Hylkää materiaali jäljitelvät. Hylkää haaveet alkuperäistämisestä. Muutokset ovat osa rakennuksen historiaa!
10. Jos sinulla on varaa rikkoa näitä korjaajan kymmentä käskyä, sinulla on varaa rakentaa mielesi mukaan uusi talo. Kenelläkään ei ole varaa väittää, että satavuotias talo olisi huonosti rakennettu.

Vanhojen rakennusten korjaaminen edellyttää vanhan rakentamistavan ja -tekniikan tuntemusta, jotta voitaisiin välttää väärin tehtyjä korjauksia. Jatkuvalle kunnossapidolle voidaan edelleenkin huomattavasti pidentää rakennusten elinikää ja usein välttää kerralla tehtäviä suuria ja kalliita korjauksia.

Tärkeitä säännöllisesti toistuvia rakennuksen hoitotoimenpiteitä:

- Pidä rännit puhtaina, siivoa ne ennen pakkasten tuloa.
- Pidä syöksytorvet paikoillaan.
- Huolehdi, että sadevedet valuvat sokkelista pois päin.
- Poista turha kasvillisuus rakennuksen läheltä.
- Poista sammal tiilikatolta.

(Panu Kaila, Talotohtori - rakentajan pikkujättiläinen, Porvoo 1997, Vanhan Porvoon rakennustapaohjeisto 1989)

ISOJAKO (MML)
mk 1:20000

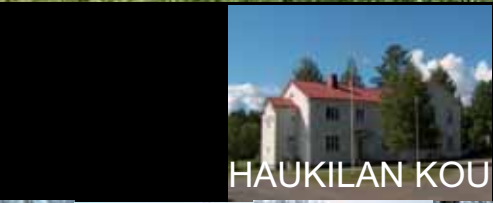
MÄLKIÄINEN

HAUKILAN KARTANO MONAALA

TYKÖLÄ

HAUKILAN KOULU

— kartanoiden alueet laajimmillaan
— 1920-luvulla lunastetut torpat
— 1940-luvun asutusalueet

USKILA

1940 -

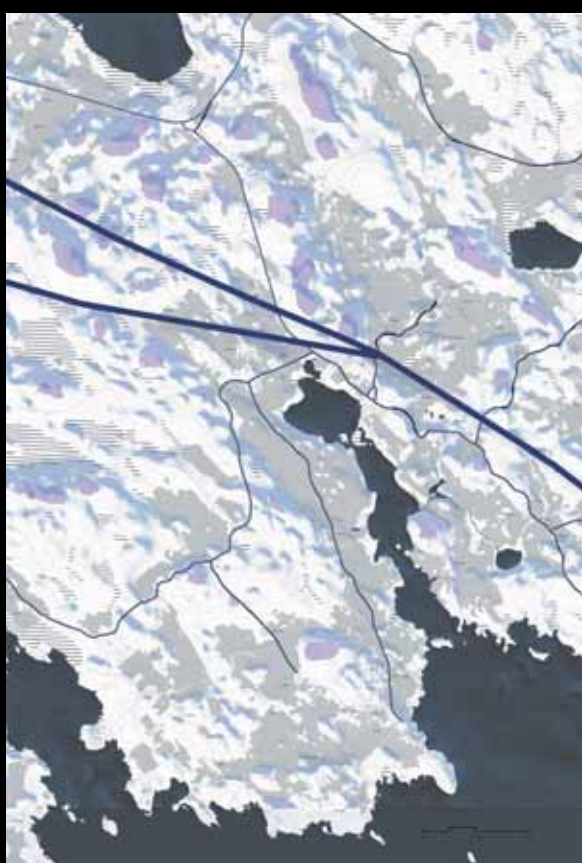
RAJAMAILLA

Jälleenrakennuskauden kasvattamat kylät entisessä Pohjois-Tyrvännössä
Selvitys, maankäyttö- ja kehittämissuunnitelma

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO Diplomityö 24.3.2010 Teija Mätäsniemi
Arkkitehtuurin koulutusohjelma Tarkastaja professori Staffan Lodenius

ISOJAKO (MML)

Isojakokartta on yksi tärkeistä lähdemateriaaleista tutkittaessa alueen historiallisia arvoja, kuten muinaisten asutusten paikkoja ja vanhoja tielinjoja. Suunnittelualueen kartta on koottu mikrofilmeiltä palasista. Punaisella on korostettu tielinjoja ja kylien asutusta kuninkaankartan ja isojakokartan perusteella.

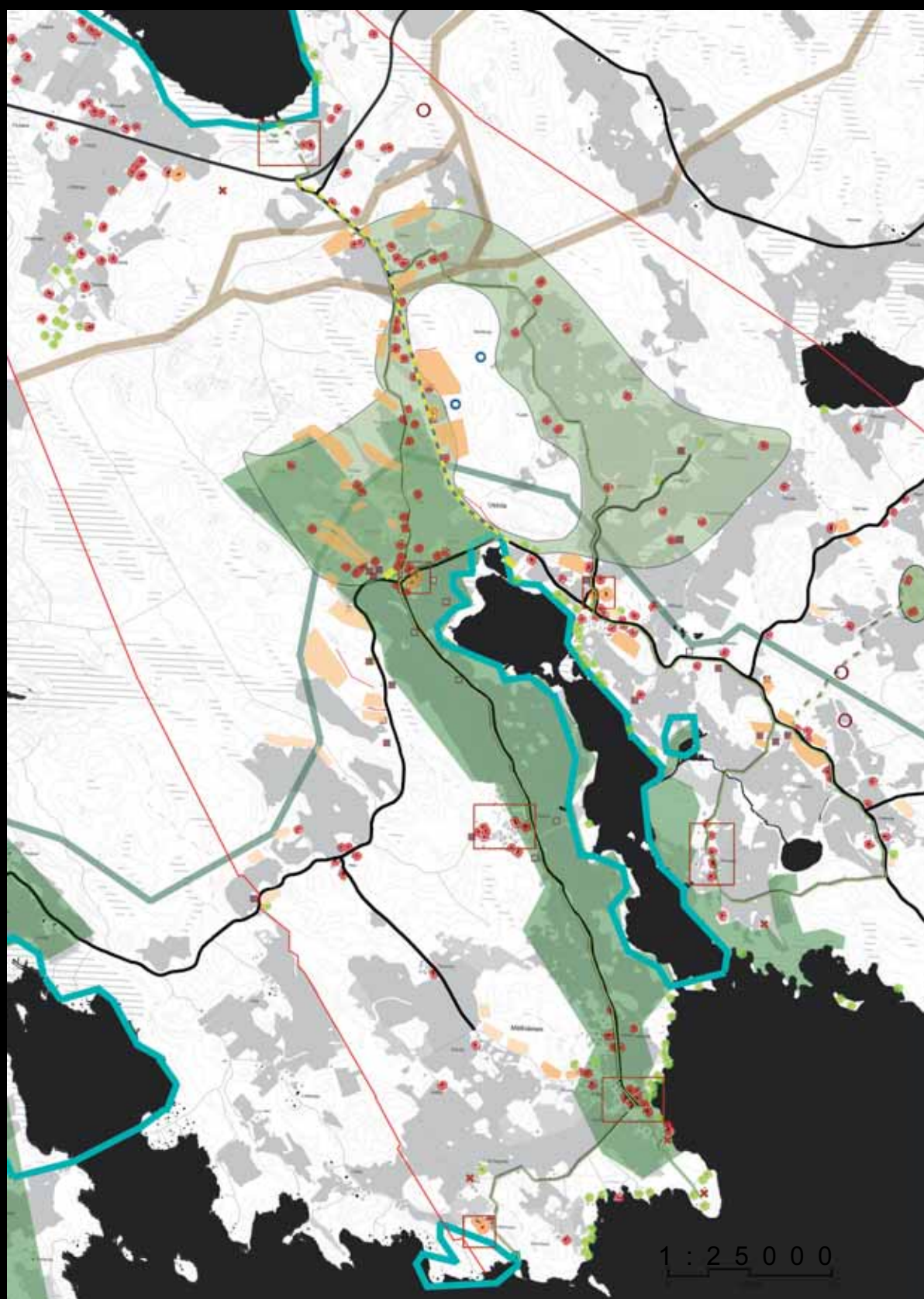

RAJOITEKARTTA

Arviointikriteerejä rakennuspaikan valintaan:

A maasto ja pienilmasto
B luonto
C maisema
D historia
E rakennettu ympäristö
F palvelut ja infrastruktuuri
G paikalliset kriteerit

	PELTO
	SUO TAI SOINEN ALUE
	TIET JA TALOT
	VARJOINEN RINNE
	LAKIALUE
	AVOKALLIO
	VESISTÖ
	VOIMALINJA

KOOSTEKARTTA

selvitys ja suunnitelma

- maatalousvaltainen alue, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- asutusalueet
- pelto
- natura-alueen raja
- julkinen rakennus
- asuinrakennus
- vapaa-ajan rakennus
- ensisijaisesti rakennettavaksi
- toissijaisesti rakennettavaksi
- muinaismuisto
- vanha rakennuspaikka
- vanha rakennuspaikka,
- vanha tielinja
- entinen vesimylly
- maisema-alueen raja
- kulttuurikohde
- oletettu riistapolku
- uudistus- tai kohennuskohde
- Tyvännön vanha raja

Yhteisten alueiden suunnitelmia

Pienillä kohennustoimenpiteillä pyritään vahvistamaan alueen yhteisöllisyyttä ja lisäämään viihtyisyyttä ja turvallisuutta. Suunnitteluperiaatteena on, että useimmat muutokset on mahdollista toteuttaa talkootöinä ja hyvin pienellä budjetilla. Esimerkit: Pienet kuvat kertovat nykytilanteesta Rättiän risteyksessä, kyläkaupalla ja Pälkäneentien risteyksessä. Toistakymmentä vuotta tyhjillään ollut, hyvin alkuperäiset tyylipiirteensä säilyttänyt rintamamiestalo lähellä Rättiän risteystä sopisi sijaintinsa puolesta hyvin vaikka paikallishistoriaa esitteleväksi monitoimiseksi kylätaloksi.

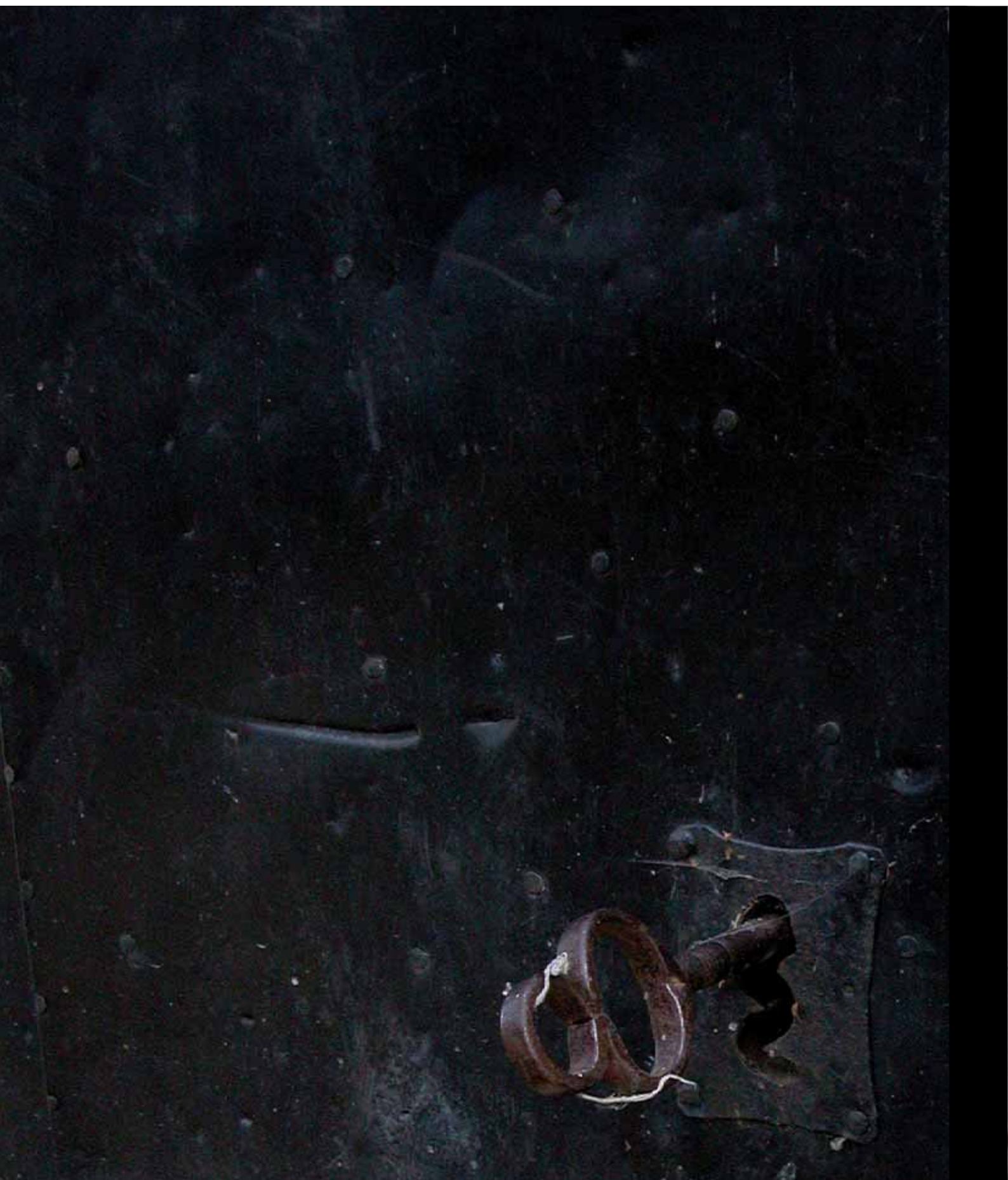

RAJAMAILLA

Jälleenrakennuskauden kasvattamat kylät entisessä Pohjois-Tyvännössä
Selvitys, maankäyttö- ja kehittämissuunnitelma

TAMPEREEN TEKNILLINEN YLIOPISTO Diplomityö 24.3.2010 Teija Mätäsniemi
Arkkitehtuurin koulutusohjelma Tarkastaja professori Staffan Lodenius

R A J A M A I L L A